

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
V kadencja
Prezes Rady Ministrów

DSPA-44060-29(2)/07

Druk nr 1909

Warszawa, 25 czerwca 2007 r.

Pan
Ludwik Dorn
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku.

Przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

**-Informacja Rządu Rzeczypospolitej
Polskiej o działaniach podejmowanych
w 2006 roku na rzecz realizacji
postanowień uchwały Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1
sierpnia 1997 r. "Karta praw osób
niepełnosprawnych".**

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Pracy i
Polityki Społecznej do reprezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku
prac parlamentarnych.

Z poważaniem

(-) Jarosław Kaczyński

INFORMACJA

Rządu Rzeczypospolitej Polskiej

**o działaniach podejmowanych w 2006 roku
na rzecz realizacji postanowień
uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 1 sierpnia 1997 r.**

„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	3
1. PRAWO DOSTĘPU DO LECZENIA I OPIEKI MEDYCZNEJ, WCZESNEJ DIAGNOSTYKI, REHABILITACJI I EDUKACJI LECZNICZEJ A TAKŻE ŚWIADCZEŃ ZDROWOTNYCH UWZGLĘDNIAJĄCYCH RODZAJ I STOPIEŃ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, W TYM DO ZAOPATRZENIA W PRZEDMIOTY ORTOPEDYCZNE, ŚRODKI POMOCNICZE, SPRZĘT REHABILITACYJNY.	22
2. PRAWO DO WSZECHSTRONNEJ REHABILITACJI MAJĄCEJ NA CELU ADAPTACJE SPOŁECZNĄ.....	26
3. PRAWO DO NAUKI W SZKOŁACH WSPÓLNIE ZE SWYMI PEŁNOSPRAWNYMI RÓWIEŚNIKAMI, JAK RÓWNIEŻ DO KORZYSTANIA ZE SZKOLNICTWA SPECJALNEGO LUB EDUKACJI INDYWIDUALNEJ.	29
4. PRAWO DO POMOCY PSYCHOLOGICZNEJ, PEDAGOGICZNEJ I INNEJ POMOCY SPECJALISTYCZNEJ UMOŻLIWIAJĄCEJ ROZWÓJ, ZDOBYCIE LUB PODNIESIENIE KWALIFIKACJI OGÓLNYCH I ZAWODOWYCH.....	35
5. PRAWO DO PRACY NA OTWARTYM RYNKU PRACY ZGODNIE Z KWALIFIKACJAMI, WYKSZTAŁCENIEM I MOŻLIWOŚCIAMI ORAZ DO KORZYSTANIA Z DORADZTWA ZAWODOWEGO I POŚREDNICTWA, A GDY NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ I STAN ZDROWIA TEGO WYMAGA – PRAWO DO PRACY W WARUNKACH DOSTOSOWANYCH DO POTRZEB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.....	38
6. PRAWO DO ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO UWZGLĘDNIAJĄCEGO KONIECZNOŚĆ PONOSZENIA ZWIĘKSZONYCH KOSZTÓW WYNIKAJĄCYCH Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, JAK RÓWNIEŻ UWZGLĘDNIANIA TYCH KOSZTÓW W SYSTEMIE PODATKOWYM	47
7. PRAWO DO ŻYCIA W ŚRODOWISKU WOLNYM OD BARIER FUNKCJONALNYCH.....	52
8. PRAWO DO POSIADANIA SAMORZĄDNEJ REPREZENTACJI SWEGO ŚRODOWISKA ORAZ DO KONSULTOWANIA Z NIM WSZYSTKICH AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.....	57
9. PRAWO DO PEŁNEGO UCZESTNICTWA W ŻYCIU PUBLICZNYM, SPOŁECZNYM, KULTURALNYM, ARTYSTYCZNYM, SPORTOWYM ORAZ REKREACJI I TURYSTYCE ODPOWIEDNIO DO SWOICH ZAINTERESOWAŃ I POTRZEB.	59

Załącznik Nr 1 Lista ankietowanych instytucji

Załącznik Nr 2 Dane statystyczne

Załącznik Nr 3 Zestawienie aktów prawnych

Wstęp

Prawa osób niepełnosprawnych są gwarantowane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483). Zapewnia ona prawo do niedyskryminacji stanowiąc, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny (art. 32 ust. 2). Ustawa zasadnicza nakłada też na władze publiczne obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej osobom niepełnosprawnym (art. 68), a także obowiązek pomocy tym osobom w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej (art. 69).

Karta Praw Osób Niepełnosprawnych jest jednym z podstawowych dokumentów dotyczących osób niepełnosprawnych w Polsce. Została przyjęta przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 sierpnia 1997 roku¹. Dokument ten jest uchwałą Sejmu RP, co oznacza, że nie gwarantuje konkretnych uprawnień, można jednak oficjalnie powoływać się na niego, jako na akt uchwalony przez Sejm i wyrażający jego wolę.

Karta uznaje, że osoby niepełnosprawne mają prawo do „*niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji*”. Dokument zawiera ponadto katalog dziesięciu praw, wskazując tym samym obszary kluczowe dla polityki równych praw dla osób niepełnosprawnych. Obszary te wymagają szczególnej uwagi, aktywnego wsparcia zapobiegającego dyskryminacji oraz ciągłego monitorowania.

Co roku, zgodnie z dyspozycją zawartą w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, Rząd przygotowuje informację o podjętych inicjatywach w celu urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych. Niniejsze opracowanie zawiera aktualne dane społeczno-demograficzne na temat zjawiska niepełnosprawności w Polsce oraz przedstawia szczegółowe działania zrealizowane w 2006 roku przez Rząd i władze samorządowe na rzecz osób niepełnosprawnych.

Podstawę dla *Informacji (...)* w roku 2006 stanowi materiał zebrany w drodze badania kwestionariuszowego z ministerstw i podległych im jednostek organizacyjnych, a także wybranych urzędów centralnych. Część wstępna *Informacji (...)* została uzupełniona o podstawowe dane statystyczne, wyniki badania przeprowadzonego przez Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, dotyczącego poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji rządowej oraz wybrane wyniki z realizacji projektu własnego PFRON *Gmino, jaka jesteś? Badanie działalności gmin na rzecz osób niepełnosprawnych* zrealizowanego w ramach działania 1.4 Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich.

Jako główne narzędzie analizy działań na rzecz realizacji Karty Praw Osób Niepełnosprawnych wykorzystano kwestionariusz, obejmujący kwestie działań podejmowanych przez różne resorty w ramach realizacji praw wskazanych w Karcie oraz przystosowania budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych, a także działań legislacyjnych podejmowanych przez poszczególne badane jednostki administracyjne w zakresie tworzenia prawa przychylnego niepełnosprawnym. Kwestionariusza (ankieta) został przekazany do wszystkich ministerstw i wybranych urzędów centralnych (łącznie do 33 podmiotów).² Pytania odnosiły się do działań zainicjowanych i zrealizowanych tylko i wyłącznie w roku 2006, zgodnie z treścią dyspozycji Karty Praw Osób Niepełnosprawnych.

¹ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 roku - Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Monitor Polski z 1997, Nr 50, poz. 475.

² Lista ankietowanych instytucji znajduje się w Załączniku nr 1.

Dane statystyczne

W świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny w 2002 r. liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła w momencie badania 5.457 tys. osób, przy czym prawne potwierdzenie niepełnosprawności posiadało 4.450 tys. osób, w tym 4.326 w wieku 15 lat i więcej. Ta ostatnia liczebność okazała się zbliżona do liczebności otrzymanej z badania aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL) zrealizowanego w II kw. 2002 r. (4.332 tys. osób). Według BAEL liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej od 1997 r. systematycznie spadała³ - głównie z powodu zmniejszania się liczby osób otrzymujących renty z tytułu niezdolności do pracy - i w rezultacie w 2006 r. wyniosła około 3,8 mln osób⁴, czyli 12,1% ludności w tym wieku.

Udział osób niepełnosprawnych rośnie z natury rzeczy wraz z wiekiem ludności, ale charakterystyczną cechą zjawiska niepełnosprawności prawnej w Polsce jest znaczny wzrost częstości niepełnosprawności już wśród osób będących jeszcze w średnim wieku, a więc tych, które powinny być najbardziej aktywne zawodowo. Wśród osób w wieku produkcyjnym prawne orzeczenie potwierdzające niepełnosprawność posiada niemal co dziesiąta osoba (9,6% w 2006 r.), w rezultacie wysoka jest liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) – 2,3 mln w 2006 r.

Struktura populacji osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności nie zmieniła się istotnie w ostatnich latach, aczkolwiek w 2006 r. lekkim wzrostowi udziału osób z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności towarzyszył lekki spadek osób z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności. W 2006 r. 24,3% osób miało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne⁵). 36% tych osób posiadało orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (lub równoważne⁶) a 39,8% - orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności (lub równoważne⁷)⁸. W wieku produkcyjnym odsetek osób ze znaczną niepełnosprawnością jest znacznie mniejszy, przy wyraźnie wyższym odsetku osób z niepełnosprawnością lekką (odsetki odpowiednio: 15,6%, 36,4% i 48%).

Zróźnicowanie według stopnia niepełnosprawności widoczne jest także w przypadku porównania struktury osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według płci (wśród kobiet większy jest udział osób o znacznej niepełnosprawności) oraz według miejsca zamieszkania (wśród mieszkańców wsi wyraźnie więcej niż w miastach jest osób posiadających lekki stopień niepełnosprawności). Zróźnicowanie to wynika zarówno z zróźnicowania struktury populacji według wieku (czyli stanu zdrowia) jak i z powodu zachowań rynkowych i społecznych skutkujących uzyskiwaniem przywilejów wynikających z uzyskania orzeczenia o niepełnosprawności.

³ Liczebność ta osiągnęła najwyższy poziom w 1997 r. - 4608 tys.

⁴ Jeśli nie podano inaczej, wszystkie dane zamieszczone w części „Dane statystyczne” pochodzą z kwartalnego badania aktywności BAEL GUS i dotyczą populacji w wieku co najmniej 15 lat., dane uśrednione zostały wyliczone w Biurze Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych

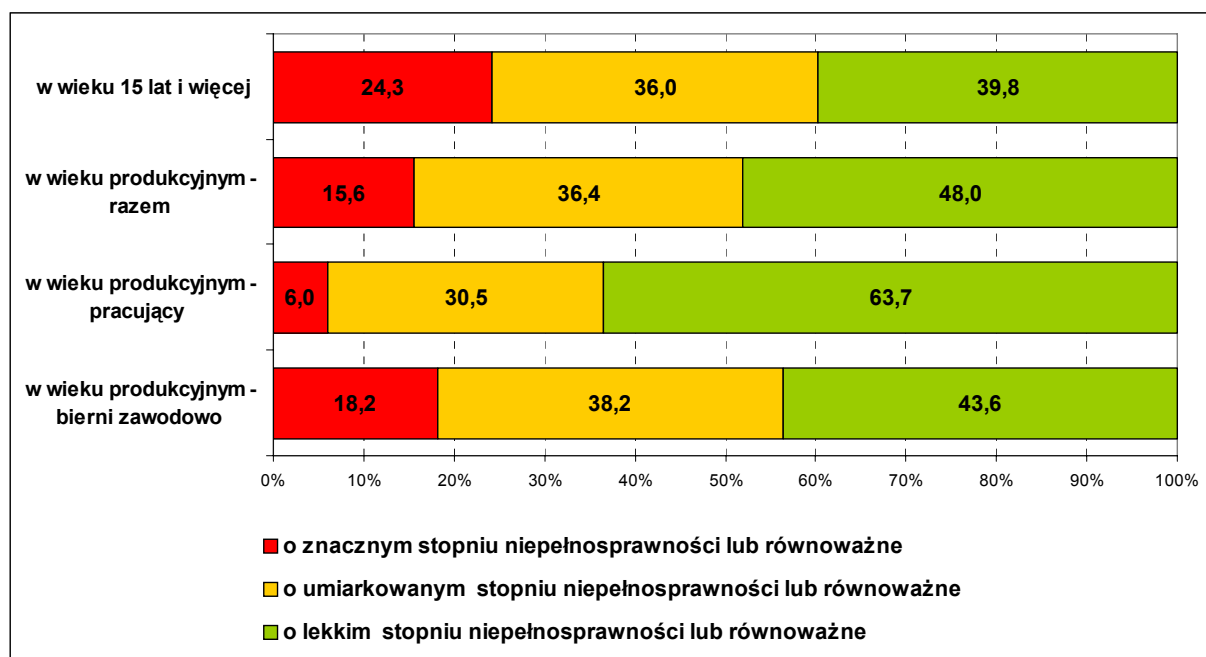
⁵ I grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym w połączeniu z uprawnieniem do zasiłku.

⁶ II grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy.

⁷ III grupa inwalidztwa lub częściowa niezdolność do pracy lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym bez uprawnienia do zasiłku pielęgnacyjnego.

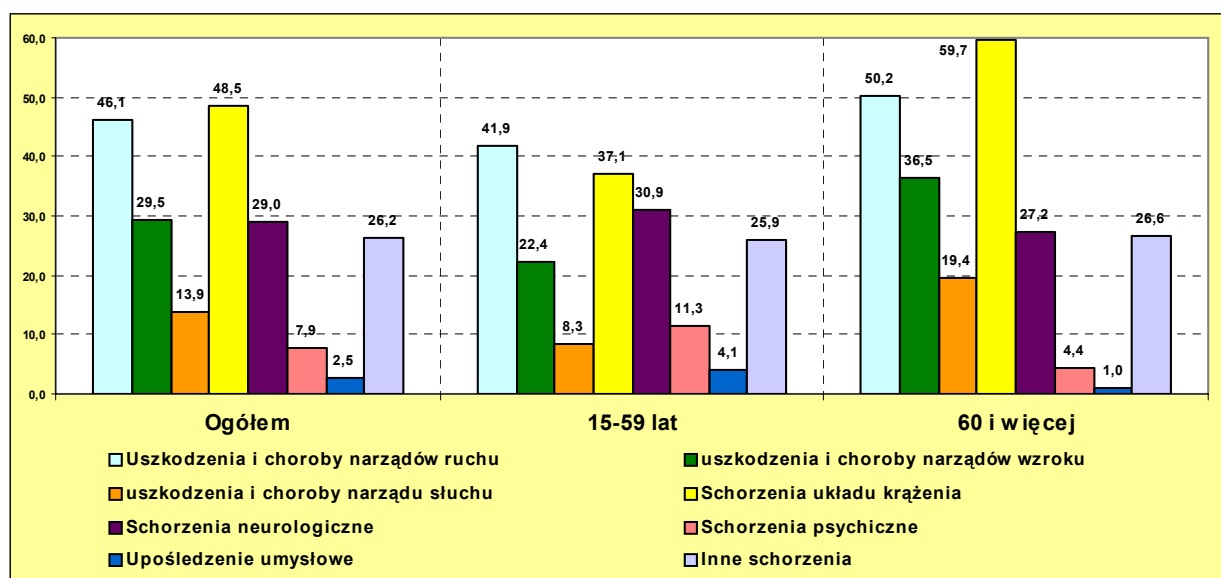
⁸ W 2005 r. odpowiednio: 22,5%, 36,0% i 41,5%.

Wykres 1. Struktura osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności w 2006 r.

Zróznicowanie stanu zdrowia według wieku znajduje odzwierciedlenie w odmienności struktury osób niepełnosprawnych według schorzeń powodujących niepełnosprawność. Osoby w wieku produkcyjnym najczęściej mają problemy wynikające z chorób narządów ruchu, a w następnej kolejności z chorób układu krążenia, chorób neurologicznych, chorób narządu wzroku. Osoby starsze również najczęściej mają takie problemy, ale inna jest ich częstość występowania i kolejność: najczęściej są to schorzenia wynikające z chorób układu krążenia, następnie narządów ruchu, wzroku i neurologiczne. Charakterystyczne jest, że ogólnie rzadziej występujące w obu grupach schorzenia psychiczne i upośledzenia umysłowe częstsze są w grupie osób w wieku produkcyjnym.

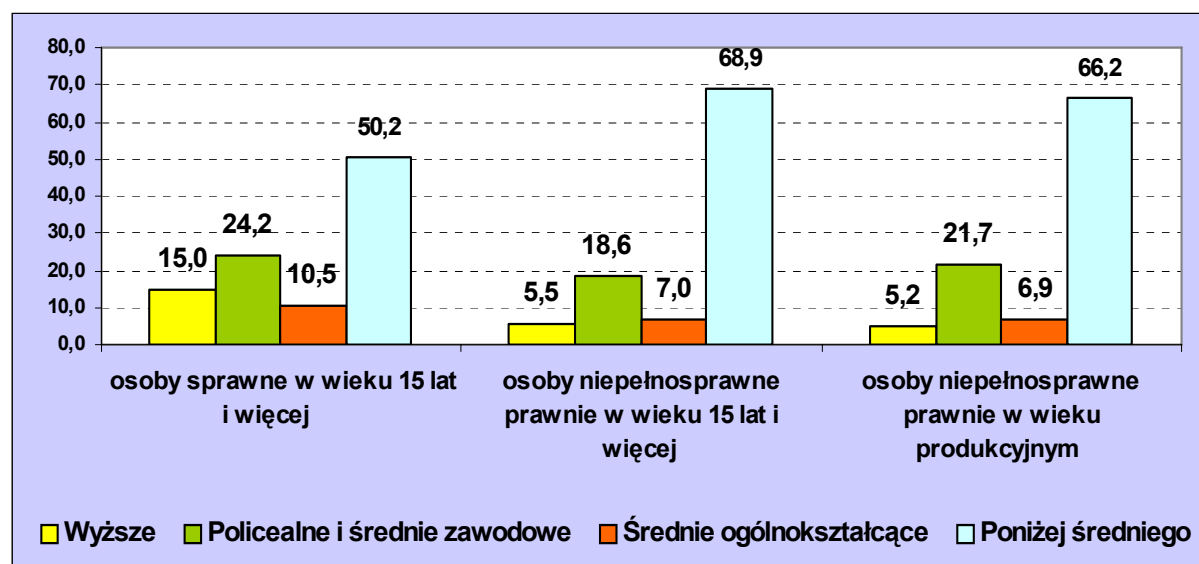
Wykres 2. Struktura osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według schorzeń powodujących niepełnosprawność i według grup wieku w 2004 r.

Źródło: GUS, badanie stanu zdrowia ludności 2004

Osoby niepełnosprawne cechują się wyraźnie słabszym wykształceniem niż osoby sprawne. W 2006 r. aż 68,9% osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej nie miało wykształcenia średniego, a jedynie 5,5% miało wykształcenie wyższe. Co prawda ta relacja jest z roku na rok coraz bardziej korzystna, niemniej wciąż widoczna jest w tym względzie różnica w stosunku do osób sprawnych, wśród których wykształcenia co najmniej średniego nie miało 50,2%, zaś wyższe miało 15,0%. Wykształcenie osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym nie jest wyraźnie lepsze (66,2% nie miało nawet wykształcenia średniego, a 5,2% miało wyższe⁹).

Wykres 3. Struktura osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej według wykształcenia w 2006 r. w %.

Źródło: GUS BAEL

Inne dane dotyczące osób niepełnosprawnych w formie tabelarycznej zawiera Załącznik Nr 2 do niniejszej *Informacji (...)*.

Dostępność ministerstw i urzędów centralnych

Szczegółowe dane przekazane przez resorty posłużyły do opracowania przedstawionych w dalszej części raportu informacji odnoszących się do poszczególnych praw. W tym miejscu natomiast zaprezentowana zostanie zbiorowa analiza wyników badania. Niektóre z badanych instytucji zwróciły uwagę na problemy sprawozdawcze wynikające ze zmian organizacyjnych, które nastąpiły w roku 2006 – podziały ministerstw, wyłanianie się nowych komórek itp. Spowodowały one, po pierwsze trudności związane z nowym podziałem kompetencji i przejmowaniem przez nowopowstałe podmioty odpowiedzialności za realizację niektórych zadań, a po drugie związane były często z nowymi warunkami lokalowymi. Biorąc to pod uwagę należy rozważnie porównywać dane zebrane za rok 2005 i 2006.

Pierwsza część ankiety dotyczyła kwestii dostępności ministerstw i urzędów centralnych, a dokładniej działań podjętych w roku 2006 w celu jej polepszenia. Uwzględniono tu trzy obszary: środowisko fizyczne, informację i obsługę klienta. W przypadku pierwszego obszaru pytano wyłącznie o budynki zajmowane przez

⁹ Przeciętne wykształcenie zbiorowości osób niepełnosprawnych poprawia się wraz z wiekiem również z powodu przechodzenia do tej grupy osób, które uzyskały określony poziom wykształcenia będąc osobami sprawnymi.

Ministerstwo/Urząd oraz ich otoczenie, natomiast w przypadku dwóch pozostałych obszarów uwzględniono, że podjęte przez Ministerstwo/Urząd działania mogą po części dotyczyć również jednostek podległych.

Wszelkie wspomniane w tej części *Informacji (...)* liczby dotyczą budynków głównych resortów i urzędów centralnych. Natomiast przykłady działań są zebrane z wszystkich jednostek organizacyjnych podległych resortom oraz delegatur urzędów centralnych. Największy postęp w ramach dostosowania funkcjonalności urzędu w stosunku do lat poprzednich dokonany został w ramach likwidacji barier związanych ze środowiskiem fizycznym. Należy przypomnieć, że dostępne środowisko fizyczne rozumiane było jako „budynki zajmowane przez Ministerstwo/Urząd oraz ich otoczenie dostosowane do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności lub wyposażone w specjalne urządzenia ułatwiające osobom niepełnosprawnym bezpieczne, wygodne i swobodne poruszanie się i funkcjonowanie w budynku i jego otoczeniu”.

Tabela 1. Poprawa dostępności środowiska fizycznego w ministerstwach i urzędach.

Czy w danym roku Ministerstwo/Urząd podjęło działania w celu uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnymi (dotyczy 33 podmiotów w 2006 r.) ¹⁰				
	Tak		Nie	
	2005	2006	2005	2006
dla osób z niepełnosprawnością ruchową	8	19	18	14
dla osób z niepełnosprawnością wzroku	1	6	26	27
dla osób z niepełnosprawnością słuchu	0	7	27	26
dla osób z upośledzeniem umysłowym	0	8	27	25

W porównaniu z rokiem poprzednim nieznacznie więcej instytucji podjęło inicjatywy zmierzające do poprawy sytuacji w tym obszarze. Trzeba jednak pamiętać, że taki zakres udogodnień jest daleki od wystarczającego. Szczególnie cieszy natomiast fakt, że zaczynają być zauważane potrzeby osób z innymi rodzajami niepełnosprawności niż niepełnosprawność narządów ruchu. Widoczne staje się poszerzanie obszaru dostępności w ministerstwach i urzędach.

Zgodnie z deklaracjami zawartymi w ankietach w roku 2006 instytucje przeprowadzały działania lub przygotowały plany w zakresie dostosowania środowiska fizycznego. Plany te dotyczyły osób z niepełnosprawnością ruchu (podjazd, miejsca parkingowe, winda), osób z niepełnosprawnością wzroku (dźwiękowy system ostrzegawczy) oraz osób niepełnosprawnych intelektualnie (system orientacji oparty o piktogramy lub znaki graficzne).

Większość opisanych w ankietach działań nakierowanych było na osoby z niepełnosprawnością ruchową. W 18 przypadkach wskazano, że w roku 2006 w budynkach zapewniono udogodnienia związane ze zmianą dostępności fizycznej budynku ministerstwa bądź urzędu. Działania skupiały się głównie na utworzeniu miejsc parkingowych, instalacji transporterów i podnośników, montażu uchwytów, poręczy przy schodach i w toaletach, instalacji systemów powiadamiania, wykonaniu podjazdów, usuwaniu progów, poszerzaniu otworów drzwiowych, zainstalowaniu windy wewnątrz budynku, przystosowaniu wyłączników oświetlenia poprzez zmianę wysokości instalacji. Ponadto montowano rozsuwane automatycznie drzwi wejściowe a niektóre ważne komórki organizacyjne urzędów umiejscawiano w budynku na niższych kondygnacjach.

¹⁰ Zrezygowano z kolumny „brak danych” zamieszczonej w *Informacji (...)* za 2005 r.

W roku 2006 informowano częściej niż w roku 2005 o działaniach podejmowanych w celu uczynienia zajmowanych budynków ich otoczenia bardziej dostępnymi dla osób z niepełnosprawnością wzroku. Działania te były nadal realizowane zdecydowanie w zbyt małym zakresie. Podjęło je jedynie 6 instytucji. Należy jednak zaznaczyć, że w roku poprzednim (2005) działania tego typu zrealizowała tylko jedna instytucja. Można więc uznać, że u zarządzających budynkami rozbudza się powoli świadomość faktu, iż pracownikami i klientami urzędu są również osoby niepełnosprawne. Wg wskazań respondentów w 2006 r. w ww. zakresie działania opierały się przede wszystkim na zainstalowaniu dźwiękowych systemów ostrzegawczych opartych o sygnały tonowe i komunikaty głosowe, które są wykorzystywane w sytuacjach zagrożenia do szybkiego i uporządkowanego zmobilizowania osób znajdujących się na zagrożonych obszarach. Do przedsięwzięć tego typu ankietowani zaliczyli instalację dźwiękowego systemu ostrzegania w budynku, a także odpowiednią modernizację wind obejmującą montaż przycisków z opisem w języku Braille'a, a także urządzeń informujących (komunikat głosowy) o pozycji windy. Niektóre budynki zostały wyposażone w sygnalizacje alarmowe. W kilku urzędach wdrażano w roku 2006 elektroniczny system kierowania ruchem klientów z funkcją foniczno-wizualną.

Jeśli chodzi o eliminowanie barier funkcjonalnych dla osób z niepełnosprawnością słuchu to tendencja do zwiększania dostępności do budynków staje się równie widoczna jak w wypadku likwidacji barier dla osób z niepełnosprawnością wzroku. 7 instytucji na 33 podjęło kroki w celu uczynienia budynku przyjaznego osobom niesłyszącym lub słabosłyszącym. Biorąc pod uwagę, że w roku poprzednim takich działań nie podjęła żadna instytucja w ramach centralnej administracji rządowej, jest to wynik pozytywny, choć wciąż niedoskonały, gdyż działania takie powinny być obowiązkiem dla każdego zarządcy budynku administracyjnego, czy to urzędu czy ministerstwa.

Biorąc pod uwagę omawiany zakres działań należy wspomnieć o wprowadzeniu w niektórych urzędach nowego oznakowania przeciwpożarowego, tj. „ścieżek pożarowych”. Zostały również wyraźnie oznakowane i dobrze widoczne miejsca do uruchomienia alarmu, zainstalowano system wizualnej sygnalizacji alarmu pożarowego w budynku głównym, wykonano instalację nagłaśniającą, oświetlenie ewakuacyjne kierunkowe, elektroniczne tablice informacyjne i elektroniczne wokandy, a także system alarmowy przeciwpożarowy świetlny. Często dotychczasowe systemy alarmowe uzupełniono o elementy wizualne lub modernizowano system sygnalizacji pożaru, instalowano podświetlane tablice wskazujących kierunek drogi ewakuacyjnej, uruchomiono wokandę elektroniczną w postaci informacji wielkoformatowej, oznakowane są wyraźnie drogi ewakuacji i urządzenia gaśnicze, elektroniczny system kierowania ruchem klientów z funkcją foniczno-wizualną, wyposażono w dźwig osobowy z wyświetlaczem oznaczenia pięter. Ponadto obiekty wyposażano w czytelny wizualny system informacyjny.

Ankieta dotyczyła również działań podejmowanych w 2006 r. w celu uczynienia budynków zajmowanych przez resorty i urzędy bardziej dostępnymi dla osób z upośledzeniem umysłowym. Również w tym zakresie zauważyć można tendencję do likwidowania barier funkcjonalnych poprzez wprowadzanie systemów orientacji i bezpieczeństwa. Liczba instytucji, które wprowadziły niezbędne udogodnienia dla osób z upośledzeniem umysłowym wynosi 8. W niektórych obiektach zajmowanych przez dane Ministerstwo/Urząd zamontowano piktogramy i tablice informacyjne z nazwami instytucji na poszczególnych kondygnacjach, a także wprowadzono oznakowania (również graficzne) w miejscach, gdzie są przyjmowani interesanci. Oznakowano piktogramem również okienka w urzędach. Zwracano uwagę na wprowadzenie oznaczenia ciągów komunikacyjnych poprzez wprowadzenie czytelnych znaków graficznych w postaci kolorowych strzałek kierunkowych.

Dodatkowe działania dotyczyły monitorowania wind dla niepełnoprawnych, umieszczenia w budynku tablic informacyjnych ze schematem dostępności budynku dla osób

niepełnosprawnych, oznakowania toalet znakami informującymi o dostępności dla osób niepełnosprawnych, zamontowania tablic informujących o sposobie uzyskania i korzystania z pomocy przez osoby niepełnosprawne, zobowiązanie pracowników ochrony do pomocy osobom niepełnosprawnym w dostaniu się i przemieszczaniu się w budynkach. W sądach przyjęto zasadę wyznaczania rozpraw z udziałem osób niepełnosprawnych w salach usytuowanych na niższych kondygnacjach budynku sądowego (w sytuacji posiadania informacji o udziale w sprawie osoby niepełnosprawnej).

Kolejnym obszarem zainteresowania była dostępność informacji, czyli „taki proces informowania społeczeństwa o roli, zadaniach oraz wynikach prac Ministerstwa/Urzędu, który uwzględnia specyficzne potrzeby komunikacyjne i poznawcze osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności”.

Z udzielonych odpowiedzi wynika, że 15 z 33 badanych podmiotów podjęło w 2006 roku działania w rzeczywisty sposób poprawiające dostępność informacji.

Tak jak i w roku ubiegłym, pominięto w analizie deklaracje, że działalność informacyjna prowadzona przez instytucję jest dostępna dla wszystkich lub – jak w przypadku obszaru „dostępna obsługa klienta”, – że „zawsze w razie potrzeby wyznaczony pracownik danego Departamentu może zaoferować pomoc danej osobie (niezależnie od rodzaju niepełnosprawności) w załatwieniu sprawy w Urzędzie”. Wskazywały one raczej na brak zrozumienia dla specyficznych potrzeb determinowanych właśnie przez rodzaj niepełnosprawności, niż były adekwatną reakcją na potrzeby osób niepełnosprawnych.

W roku 2006 prowadzono prace nad stworzeniem wersji strony internetowej adresowanej do osób niedowidzących/daltonistów oraz osób cierpiących na zaburzenia motoryczne i osób z zaburzeniami funkcji poznawczych. 19 na 33 z badanych instytucji udostępniło strony internetowe, bądź pracowało nad ich dostosowaniem dla osób niewidomych lub niedowidzących. Aby zapewnić wszystkim obywatelom możliwość komunikacji z urzędem poprzez portal internetowy i w znacznym stopniu ułatwić kontakt osobom niepełnosprawnym w kilku Ministerstwach/Urzędach zamówiono w 2006 roku wykonanie strony internetowej w wersji przystępnej dla osób z niepełnosprawnością wzroku. Dzięki temu osoby te będą mogły wyświetlić strony z zastosowaniem stylów ułatwiających odczytanie zawartości (duże czcionki, schemat kolorów o wysokim kontraście).

Strony te były wykonane w pełnej zgodności z międzynarodowymi wytycznymi na temat dostępności publicznych stron internetowych (m.in. W3C-WAI Web Content Accessibility Guidelines). Standard ten ma zapewnić szerszą dostępność stron internetowych między innymi dla osób niepełnosprawnych. Część instytucji poinformowało o rozpoczęciu prac projektowych nad serwisem zgodnym z tymi zaleceniami. Obecnie na części tych stron internetowych istnieje możliwość pobrania potrzebnych druków i formularzy oraz uzyskania informacji.

W dobie społeczeństwa informacyjnego komunikacja z klientem poprzez stronę internetową urzędu czy ministerstwa powinna być priorytetem dla instytucji publicznych. Konieczne jest podjęcie dynamicznych działań w celu zbudowania nowych lub rozpowszechnienia już istniejących standardów i narzędzi polepszających dostępność. Niezbędne jest również oddziaływanie na świadomość osób decydujących o polityce informacyjnej instytucji. Osoby te muszą zdawać sobie sprawę, że podejmowanie działań rutynowych jest obecnie daleko niewystarczające. Niektóre rodzaje niepełnosprawności utrudniają, a czasem nawet uniemożliwiają, korzystanie z informacji w standardowej formie i nawet szeroko rozumiana życzliwość i otwartość pracowników nie jest w stanie przełamać bariery komunikacyjnej. Przekazanie informacji osobom z sensoryczną i intelektualną niepełnosprawnością wymaga użycia alternatywnych form komunikowania się. Jak pokazuje przykład internetu, dostarczenie instytucjom gotowych narzędzi, czy zbioru zaleceń wydaje się skuteczną drogą do poprawy dostępności informacji. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach Działania 1.4 Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL) schemat b) zrealizował projekt pn.: „*INFOSTART – badania*

dla przyjaznej administracji”, polegający na przeprowadzeniu badania ankietowego (statystycznego) i badania eksperckiego z elementami badań konsumenckich (fokusowego). Celem badania ankietowego było zbadanie potrzeb społecznych - osób niepełnosprawnych, ich otoczenia instytucjonalnego, instytucji rynku pracy i pracodawców - odnośnie zakresu informacji, jakie powinny znaleźć się w portalu informacyjnym dla ww. grupy odbiorców. Celem badania eksperckiego było natomiast zbadanie potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie sposobu przekazywania informacji w formie elektronicznej. Efektem badania dotyczącego tworzenia stron internetowych dla osób niepełnosprawnych, jest opracowanie katalogu zasad przeznaczonych dla twórców i administratorów serwisów internetowych.¹¹

Trzeci z obszarów zainteresowania dotyczył dostępnej obsługi klienta, która rozumiana była jako „taki proces bezpośredniego kontaktu z klientem oraz udostępnianie mu takich produktów i usług, które uwzględniają lub są specjalnie dostosowane do specyficznych potrzeb motorycznych, komunikacyjnych i poznawczych osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności”. Ponad połowa ankietowanych instytucji (17) podjęła w 2006 roku tego typu inicjatywy. W roku 2005 podobne inicjatywy postawiła sobie za cel 1/3 ankietowanych. Działania te miały poprawić dostępność w obszarze obsługi klienta. Opierały się one głównie na kilku przedsięwzięciach, z których głównym było zatrudnienie w urzędzie lub jednostce mu podległej osoby posługującej się językiem migowym lub przeszkolenie w tym zakresie pracownika, szkolenia w zakresie udzielania pełnej informacji potrzebnej osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności, a także usługach związanych z komunikacją poprzez stronę internetową i zapewnieniem usług informacyjnych dla klientów poprzez Internet (możliwość pobrania kwestionariusza lub wniosku w internecie, a po jego wypełnieniu złożenia/przesłania drogą elektroniczną).

Często formułowano odpowiedź typu: „urząd kładzie nacisk na indywidualne podejście do klienta” lub „można też załatwiać sprawy przez telefon, fax lub e-mail” czy też „zawsze w razie potrzeby wyznaczony pracownik jest gotowy służyć pomocą osobie niepełnosprawnej”, jednakże odpowiedzi takie wydają się szablonowe i nie wnoszą nic nowego i innowacyjnego w rozwiązywanie szczególnych problemów związanych obsługą osób niepełnosprawnych.

W roku 2006 tylko 7 resortów i urzędów centralnych (jednak przy 3 w roku 2005) podjęło działania w celu lepszego rozpoznania potrzeb osób niepełnosprawnych i możliwości ich zaspokojenia w omówionym powyżej zakresie. Działania mające na celu rozpoznanie i zaspokojenie potrzeb osób niepełnosprawnych w związku z dostępnością zajmowanych budynków polegały m.in. na monitorowaniu i sprawozdawczości na temat stanu przystosowania obiektów i usług oraz zgłaszanych potrzeb w tym obszarze. Na podstawie zebranych informacji planowano działania na kolejne lata. Ponadto przygotowywano dokumentację projektową, uwzględniającą potrzeby osób niepełnosprawnych ruchowo dla zadania inwestycyjnego. Jeden z urzędów miał stały kontakt z organizacjami społecznymi i fundacjami korzystającymi z jego usług, a w bieżącej działalności rozpatrywał możliwości poprawy dostępności dla świadczeniobiorców przy uwzględnieniu opinii indywidualnych oraz opinii organizacji skupiających świadczeniobiorców.

Inna badana instytucja przeprowadzała regularnie wśród klientów ankiety badające ich oczekiwania i potrzeby. Zgłaszane postulaty były analizowane i w miarę możliwości zaspokajane. Ponadto ten sam urząd nawiązywał kontakt z wszystkimi instytucjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne, a jeszcze inny wykonywał stałą analizę poprzez osoby odpowiedzialne za administrowanie budynkiem. W kolejnym urzędzie podczas wizji lokalnych prowadzonych przy pozyskiwaniu budynków na potrzeby urzędu specjalna komisja zwracała uwagę na dostępność techniczną budynków dla osób niepełnosprawnych.

Warto podkreślić, że Poczta Polska monitoruje proces dostępności swoich placówek dla osób niepełnosprawnych poprzez analizowanie stanu przystosowania budynków

¹¹ Raport dostępny jest na stronie internetowej www.pfron.org.pl.

i działalność sprawozdawczo-informacyjną w oparciu o informacje przekazane z jednostek organizacyjnych. Prowadzone są działania planistyczne na dany rok oraz wewnętrzne działania kontrolno-nadzorcze w tym zakresie.

Druga część ankiety odnosiła się do zadań statutowych ministerstw i urzędów. Pytano, czy realizowane w ramach ich właściwości działania odnoszące się do ogółu obywateli są tak zaprojektowane, by eliminować lub minimalizować potencjalne trudności osób niepełnosprawnych w czerpaniu korzyści z tych działań. Odpowiedzi na to pytanie miały m.in. pokazać na ile administracja rządowa wypełnia swoje zadania zgodnie z zasadą niedyskryminacji i tym samym przyczynia się do budowania społeczeństwa otwartego i zintegrowanego. Z punktu widzenia administracji proces budowania takiego społeczeństwa nie może być postrzegany wyłącznie przez pryzmat likwidacji barier architektonicznych lub sprowadzany do pomocy w indywidualnych i szczególnych przypadkach, ale winien być oparty na włączeniu polityki wobec osób niepełnosprawnych w całokształt zadań, za które odpowiedzialny jest cały rząd.

Badane podmioty zasygnalizowały, że niektóre z ich działań uwzględniały specyficzne problemy, na które mogą się natknąć osoby niepełnosprawne. We wszystkich tych przypadkach wskazano, że procedury realizacji określonych zadań obejmują kwestie związane z niepełnosprawnością, np. udział ministerstwa w konferencjach, seminariach w kraju i za granicą oraz wyjaśnianie stanu prawnego. Realizowano różnorakie programy szkoleń, w którym udział brała również młodzież niepełnosprawna. W jednej badanych instytucji przeszkolono w 2006 r. 51 pracowników zajmujących się bezpośrednią obsługą klientów w zakresie podstawowych umiejętności posługiwania się językiem migowym. W kilku instytucjach wdrożono Elektroniczny Urząd Podawczy, co ma umożliwić osobom niepełnosprawnym kierowanie pytań, reklamacji bez konieczności odwiedzania urzędu.

W niektórych urzędach są prowadzone systematyczne szkolenia pracowników obsługujących osoby niepełnosprawne w zakresie usprawnienia tej obsługi. Szkolenia mają na celu również niwelowanie i eliminowanie negatywnych stereotypów na temat osób niepełnosprawnych.

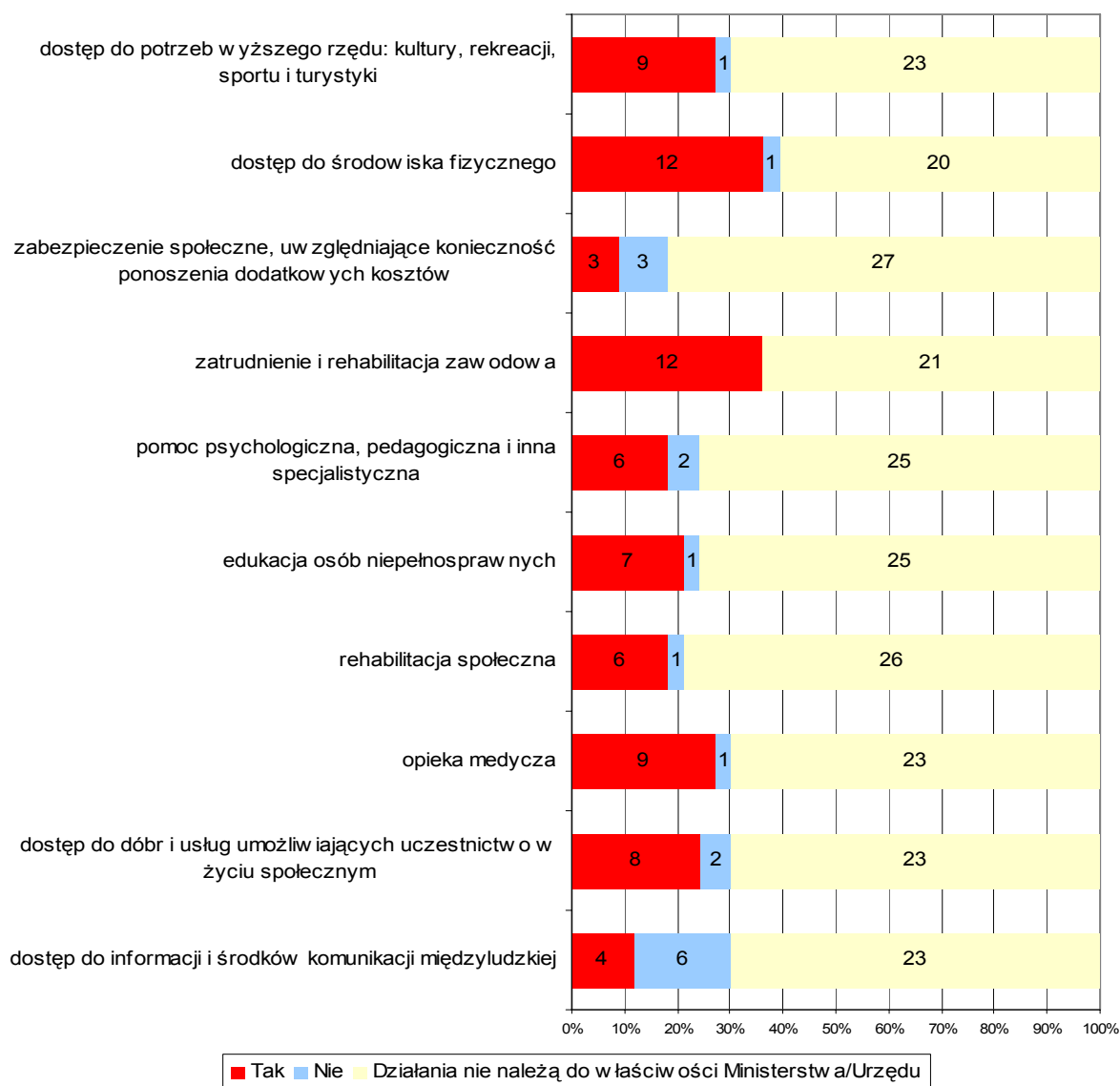
Jak wynika z zebranych danych 1/3 instytucji posiadała dane na temat liczby osób niepełnosprawnych będących beneficjentami działań realizowanych przez ministerstwo lub urząd w ramach swojej właściwości. W większości przypadków była to informacja o liczbie odbiorców świadczeń lub usług nadzorowanych przez dany resort.

Ostatnia część ankiety dotyczyła tych działań ministerstw i urzędów, które w sposób specyficzny odnosiły się do sytuacji osób niepełnosprawnych lub były do nich bezpośrednio skierowane. Wyróżnione w kwestionariuszu obszary działań wynikały z zapisów Karty Praw Osób Niepełnosprawnych, która określa prawa osób niepełnosprawnych będące przedmiotem szczególnej uwagi. Zostały one skonstruowane następująco:

- Dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej (*Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej*)
- Dostępność dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym (*Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym*)
- Działania z zakresu opieki medycznej (zdrowia) (*Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny*)
- Rehabilitacja społeczna (*Prawo do dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną*)

- Edukacja osób niepełnosprawnych (*Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej*)
- Pomoc psychologiczna, pedagogiczna lub inna specjalistyczna (*Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych*)
- Zatrudnienie i rehabilitacja zawodowa (*Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga - prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych*)
- Zabezpieczenie społeczne uwzględniające konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności (*Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym*)
- Dostęp do środowiska fizycznego (*Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do środowiska fizycznego, w tym: dostęp do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu*)
- Potrzeby wyższego rzędu: kultura, sport, rekreacja, turystyka (*Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb*)

Wykres 4. Rodzaj działań podejmowanych w ramach właściwości Ministerstwa/Urzędu w 2006 r. w kierunku urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z unijną polityką mainstreamingu, rozumianą jako włączanie rozwiązań dotyczących niepełnosprawności w główny nurt polityki oraz dzielenie odpowiedzialności za te rozwiązania przez cały rząd, badane instytucje powinny stanowić elementy systemu wsparcia osób niepełnosprawnych. W ramach swych węższych kompetencji powinny realizować politykę równych praw dla osób niepełnosprawnych. 23 z ankietowanych ministerstw i urzędów centralnych podejmowało działania ukierunkowane na urzeczywistnienie przynajmniej jednego z praw określonych w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych. Najwięcej przedsięwzięć zostało zrealizowanych w ramach działań z zakresu zatrudnienia i rehabilitacji zawodowej oraz ex equo dostępu do środowiska fizycznego (po 12 wskazań). Nieco mniejsza, ale również wysoka liczba działań charakteryzowała obszar opieki medycznej. Działania z zakresu zatrudniania dotyczyły wsparcia w ramach możliwości uzyskania przez niepełnosprawnego pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga - prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych. Dostęp do środowiska fizycznego rozumiany jest jako: Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do środowiska fizycznego (dostęp do urzędów,

punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej), swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu.

Nieco rzadziej badane podmioty podejmowały się realizacji zadań obejmujących zaspokajanie potrzeb wyższego rzędu, edukacji, dostępu do dóbr i usług umożliwiających uczestnictwo w życiu społecznym, rehabilitacji społecznej, pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej specjalistycznej.

Podsumowując ostatnią część ankiety należy zauważyć, że 23 spośród 33 ankietowanych ministerstw i urzędów w roku 2006 realizowało działania, programy lub inicjatywy, które dotyczyły któregoś z praw zawartych w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, z tego 9 konsultowało te przedsięwzięcia z organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne lub innymi podmiotami zaangażowanymi w daną tematykę. Ponadto 18 instytucji podjęło próbę lepszego rozpoznania specyficznych potrzeb w tym zakresie. Informacje na ten temat zbierano m.in. za pośrednictwem jednostek podległych, w toku działań kontrolnych lub w trakcie spotkań z organizacjami pozarządowymi.

Działania ministerstw i urzędów oraz pozostałe zostaną szerzej omówione w dalszej części poświęconej poszczególnym prawom.

Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w administracji

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.) - nazywana w dalszej części materiału „ustawą o rehabilitacji (...)” - reguluje obowiązki i uprawnienia pracodawców związane z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych. Art. 21 niniejszej ustawy określa minimalny poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach zakładów pracy, którego zapewnienie zwalnia pracodawcę od obowiązku dokonywania miesięcznych wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Tabela 2. Minimalne poziomy wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych dla poszczególnych kategorii pracodawców w latach 2005 – 2008.

	2005	2006	2007	2008	UWAGI
Pracodawca zatrudniający co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy (art. 21 ust. 1)	6%	6%	6%	6%	Z wpłat zwolnione są publiczne i niepubliczne jednostki organizacyjne nie działające w celu osiągnięcia zysku, których wyłącznym przedmiotem prowadzonej działalności jest rehabilitacja społeczna i lecznicza, edukacja osób niepełnosprawnych lub opieka nad osobami niepełnosprawnymi.
Państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne będące jednostkami budżetowymi, zakładami budżetowymi albo gospodarstwami pomocniczymi, instytucje kultury oraz jednostki organizacyjne zajmujące się statutowo ochroną dóbr kultury uznanych za pomnik historii (art. 21 ust. 2a)	3%	4%	5%	6%	
Państwowe i niepaństwowe szkoły	2%	2%	2%	2%	Wskaźnik zatrudnienia osób

wyższe, wyższe szkoły zawodowe, publiczne i niepubliczne szkoły, zakłady kształcenia nauczycieli oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze (art. 21 ust. 2b)					niepełnosprawnych oblicza się jako sumę wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych i podwojonego wskaźnika wychowanków, uczniów, studentów lub słuchaczy będących osobami niepełnosprawnymi i uczących się lub studiujących w ramach ogólnie obowiązujących w danej jednostce regulaminów nauczania lub studiowania.
---	--	--	--	--	---

Według informacji Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych o pracodawcach zobowiązanych do wpłat z tytułu nieosiągnięcia wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych, za pierwsze półrocze 2006 roku wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w jednostkach budżetowych (art. 21 ust. 2a) średnio wyniósł 1,2%, a w placówkach oświatowych (art. 21 ust. 2b) osiągnął wynik 0,3%. Dla porównania, pracodawcy z otwartego rynku pracy (art. 21 ust. 1) zatrudniali osoby niepełnosprawne na poziomie 0,8%.

W sierpniu 2006 roku Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych wystąpił do dyrektorów generalnych ministerstw oraz szefów urzędów centralnych z prośbą o przekazanie danych w celu ustalenia aktualnego poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji rządowej. Jednocześnie Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych zwróciło się z tą samą prośbą do dyrektorów generalnych urzędów wojewódzkich.¹²

Z uzyskanych danych wynika, że w czerwcu 2006 roku wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych dla ministerstw, urzędów centralnych i podległych im jednostek wyniósł 1,13%, przy czym w ministerstwach (0,62%) i urzędach centralnych (0,66%) był on niższy niż w podległych im podmiotach. Tylko niecałe 3% podmiotów osiągnęło wskazany w ustawie wskaźnik poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Dla podmiotów zobowiązanych do wpłaty z tytułu nieosiągnięcia wskaźnika średni poziom zatrudnienia wyniósł 1,07%.

¹² Dane na temat zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji rządowej centralnej i terenowej oraz samorządowej – powiatowej pochodzą z *Informacji na temat stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej* i obejmują statystyki z czerwca 2006 r.

Tabela 3. Zatrudnienie w ministerstwach, stan na 30 czerwca 2006 r.

	zatrudnieni ogółem		w tym niepełnosprawnych		wskaźnik zatrudnienia osób niepełnospraw.
	liczba osób	liczba etatów	liczba osób	liczba etatów	
OGÓŁEM	11600,00	11423,62	74	70,80	0,62%
Ministerstwo Budownictwa	219,00	217,00	0,00	0,00	0,00%
Ministerstwo Edukacji Narodowej	297,00	294,45	1,00	1,00	0,34%
Ministerstwo Finansów	2216,00	2199,77	11,00	11,00	0,50%
Ministerstwo Gospodarki	736,00	727,45	4,00	3,75	0,52%
Ministerstwo Gospodarki Morskiej	46,00	44,00	0,00	0,00	0,00%
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	256,00	251,13	0,00	0,00	0,00%
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	364,00	361,20	3,00	3,00	0,83%
Ministerstwo Obrony Narodowej	572,00	560,05	0,00	0,00	0,00%
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	669,00	655,35	17,00	16,25	2,48%
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	638,00	629,06	4,00	3,50	0,56%
Ministerstwo Rozwoju Regionalnego	563,00	555,28	2,00	2,00	0,36%
Ministerstwo Skarbu Państwa	699,00	682,50	6,00	6,00	0,88%
Ministerstwo Sportu	129,00	128,50	0,00	0,00	0,00%
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	1056,00	1046,28	6,00	6,00	0,57%
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	911,00	898,00	4,00	4,00	0,45%
Ministerstwo Sprawiedliwości	840,00	827,65	0,00	0,00	0,00%
Ministerstwo Środowiska	493,00	478,00	7,00	6,70	1,40%
Ministerstwo Transportu	490,00	471,65	2,00	2,00	0,42%
Ministerstwo Zdrowia	406,00	396,30	7,00	5,60	1,41%

Najwyższy poziom wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych osiągnął wśród urzędów: Urząd Służby Cywilnej – 2,75%, a wśród ministerstw - Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, z wynikiem – 2,48%.

Trzy urzędy: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej uzyskały wskaźniki w przedziale 1,7% - 1,9%. Wśród ministerstw pozytywnie na tle innych wyróżniły się Ministerstwo Środowiska i Ministerstwo Zdrowia – w obu przypadkach wskaźnik wyniósł ok. 1,4%.

W przypadku jednostek podległych najwyższy wskaźnik uzyskał PFRON (12,11%), kolejny Komenda Główna Policji (8,82%), a trzeci z kolei: Zakład Obsługi Ministerstwa Środowiska (6,45%)¹³.

Aż jedna trzecia ministerstw, urzędów i podległych im podmiotów nie zatrudniała w badanym okresie osób niepełnosprawnych.

Znacznie lepiej sytuacja przedstawia się na poziomie regionalnym. Tylko ¼ urzędów wojewódzkich zatrudniała osoby niepełnosprawne na poziomie niższym niż 2%, ale w żadnym wypadku wskaźnik nie spadł poniżej 1,1%. Jednocześnie trzy urzędy osiągnęły 4%

¹³ Ponadto podległe Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej Centrum Badawczo-Rozwojowe Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (CEBRON) osiągnęło wskaźnik równy 51%. CEBRON posiada status zakładu pracy chronionej.

wskaźnik zatrudnienia przewidziany na rok 2006 dla jednostek budżetowych, a jeden z nich - Lubuski Urząd Wojewódzki - zatrudniał osoby niepełnosprawne na poziomie przekraczającym 5% ogólnego zatrudnienia.

Tabela 4. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w urzędach wojewódzkich, stan na 30 czerwca 2006 r.

województwo	Wskaźnik zatrudnienia w urzędzie wojewódzkim
Dolnośląskie	2,5%
Kujawsko-Pomorskie	2,6%
Lubelskie	1,4%
Lubuskie	5,7%
Łódzkie	3,3%
Małopolskie	2,7%
Mazowieckie	1,1%
Opolskie	2,9%
Podkarpackie	4,2%
Podlaskie	3,3%
Pomorskie	3,0%
Śląskie	1,2%
Świętokrzyskie	1,2%
Warmińsko-Mazurskie	4,1%
Wielkopolskie	2,8%
Zachodniopomorskie	2,6%
OGÓŁEM	2,56%

Ciekawie prezentuje się wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych obliczony według kategorii jednostek na poziomie województw. Co prawda prawie wszystkie średnie wielkości wynosiły poniżej 4%, ale w przypadku Komend Wojewódzkich Policji wskaźnik był bliski 7%. Rezultat ten jest niewątpliwie efektem działań podejmowanych w poprzednich latach m.in. porozumienia między PFRON a Komendą Główną Policji dotyczącego zwiększenia zatrudnienia osób niepełnosprawnych w policji. Porozumienie zostało podpisane w ramach programu „Osoby niepełnosprawne w służbie publicznej”.

Tabela 5. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach jednostek, stan na 30 czerwca 2006 r.

Jednostka	Wskaźnik zatrudnienia
Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej	0,2%
Komenda Wojewódzka Policji	6,9%
Kuratorium Oświaty	1,7%
Wojewódzki Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych	2,3%
Wojewódzki Inspektorat Farmaceutyczny	1,8%
Wojewódzki Inspektorat Ochrony Roślin i Nasiennictwa	1,5%
Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska	0,8%
Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej	2,6%
Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków	1,7%
Wojewódzki Inspektorat Nadzoru Budowlanego	2,7%
Wojewódzki Inspektorat Weterynarii	1,8%

Tabela 6. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w jednostkach administracji rządowej, stan na 30 czerwca 2006 r.

	Wskaźnik dla jednostek zatrudniający co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy	Wskaźnik dla jednostek zobowiązanych do wpłat z tytułu nieosiągnięcia wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych
Ministerstwa	0,62%	0,62%
Urzędy centralne	0,66%	0,66%
Jednostki podległe ministerstwu i urzędowi centralnym	1,17%	1,13%
Urzędy wojewódzkie	2,56%	2,54%
Jednostki podległe urzędowi wojewódzkim i pozostałe jednostki na poziomie wojewódzkim	3,36%	0,98%
Ogółem	1,47%	1,11%

Poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej nie jest zadowalający – wskaźnik zatrudnienia przewidziany na rok 2006 dla jednostek budżetowych osiągany jest jedynie w nielicznych przypadkach. Dane pokazują też, że z kwestią zatrudnienia osób niepełnosprawnych dużo lepiej poradziły sobie jednostki lokalne i regionalne, niż te działające na poziomie centralnym¹⁴.

Jak pokazują szacunkowe wyliczenia zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej do poziomu ustalonego na rok 2006 (4%) miałooby bardzo nieznaczny wpływ na ogólny poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Jednak zarówno ze względów finansowych, jak i społecznych, osiąganie przez podmioty sektora finansów publicznych wskaźnika wymaganego ustawowo jest bardzo istotne. Istniejące różnice we wskaźnikach zatrudnienia osób niepełnosprawnych pomiędzy poszczególnymi resortami, które wiąże w procesie rekrutacji pracowników ta sama ustawa, wyraźnie pokazują, że kluczową rolę odgrywa tu inicjatywa samych podmiotów, a podejmowane pozytywne działania mogą przynieść trwałe efekty w postaci stabilnej pracy dla osób niepełnosprawnych. Zasady naboru kandydatów do korpusu służby cywilnej zostały zdefiniowane w ustawie z dnia 24 sierpnia 2006 r. o służbie cywilnej (Dz. U. Nr 170, poz. 1217 z późn. zm.). Nabór pracowników jest otwarty i konkurencyjny. Potencjalny pracodawca określa w ogłoszeniu, które ukazuje się w Biuletynie Służby Cywilnej, zakres obowiązków na danym stanowisku pracy i wymagania niezbędne do ich wykonywania. O wyborze kandydata decydują kryteria merytoryczne: wiedza i kwalifikacje zawodowe. Wydaje się, że właśnie brak odpowiedniego przygotowania zawodowego jest podstawową przeszkodą dla wielu osób niepełnosprawnych. Niemniej jednak należy zauważyć, że coraz więcej osób niepełnosprawnych zdobywa wyższe wykształcenie.

Ponadto administracja oferuje stanowiska pracy, na których niepełnosprawność nie stanowi bariery w skutecznym i sprawnym wykonywaniu pracy. Przedstawiony powyżej materiał sugeruje, że zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej jest możliwe. Wymaga to jednak oddziaływania zarówno na pracodawców – zwiększanie ich świadomości na ten temat oraz dostarczanie im narzędzi wspomagających proces zatrudniania, jak i pracy z potencjalnymi niepełnosprawnymi pracownikami – aktywizowanie ich i szkolenie.

¹⁴ Konieczne jest również zwrócenie uwagi na pracodawców, którzy obarczeni są szczególnymi oczekiwaniami społecznymi w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych, m.in.: KRUS, ZUS, NFZ. Biorąc pod uwagę rozmiar zatrudnienia w tych podmiotach (od kilku tysięcy do kilkudziesięciu tysięcy pracowników), należy zaznaczyć, że gdyby instytucje te zatrudniały osoby niepełnosprawne na wskazanym w ustawie poziomie, to nie tylko poprawiłoby to sytuację zatrudnieniową osób niepełnosprawnych, ale również podmioty te nie musiałyby dokonywać wpłat na PFRON – co ma istotne znaczenie, jeśli uwzględnimy fakt iż podstawę ich finansowania stanowią w znacznej mierze środki publiczne.

Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w administracji publicznej jest bardzo istotne przede wszystkim ze względu na kształtowanie pozytywnych postaw i jako przykład dobrej praktyki dla pozostałych uczestników otwartego rynku pracy. Mając to na uwadze Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej przewidziało w Planie Działania Ministerstwa na rok 2007 działanie: *Wdrożenie i realizacja programu szkoleń dla administracji publicznej w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych*. Jego celem jest promowanie zatrudniania osób niepełnosprawnych w administracji publicznej. W ramach działania planuje się przeprowadzenie szkoleń dla szefów wydziałów kadr urzędów centralnych, szefów wydziałów kadr administracji rządowej oraz kierowników jednostek samorządu terytorialnego. Ponadto są planowane dalsze działania monitorujące poziom zatrudniania osób niepełnosprawnych w jednostkach administracji państwowej i samorządowej.

Działalność gmin na rzecz osób niepełnosprawnych¹⁵

W ramach analizy działań samorządu terytorialnego na rzecz osób niepełnosprawnych w 2006 r. warto posłużyć się najciekawszymi wynikami projektu „*Gmino, jaka jesteś? Badanie działalności gmin na rzecz osób niepełnosprawnych*”. Powyższy projekt badawczy został przeprowadzony na zlecenie Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie działania 1.4 Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich w schemacie b).

Pierwsze badanie dotyczyło oceny działalności gmin z punktu widzenia osób niepełnosprawnych. Zostało ono zrealizowane techniką bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego w okresie wrzesień-listopad 2006. W badaniu udział wzięły osoby, które posiadają ważne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, niezdolności do pracy lub grupie inwalidzkiej. Razem zrealizowano 5019 wywiadów z osobami niepełnosprawnymi.

Drugie badanie oparte było o wypowiedzi przedstawicieli samorządów gminnych. Badanie to również zostało zrealizowane techniką bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego w okresie wrzesień-listopad 2006. W badaniu udział wzięły praktycznie wszystkie gminy w Polsce. Uzyskano 2117 wywiadów z reprezentantami samorządów gminnych (wójtami / burmistrzami, ich zastępcami, czy sekretarzami gminy) przy założonej próbie - 2478 wywiadów (cała populacja).

Zrealizowane badanie daje bardzo szczegółowy wgląd z jednej strony w sytuację niepełnosprawnych w Polsce, zaś z drugiej strony w działalność samorządów gminnych na rzecz tej grupy. Badanie „*Gmino, jaka jesteś?...*” ukazuje szereg problemów i wskazuje na bariery stojące na przeszkodzie efektywnej rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych. Wyniki tych badań wskazują też na olbrzymie dysproporcje wynikające z miejsca zamieszkania (rozumianego jako region kraju i wielkość miejsca zamieszkania).

Wyniki badania pokazują, że osoby niepełnosprawne powszechnie skarżą się na brak zainteresowania ich sytuacją oraz na brak orientacji samorządów gminnych w ich problemach. Co więcej, badani przedstawiciele samorządów gminnych nie odcinają się od tych opinii. Przyznają oni, iż mają jedynie bardzo ogólne i dość słabe rozpoznanie problemów, z jakimi borykają się osoby niepełnosprawne. Wykazują również bardzo umiarkowaną aktywność w gromadzeniu informacji o niepełnosprawnych mieszkańcach. Jedynie 10% samorządów gminnych posiada dokładną wiedzę o liczbie niepełnosprawnych mieszkańców gminy, 5% urzędów prowadzi szczegółowo badania w zakresie sytuacji i problemów niepełnosprawnych mieszkańców, a tylko 2% zna stopę bezrobocia wśród niepełnosprawnych.

¹⁵ W rozdziale tym wykorzystano fragmenty opracowania końcowego wyników projektu badawczego: „*Gmino, jaka jesteś? Badanie działalności gmin na rzecz osób niepełnosprawnych*” realizowanego w ramach działania 1.4 Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich w schemacie b). Wyniki badania w postaci raportów są dostępne w całości na stronie www.pfron.org.pl.

Samorządy gminne, nie dysponujące wiarygodnymi danymi, niestety nie zawsze zdają sobie z tego sprawę i często mają niepełne wyobrażenie o tym, co tak naprawdę „boli” niepełnosprawnych. Wydaje się, że przede wszystkim marginalizują one znaczenie problemów natury psychologicznej i zdrowotnej. Mają również tendencję do niedoszacowywania odsetka niepełnosprawnych borykających się z problemami finansowymi, mieszkaniowymi i problemami na rynku pracy. W chwili badania 77% niepełnosprawnych w wieku 18-65 lat pozostawało bez pracy, natomiast samorządy szacowały skalę tego problemu jedynie na 29%.

Tylko nieliczne gminy samodzielnie podejmują inicjatywę w zakresie udzielenia pomocy osobom niepełnosprawnym, a większość czeka, aż osoba potrzebująca pomocy sama się do nich zwróci.

Do rzadkości należy również aktywne poszukiwanie informacji przez samorządy gminne, np. u organizacji pozarządowych czy jednostek powiatowych. Można w związku z tym podejrzewać, iż działaniami gmin objęta jest jedynie mała część spośród grupy osób niepełnosprawnych potrzebujących pomocy.

Przeprowadzone badanie wskazuje, że osoby niepełnosprawne mają dość niską świadomość tego, gdzie mogą zwrócić się o pomoc, a sami urzędnicy bardzo rzadko wykazują zainteresowanie ich sytuacją. W konsekwencji niepełnosprawni swoją uwagę skupiają praktycznie wyłącznie na najbliższych im ośrodkach pomocy społecznej, gdzie najczęściej kierują swoje pierwsze kroki. Dla wielu niepełnosprawnych są one jedyną znaną, a dla jeszcze większego grona, jedyną dostępną instytucją wsparcia.

Instytucje powiatowe, na których spoczywa główny obowiązek świadczenia pomocy osobom niepełnosprawnym, zarówno w opinii samych osób niepełnosprawnych, jak i samorządów gminnych, nie wywiązują się należycie ze swoich zadań. PCPR rzadko są kojarzone z pomocą, zaś swoją ofertę kierują do dość określonej grupy – przede wszystkim mieszkańców gmin miejskich, pozostając praktycznie poza zasięgiem mieszkańców gmin wiejskich. Należy jednak zwrócić uwagę na ograniczoną wiarygodność tego badania w tym zakresie, ponieważ nie jest do końca jasne, czy osoby ankietowane w sposób wystarczający odróżniają placówki pomocy społecznej na poziomie gminy i powiatu. Świadczy o tym między innymi przypisywanie gminom zadań, należących zgodnie z *ustawą o rehabilitacji (...)* do zadań samorządu powiatowego. Dodatkowo badanie obejmowało miasta na prawach powiatu.

Bardzo ważna, a zarazem nie w pełni wykorzystywana, wydaje się rola organizacji pozarządowych w procesie rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych. Ich działanie pozytywnie oceniają zarówno samorządy, jak i osoby niepełnosprawne, tymczasem w skali całego kraju (przede wszystkim w gminach wiejskich i we wschodniej części kraju) nadal działa ich stosunkowo niewiele.

Warte podkreślenia jest, że podczas gdy pozytywne oceny wystawia gminom jedynie co czwarty niepełnosprawny, same ankietowane samorządy nie wahają się chwalić swoimi sukcesami i kreślą dość optymistyczną wizję organizacji, dostępności i jakości wsparcia dla osób niepełnosprawnych.

Zupełnie inaczej wygląda to w oczach samych zainteresowanych, którzy za jedyne i niezawodne źródło pomocy uznają tylko rodzinę. W świetle opinii samych osób niepełnosprawnych zdecydowana przesadzona wydaje się również przypisywana sobie przez samorządy gminne rola w inicjowaniu działań na rzecz tej grupy. Podczas, gdy niepełnosprawni jako główne źródło pomocy uznają rodzinę oraz dość pozytywnie oceniają działania organizacji pozarządowych (biorąc pod uwagę to, iż nie wszędzie one funkcjonują), przedstawiciele samorządów gminnych praktycznie marginalizują ich znacznie.

Wyniki badania wskazują, że można mówić o dwóch głównych przyczynach niezadowolenia osób niepełnosprawnych z działalności samorządów gminnych. Po pierwsze gminy nie mają infrastruktury potrzebnej do efektywnej obsługi tej grupy mieszkańców. Po

drugie działania samorządów gminnych tylko w niewielkim stopniu odpowiadają oczekiwaniom niepełnosprawnych.

W ocenie realizatorów badania samorządy gminne nie dysponują obecnie odpowiednim potencjałem, przygotowaniem i zapleczem do efektywnego wspierania osób niepełnosprawnych. W gminach nie tylko brakuje wyspecjalizowanych jednostek i etatów przeznaczonych tylko do obsługi osób niepełnosprawnych, ale przede wszystkim środków na realizację zadań na rzecz tej grupy.

Wyniki badania pokazują, iż działalność samorządów gminnych na rzecz osób niepełnosprawnych jest niewspółmierna do oczekiwań tej grupy. Dotyczy to przede wszystkim zadań związanych z rehabilitacją zawodową, a także wymagających większych nakładów i zaangażowania działań związanych z rehabilitacją społeczną. Dokonując jednak oceny szczegółowych wyników badania, konieczne jest uwzględnienie podziału zadań samorządów powiatowych i gminnych, które tłumaczy brak dużej aktywności gmin w sferach będących w znacznej mierze domeną samorządu powiatowego.

Satysfakcji niepełnosprawnych nie zwiększa również postrzegany brak zainteresowania ze strony samorządów gminnych. Zdecydowana większość niepełnosprawnych stwierdza, iż nie doświadczyła zainteresowania gminy w zakresie pomocy bytowej, materialnej czy finansowej. Prawie dwie trzecie niepełnosprawnych (66%) twierdzi, iż urzędnicy gminy nie interesowali się ich indywidualną sytuacją i ich potrzebami. Wśród osób o znacznym stopniu niepełnosprawności odsetek ten wynosi aż 60%. Osoby niepełnosprawne ruchowo i wzrokowo – czyli te, którym najtrudniej jest się poruszać, narzekają na większy, niż przeciętnie brak zainteresowania – aż 68% twierdzi, iż pracownicy gminy nigdy ich nie odwiedzili. Problemu tego wydają się nie dostrzegać same gminy. Wedle wskazań większości gmin (82%) pracownicy socjalni kontaktują się z osobami niepełnosprawnymi przynajmniej raz w miesiącu. W co piątej gminie taki kontakt następuje nawet kilka razy w tygodniu. Sytuacja, w której pracownicy socjalni w ogólnie nie kontaktują się z osobami niepełnosprawnymi, jest zgodnie z deklaracjami przedstawicieli samorządów gminnych bardzo rzadka.

Wyniki badania pokazują znaczne dysproporcje w działalności gmin ze względu na ich typ i wielkość. Relatywnie najlepiej w ocenie przedstawicieli obydwu badanych grup radzą sobie z realizacją działań na rzecz osób niepełnosprawnych gminy miejskie, szczególnie te największe. Sytuacja w tych gminach jest we wszystkich badanych aspektach bez porównania lepsza. Autorzy raportu sugerują, że aktywniejszą działalność w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym wymusza na gminach miejskich przede wszystkim duża liczba niepełnosprawnych mieszkańców, jednak trzeba również pamiętać, że duże miasta wykonują zadania samorządu powiatowego na rzecz osób niepełnosprawnych.

Warto również podkreślić regionalne zróżnicowanie w zakresie sytuacji osób niepełnosprawnych oraz działalności gmin na rzecz jej poprawy. Ogólnie lepszą sytuację pod tym względem mają niepełnosprawni mieszkańcy gmin zachodniej i północnej Polski, zaś gorszą mieszkańcy województw wschodnich, a także regionu świętokrzyskiego. Co więcej, w wielu regionach różnice między opiniami niepełnosprawnych, a opiniami przedstawicieli samorządów gminnych pokazują przede wszystkim brak świadomości władz gminy w zakresie problemów jej mieszkańców oraz podejmowanych w tym względzie działań.

O ile osoby niepełnosprawne oczekują zmiany obecnego systemu wsparcia (częściej dotyczy to mieszkańców gmin wiejskich), o tyle samorządy gminne stawiają zdecydowany opór wobec takich zmian. Choć samorządy gminne zgłaszają wiele zastrzeżeń do obecnie obowiązującego prawodawstwa dotyczącego rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, to w większości odrzucają możliwość przejęcia od powiatu części zadań w tym zakresie. Ich niechęć do przejmowania zadań od powiatu motywowana była najczęściej brakiem zaplecza (m.in. kadrowego i lokalowego) i środków finansowych.

1. Prawo dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.

Przysługujące każdej osobie niepełnosprawnej prawo dostępu do leczenia i opieki medycznej jest potwierdzeniem konstytucyjnej zasady ochrony zdrowia. Konstytucja przyznając każdemu obywatelowi prawo do ochrony zdrowia, umożliwia stworzenie szeroko rozwiniętego systemu ubezpieczeń zdrowotnych, a także systemu świadczeń opieki zdrowotnej, który obejmuje wszystkie ubezpieczone osoby. W ramach systemu ochrony zdrowia wszyscy obywatele, w tym również osoby niepełnosprawne, mają zapewnioną bezpłatną opiekę lekarską. W roku 2006 osoby niepełnosprawne korzystały ze swego konstytucyjnego uprawnienia na podstawie *ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135 z późn. zm.)*. Przepisy tej ustawy gwarantowały osobom niepełnosprawnym prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem była ochrona zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, a także wczesne wykrywanie chorób, leczenie i pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie.

W przypadku osób z zaburzeniami psychicznymi podstawowa i specjalistyczna opieka zdrowotna dla tej grupy osób była realizowana na podstawie art. 5 *ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.)*.

Działania Narodowego Funduszu Zdrowia podejmowane w stosunku do osób niepełnosprawnych obejmowały przede wszystkim rehabilitację leczniczą, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz leczenie uzdrowiskowe.

W ramach świadczeń rehabilitacyjnych kontraktowana była m. in. rehabilitacja w warunkach domowych. Fundusz kontraktował również rehabilitację specjalistyczną nie sklasyfikowaną odrębnie. Jest to rehabilitacja osób niedowidzących i niewidomych, osób z dysfunkcją narządu słuchu i mowy, dzieci z wadami twarzoczaszki, z zaburzonym rozwojem psychomotorycznym, rehabilitacja kobiet po mastektomii i inne.

Określenie precyzyjnej skali działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia w roku 2006 nie jest jednak możliwe, ponieważ NFZ posiada informacje na temat całkowitej liczby osób zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego, czyli ubezpieczonych obowiązkowo i dobrowolnie, bez wyszczególnienia liczby osób niepełnosprawnych. Jak wynika z przekazanych informacji na koniec roku 2006 liczba osób objętych ubezpieczeniem zdrowotnym wynosiła 37 853 769. Dlatego też informacje o wysokości środków przeznaczonych przez Fundusz na rehabilitację leczniczą, leczenie uzdrowiskowe i zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze odnoszą się do całej populacji świadczeniobiorców.

Tabela 7. Wysokość środków wydatkowanych ogółem (dla wszystkich ubezpieczonych) w latach 2004-2006 na realizację poszczególnych świadczeń zdrowotnych.

	2004	2005	2006
Rehabilitacja lecznicza	814 606 000	914 674 000	1 035 827 000
Lecznictwo uzdrowiskowe	324 231 000	340 402 000	346 363 000
Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	386 425 000	452 041 000	495 297 000

W roku 2006 odnotowano – w porównaniu z rokiem 2005 - wzrost kwoty środków na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz na lecznictwo uzdrowiskowe.

W wyniku analizy tematyki decyzji dyrektorów oddziałów wojewódzkich NFZ w indywidualnych sprawach z zakresu ubezpieczenia zdrowotnego NFZ wystąpił do Ministra Zdrowia z wnioskiem o wprowadzenie zmian w *rozporządzeniach Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie szczegółowego wykazu wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, wysokości udziału własnego świadczeniobiorców w cenie ich nabycia, kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi podlegającymi naprawie w zależności od wskazań medycznych oraz wzoru zlecenia na zaopatrzenie w te wyroby i środki* (Dz. U. Nr 276, poz. 2739 z późn. zm.) oraz w sprawie limitu cen dla wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, o takim samym zastosowaniu, ale różnych cenach, oraz limitu cen dla napraw przedmiotów ortopedycznych (Dz. U. Nr 275, poz. 2732 z późn. zm.).

Proponowane zmiany dotyczą:

- skrócenia okresu używalności aparatów słuchowych, soczewek kontaktowych twardych dla dzieci i młodzieży do 18 roku życia;
- wprowadzenia na listę przedmiotów refundowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia ubranek uciskowych dla dzieci i młodzieży do 18 roku życia.

Te działania NFZ są zbieżne z działaniami podejmowanymi przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, polegającymi na wystąpieniach do Ministra Zdrowia o rozszerzenie katalogu artykułów wchodzących w zakres zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (m. in. o pompy insulinowe, respiratory), urealnienia limitów cen i okresów użytkowania oraz objęcia możliwością naprawy nie tylko przedmiotów ortopedycznych.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych w 2006 r. realizował zadania w zakresie prewencji rentowej, określone w art. 55, 57 i 69 *ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych* (Dz. U. Nr 137, poz. 887, z późn. zm.), oraz zadania w zakresie prewencji wypadkowej, określone w art. 37 *ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych* (Dz. U. Nr 199, poz. 1673).

W 2006 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych skierował na rehabilitację leczniczą ponad 68 000 osób zagrożonych całkowitą lub częściową niezdolnością do pracy. Realizowany przez ZUS program rehabilitacji leczniczej obejmował niezbędne procedury diagnostyczne, lecznicze oraz szkolenie z zakresu edukacji zdrowotnej. Ponadto w ramach prewencji wypadkowej Zakład zorganizował szkolenia dla pracodawców i pracowników w celu poprawy bezpieczeństwa w środowisku pracy.

W grupie osób, które zostały skierowane na rehabilitację w 2006 roku 4% stanowiły osoby ze schorzeniami powstałymi w wyniku wypadków przy pracy oraz osoby z chorobami zawodowymi.

Tabela 8. Liczba osób ubezpieczonych poddanych rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS w latach 2004 – 2006 z uwzględnieniem profilu schorzenia.

Liczba ubezpieczonych poddanych rehabilitacji			Profil schorzenia	System rehabilitacji
2004	2005	2006		
35 766	36 353	44 028	narząd ruchu	stacjonarny
9 985	8 020	8 999	układ krążenia	stacjonarny
3 121	2 751	2 670	układ oddechowy	stacjonarny
144	943	3 353	schorzenia psychosomatyczne	stacjonarny
4 229	5 442	7 834	narząd ruchu	ambulatoryjny

Tabela 9. Liczba osób ubezpieczonych objętych rehabilitacją leczniczą w ramach prewencji rentowej ZUS w latach 2004-2006.

	2004	2005	2006
Liczba osób ogółem	53 245	53 617	68 041

W przypadku osób niepełnosprawnych jedną z form realizacji konstytucyjnego zapisu o zapewnieniu szczególnej opieki zdrowotnej, stanowi przepis art. 35a ust. 1 pkt 7 *ustawy o rehabilitacji (...)*, nakładający na powiat zadanie w zakresie dofinansowania ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów.

O taką pomoc mogą ubiegać się osoby niepełnosprawne, których dochód nie przekracza określonego w przepisach prawa kryterium dochodowego. W przypadku sprzętu rehabilitacyjnego o dofinansowanie mogą ubiegać się także inne podmioty niebędące indywidualnymi osobami, jeżeli spełnią warunki określone przepisami prawa.

W 2006 roku samorządy powiatowe wypłaciły na realizację w/w zadania kwotę 156 985 703 zł (w 2005 roku 116 118 938 zł) dla 177 602 indywidualnych osób niepełnosprawnych (w 2005 roku 149 754 osoby)¹⁶.

Tabela 10. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dla indywidualnych osób niepełnosprawnych w latach 2005 - 2006.

Osoby niepełnosprawne	Liczba osób		Kwota	
	2005	2006	2005	2006
Łącznie	149 754	177 602	116 118 938	156 985 703
w tym, dorosłe osoby niepełnosprawne	117 837	142 042	86 891 778	120 692 996
w tym, dzieci i młodzież niepełnosprawna	31 917	35 560	29 227 160	36 292 707

W odniesieniu do roku 2005 nastąpił znaczny wzrost wydatków na powyższe zadania.

W przypadku dofinansowania zakupu sprzętu rehabilitacyjnego dla pozostałych podmiotów¹⁷ w 2006 roku samorządy powiatowe wykorzystały środki (również na podstawie umów zawartych w 2005 roku) w kwocie 2 209 874 zł (w 2005 roku – 2 510 983 zł). Zatem odnotowano obniżenie wielkości środków na ten cel dla tych podmiotów.

¹⁶ W *Informacji (...)* wykorzystano wybrane dane z projektu *Sprawozdania z realizacji Planu działalności Planu Finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2006 roku*, Warszawa, marzec 2007 r.

¹⁷ Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

W ramach Obszaru C programu „Pegaz 2003” osoby niepełnosprawne mogą otrzymać pomoc ze środków PFRON na zakup wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym. Pomoc ta skierowana jest do osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu ruchu.

W 2006 roku pomocą taką objęto ogółem 3 124 osoby (w roku 2005 – 2 454 osoby), w tym:

- 552 dzieci i młodzieży, na łączną kwotę 7 613 419 zł
- 2 572 osób dorosłych, na łączną kwotę zł 33 433 350 zł.

PFRON wypełniając zadania wynikające z art. 47 ust. 1 pkt 1 *ustawy o rehabilitacji (...)*, czyli wyrównywanie różnic między regionami, realizował „PROGRAM WYRÓWNYWANIA RÓŻNIC MIĘDZY REGIONAMI”. W Obszarze A – wyposażenie obiektów służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych w sprzęt rehabilitacyjny – dofinansowaniem objęto 166 obiektów służących rehabilitacji (w 2005 roku – 28 pozytywnie rozpatrzonych wniosków) na kwotę 8 931 746 zł (w roku 2005 - 1 085 847 zł).

Kolejnym programem, który umożliwił dofinansowanie działań w zakresie rehabilitacji osób niepełnosprawnych był „PROGRAM OGRANICZANIA SKUTKÓW NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI”.

Z Biura PFRON w 2006 roku na projekty, z których skorzystały 2 802 osoby niepełnosprawne, w tym 220 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, przekazano środki w wysokości:

- 450 559 zł - dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej,
- 2 452 148 zł - dla dorosłych osób niepełnosprawnych.

Ogółem – na realizację tego programu ze środków PFRON wydatkowano (przez Biuro i oddziały) kwotę 7 902 712 zł.

W Biurze PFRON zawarte zostały umowy o dofinansowanie projektów w ramach tego Programu:

- Fundacja Aktywnej Rehabilitacji FAR - projekt pn. „Pierwszy wózek” – wczesne zaopatrzenie w wózek inwalidzki typu aktywnego. Z dofinansowanego projektu skorzystało 200 osób niepełnosprawnych, w tym 30 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.
- Polskie Towarzystwo Walki z Mukowiscydozą - projekt pn. „Szansa na lepsze życie chorych na mukowiscydozę w Polsce”. Efektem realizacji projektu będzie uruchomienie pierwszej w Polsce nieodpłatnej wypożyczalni ze sprzętem rehabilitacyjnym i urządzeniami pomocniczymi dla chorych na mukowiscydozę. Z dofinansowanego projektu skorzystało 125 osób niepełnosprawnych, w tym 82 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.
- Fundacja Pomocy Chorym na Zanik Mięśni – projekt pn. „Reaktywacja II” - aktywizacja społeczna i zawodowa osób ze schorzeniami nerwowo-mięśniowymi poprzez wczesną rehabilitację popartą wyposażeniem w odpowiednie przedmioty ortopedyczne i sprzęt pomocniczy oraz terapię psychologiczno-pedagogiczną. Z dofinansowanego projektu skorzystało 38 osób niepełnosprawnych, w tym 23 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.
- Polski Związek Niewidomych – projekt pn. „Program kompleksowej rehabilitacji osób ociemniałych i tracących wzrok Centrum- Północ- Południe”, którego celem jest skrócenie czasu oczekiwania na rehabilitację, nauka osób ociemniałych i tracących wzrok normalnego funkcjonowania w życiu codziennym. Z dofinansowanego projektu skorzystało 1 840 dorosłych osób niepełnosprawnych.

2. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.

Ustawa o rehabilitacji (...), definiuje rehabilitację jako zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. *Ustawa o rehabilitacji (...)* nie tworzy więc zamkniętego kręgu działań, które mogą służyć realizacji procesu rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Nie określa również wszystkich form aktywności wspomagających ten proces. Swoimi postanowieniami reguluje jedynie podstawowe formy tej aktywności, do których zalicza uczestnictwo osób niepełnosprawnych w warsztatach terapii zajęciowej oraz w turnusach rehabilitacyjnych.

W świetle przepisów *ustawy o rehabilitacji (...)* oraz rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz. U. Nr 63, poz. 587) warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Celem działania takiego warsztatu jest: aktywne wspomaganie procesu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, stwarzanie osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacji powyższych celów służy stosowanie technik terapii zajęciowej zmierzających do usamodzielnienia uczestników, poprzez wyposażenie ich w umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także rozwijania psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Od roku 2003 koszty utworzenia, działalności i wynikające ze zwiększenia liczby uczestników warsztatu są współfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, zwanego dalej "Funduszem", ze środków samorządu terytorialnego, ze szczególnym uwzględnieniem obowiązku powiatu w tym zakresie, lub z innych źródeł. W roku 2006 zasada współfinansowania obowiązywała w odniesieniu do kosztów utworzenia warsztatu, natomiast koszty działalności i wynikające ze zwiększenia liczby uczestników warsztatu mogły być pokrywane w 100% ze środków Funduszu, z wyłączeniem całości lub części kosztów uczestnictwa w warsztacie osób niepełnosprawnych przebywających w jednostkach organizacyjnych obowiązanych do zapewnienia terapii zajęciowej na podstawie odrębnych przepisów.

W roku 2006 do powiatów zostało złożone 25 wniosków o dofinansowanie kosztów utworzenia warsztatów terapii zajęciowej na łączną kwotę 10.023.773 zł, z czego 7 wniosków (na kwotę 3.272.724 zł) pochodziło od jednostek sektora finansów publicznych, natomiast 18 wniosków (na kwotę 6.751.049 zł) złożyli organizatorzy spoza sektora finansów publicznych. Starostowie zawarli 28 umów na kwotę 8.970.128 zł (dla porównania w roku 2005 złożono 42 wnioski i zawarto 31 umów na kwotę 6.734.640 zł).

Ostatecznie samorządy powiatowe wykorzystały w roku 2006 kwotę w łącznej wysokości 5.242.872 zł na rzecz 23 warsztatów terapii zajęciowej. Według informacji podanych w sprawozdaniach powiatów kwota ta stanowiła pokrycie średnio 52,4 % ogółu kosztów tworzenia wszystkich warsztatów, wykazanych w wysokości 9.999.272 zł. (dla porównania w roku 2005 średnie pokrycie kosztów kształtowało się na poziomie 44 %).

W roku 2006 uruchomiono 28 warsztatów. Do nowopowstałych warsztatów wg stanu na dzień 31 grudnia 2006 r. uczęszczało 885 osób, w tym 373 osoby to kobiety, a 60 to

młodzież niepełnosprawna. Na dofinansowanie kosztów działalności nowopowstałych warsztatów wykorzystano ze środków PFRON kwotę w wysokości 1.148.816 zł.

Środki Funduszu na dofinansowanie w roku 2006 kosztów działalności warsztatów, które powstały w latach wcześniejszych, przekazywane były powiatom zgodnie z algorytmem - jako zobowiązania z tytułu umów zawartych w tym zakresie do dnia 31 grudnia roku poprzedzającego realizację tego zadania. Przypadająca powiatom w 2006 r. (według algorytmu) kwota na wypłatę tych zobowiązań wyniosła 265.556.958 zł (dla porównania w roku 2005 w wys. 244.107.972 zł, - wzrost o 9%) i dotyczyła pokrycia rocznego kosztu pobytu jednego uczestnika w wysokości 13.414 zł w odniesieniu do 19.797 uczestników warsztatów (według stanu na dzień 31 grudnia 2005 r.).

Z kolei samorządy powiatowe na dofinansowanie kosztów działalności 604 warsztatów powstałych przed 2006 r. - wykorzystały środki Funduszu w wysokości 283.858.100 zł na terapię dla 20.295 uczestników (dla porównania w roku 2005 w wys. 252.620.173 na terapię 18.798 uczestników – wzrost kwoty wydatkowanej o 12%).

Różnica pomiędzy kwotą wydatkowaną przez powiaty na działalność tych warsztatów, a kwotą na wypłatę zobowiązań przypadającą według algorytmu – wynosząca 18.301.142 zł, została pokryta ze środków przypadających na bieżącą realizację zadań należących do kompetencji powiatów i dotyczyła zarówno pokrycia kosztów wynikających ze zwiększenia liczby uczestników w warsztatach o 498 osób, jak i zwiększenia, decyzją samorządu, środków na działalność ponad dofinansowanie w ramach zobowiązań wynikających z algorytmu.

Łącznie, według stanu na dzień 31 grudnia 2006 r., działały 632 warsztaty terapii zajęciowej, do których uczęszczało 21.180 osób, a na dofinansowanie tworzenia i działalności tych warsztatów w roku 2006 samorządy powiatowe wydatkowały ze środków Funduszu kwotę w wysokości 290.249.788 zł (dla porównania w roku 2005 kwotę 257.548.159 – wzrost o 32.701.629 zł tj. o 12,76%).

Ustawowa możliwość tworzenia warsztatów terapii zajęciowej została w roku 2003 uzupełniona o rozwiązania zaproponowane w ramach realizacji działań wyrównujących różnice między regionami. Odbywało się to w oparciu o finansowany, ze środków PFRON, *Program wyrównywania różnic między regionami*, w ramach którego uruchomiono *obszar F* – tworzenie warsztatów terapii zajęciowej w powiatach, w których nie funkcjonuje żaden warsztat. W roku 2006 Zarząd Funduszu rozpatrzył pozytywnie 7 wniosków i dokonał podziału środków dla Oddziałów PFRON na dofinansowanie tworzenia warsztatów w łącznej kwocie 2.086.286,85 zł. Oddziały PFRON wypłaciły w ramach tego obszaru kwotę 1.831.286,85. Planowana liczba uczestników tych warsztatów to 286 osób. Ostatecznie działalność w roku 2006 rozpoczęło 5 warsztatów spośród 7 planowanych.

Inną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji społecznej jest uczestnictwo osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych.

Turnus rehabilitacyjny to zorganizowana forma aktywnej rehabilitacji połączona z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy rehabilitacyjne są najbardziej popularną wśród osób niepełnosprawnych formą rehabilitacji społecznej. Osoby niepełnosprawne, które spełnią określone w/w ustawą kryterium dochodowe, mogą raz w roku ubiegać się w powiatowych centrach pomocy rodzinie o dofinansowanie kosztów uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym. Wysokość dofinansowania uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności, wieku lub sytuacji zawodowej wnioskodawcy.

O w/w dofinansowanie ubiegało się w 2006 r. 253 568 osób niepełnosprawnych oraz 60 525 opiekunów osób niepełnosprawnych. Wśród osób, które skorzystały z dofinansowania było:

- 130 733 dorosłych osób niepełnosprawnych, w tym 4 019 osób niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładach pracy chronionej,
- 21 226 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej,
- 30 571 opiekunów dorosłych osób niepełnosprawnych,
- 16 091 opiekunów dzieci i młodzieży.

Tabela 11. Dofinansowanie ze środków PFRON uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych w latach 2004 – 2006.

	2004	2005	2006
Liczba osób	159 082	185 217	198 621
Kwota środków	84 955 967	102 793 600	115 345 886

Jak wynika z powyższej tabeli liczba osób niepełnosprawnych i ich opiekunów na turnusach rehabilitacyjnych systematycznie wzrasta. Wzrasta również wysokość środków PFRON przeznaczanych przez powiaty na to zadanie.

W 2006 roku zorganizowano 5 694 turnusów (o 316 więcej niż w roku 2005), w których uczestniczyły osoby niepełnosprawne korzystające z dofinansowania ze środków PFRON. Wśród tych osób najwięcej było osób niepełnosprawnych z dysfunkcją narządu ruchu, w tym osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, z innymi dysfunkcjami (np. z autyzmem, mózgowym porażeniem dziecięcym, głuchotą, chorobami układu pokarmowego), ze schorzeniami układu krążenia. Największym zainteresowaniem osób niepełnosprawnych cieszyły się turnusy ogólnousprawniające z programem rekreacyjno-wypoczynkowym.

W 2006 roku Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej udostępniło w internecie pod adresem: www.ebon.mps.gov.pl aplikację zawierającą rejestr ośrodków uprawnionych do przyjmowania zorganizowanych grup osób niepełnosprawnych na turnusy rehabilitacyjne oraz rejestr organizatorów tych turnusów. Oba rejestry prowadzone są przez wojewodów. Powyższa aplikacja umożliwia m. in. wyszukanie ośrodka i organizatora według zadanych kryteriów oraz wydrukowanie niezbędnych informacji. W roku 2006 stronę tą odwiedziło ponad 22 000 internautów.

Na podstawie art. 35 ust.1 pkt 5 *ustawy o rehabilitacji (...)* samorządy wojewódzkie realizowały dofinansowanie robót budowlanych, w rozumieniu przepisów *ustawy z dnia 7 lipca 1993 r. Prawo budowlane*, dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów.

Tabela 12. Dofinansowanie ze środków PFRON robót budowlanych.

	2004	2005	2006
Liczba umów	216	304	219
Kwota środków	44 099 554	63 590 679	51 156 655

Udział środków PFRON w powyższym zadaniu zmieniał się w ostatnich latach, podobnie jak liczba zawartych umów. Po znacznym wzroście liczby umów oraz kwoty środków PFRON w 2005 r. nastąpił znaczny spadek (o ok. 30%) liczby umów w 2006 r. do poziomu z roku 2004, przy jednoczesnym mniejszym spadku kwoty środków (o ok. 20%).

3. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.

W 2006 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmowało działania zmierzające do zapewnienia dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej możliwości kształcenia we wszystkich typach szkół, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz indywidualnymi predyspozycjami. Podstawą kształcenia specjalnego uczniów (we wszystkich typach szkół) jest orzeczenie o potrzebie: kształcenia specjalnego, nauczania indywidualnego lub zajęć rewalidacyjno-wychowawczych wydane uczniowi na prośbę rodziców dziecka przez zespół orzekający poradni psychologiczno-pedagogicznej. W treści orzeczenia są zawarte wskazania dotyczące m.in. formy nauczania, jednak decyzja dotycząca wyboru rodzaju szkoły (specjalnej lub ogólnodostępnej) należy do rodziców lub opiekunów dziecka. Dzięki temu uczniowie niepełnosprawni mają możliwość spełniania obowiązku szkolnego i obowiązku nauki w szkołach ogólnodostępnych, w szkołach w oddziałach integracyjnych oraz w szkołach specjalnych lub oddziałach specjalnych zorganizowanych w szkołach ogólnodostępnych, jak najbliżej ich miejsca zamieszkania. Natomiast dzieciom i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły zapewnia się nauczanie indywidualne.

Kształcenie specjalne dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej – opiera się na zorganizowanym procesie edukacji, dostosowanym do potrzeb i możliwości uczniów niepełnosprawnych, w stosunku do których konieczne jest zastosowanie specjalnej organizacji nauki i metod pracy ukierunkowanych na wszechstronny rozwój uczniów i uwzględniających ich specjalne potrzeby.

W roku 2006 funkcjonowało 2 453 szkół specjalnych (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych), w których kształciło się 96 763 uczniów. Natomiast w szkołach integracyjnych, w szkołach z oddziałami integracyjnymi i w szkołach ogólnodostępnych kształciło się 65 071 uczniów.

Tabela 13. Szkoły specjalne w roku 2005/2006 i 2006/2007.

	Szkoła podstawowa specjalna		Gimnazjum specjalne		Szkoły ponadgimnazjalne specjalne		Razem	
	2005/2006	2006/2007	2005/2006	2006/2007	2005/2006	2006/2007	2005/2006	2006/2007
Liczba szkół	828	778	827	820	821	855	2.476	2 453
Liczba oddziałów	3.528	3 404	3.458	3 475	3.071	3 058	10.057	9 937
Liczba uczniów	33.209	31 220	35.649	34 602	31.402	30 941	100.260	96 763
Liczba oddziałów specjalnych w szkołach ogólnodostępnych	15 632	14 668	10 113	9 691	5 667	5 447	31 412	29 806

W roku szkolnym 2006/2007 nastąpił dalszy spadek liczby szkół, oddziałów i uczniów realizujących obowiązek szkolny i obowiązek nauki w szkołach specjalnych wszystkich typów jak również liczba oddziałów specjalnych w szkołach ogólnodostępnych.

Porównując do roku poprzedniego liczba uczniów w szkołach specjalnych zmniejszyła się ogółem o 3 497 uczniów, a w oddziałach specjalnych o 1606 uczniów.

W 2006 roku w ponadgimnazjalnych szkołach specjalnych, integracyjnych oraz ogólnodostępnych (zawodowych, technikach i liceach profilowanych) uczyło się ogółem

39 789 uczniów, w tym 7 018 uczniów w trzyletnich specjalnych szkołach przysposabiających do pracy.

Nauczanie indywidualne oraz kształcenie specjalne w klasach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych w roku 2006 prowadzone było dla 100 524 uczniów.

Podsumowując w roku 2006 kształceniem specjalnym w różnych typach szkół i w różnych formach kształcenia objętych było 196 673 uczniów.

Tabela 14. Uczniowie niepełnosprawni w szkołach podstawowych i gimnazjach ogólnodostępnych w roku 2005/2006 i 2006/2007.

Typ Szkoły	Liczba uczniów				
	Ogółem	niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych	% do ogółem	niepełnosprawnych w oddziałach ogólnodostępnych	% do ogółem
Szkoła podstawowa 2005/2006	2.602.647	13.578	0,5	28.315	1,08
Szkoła podstawowa 2006/2007	2 485 389	13 766	0,55	26 240	1,05
Gimnazjum 2005/2006	1.610.289	5.225	0,3	21.388	1,3
Gimnazjum 2006/2007	1 542 073	5 495	0,3	19 570	1,3

Od września 2005 r., jest organizowane wczesne wspomaganie rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do rozpoczęcia nauki w szkole. Celem tych zajęć jest przygotowanie dzieci do osiągania sukcesów w nauce oraz wyrównywanie ich szans edukacyjnych.

Zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka mogą być organizowane w placówkach oświatowych publicznych bądź niepublicznych (przedszkolach, w szkołach podstawowych, w ośrodkach szkolno-wychowawczych lub ośrodkach szkolno-wychowawczych), na podstawie art. 71b ust. 2a ustawy o systemie oświaty oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu¹⁸. Placówka realizująca zadanie musi posiadać warunki lokalowe i zatrudniać odpowiednich specjalistów oraz składać sprawozdania GUS typu S lub sprawozdania w systemie informacji oświatowej.

Od maja 2005 r. jest realizowany *Program Rządowy – Pilotaż 2005-2007 „Wczesna wielospecjalistyczna, kompleksowa, skoordynowana i ciągła pomoc dziecku zagrożonemu niepełnosprawnością lub niepełnosprawnemu oraz jego rodzinie”* (WWKSC). Pilotaż programu włącza elementy wspierania medycznego, edukacyjnego, organizacyjnego i finansowego w główny nurt działań społecznych najbliższej miejsca zamieszkania dziecka. Celem pilotażu jest zapobieganie izolacji społecznej i wypracowanie wniosków do stworzenia interdyscyplinarnego, zrównoważonego systemu pomocy małemu dziecku i jego rodzinie.

Współrealizatorami programu są: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Zdrowia i Narodowy Fundusz Zdrowia, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej i PFRON.

Program jest realizowany w formie konkursu. Placówki spełniające wymagania programu uzyskują rekomendację i na jej podstawie mogą występować do NFZ, PFRON i do jednostek samorządu terytorialnego o środki finansowe na ten cel. W roku 2006 w programie uczestniczyło 4 747 dzieci.

W 2006 liczba uczniów niepełnosprawnych objętych **indywidualnym nauczaniem** przedstawiała się następująco:

1) na poziomie szkół podstawowych	13 584 uczniów
2) na poziomie gimnazjów	7 714 uczniów

¹⁸ Rozporządzenie z dnia 4 kwietnia 2005 r. Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz.U. Nr 68, poz. 587).

- 3) na poziomie liceów ogólnokształcących 1 964 uczniów
 4) na poziomie szkół zawodowych 739 uczniów.

Podane dane wskazują na zdecydowany wzrost liczby uczniów pobierających naukę w tym trybie w stosunku do roku poprzedniego.

Prawidłowej realizacji zadań związanych z kształceniem uczniów niepełnosprawnych służy zapewnienie, poprzez zabezpieczenie w budżecie państwa, odpowiednich środków finansowych. W *ustawie budżetowej na rok 2006 z dnia 17 lutego 2006 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 244)* w części 82 „Subwencje ogólne dla jednostek samorządu terytorialnego”, w dziale 758 „Różne rozliczenia”, w rozdziale 75801 „Część oświatowa subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego” łączna kwota subwencji oświatowej na rok 2006 została określona w wysokości 26.663.243 tys. zł, tj. wyższej w stosunku do roku 2005 nominalnie o 2,17 %. Łącznie w subwencji oświatowej na rok 2006 dla jednostek samorządu terytorialnego naliczone zostały środki w wysokości 3.223.419 tys. zł w odniesieniu do uczniów (wychowanków) niepełnosprawnych. Szczegółowy podział tych środków na poszczególne kategorie niepełnosprawności prezentuje poniższa tabela:

Tabela 15. Rozdział subwencji oświatowej na 2006 r. dla JST w odniesieniu do uczniów niepełnosprawnych.

Kategoria uczniów/ korzystających niepełnosprawnych	Liczba uczniów fizyczna	Waga efektywna	Liczba uczniów przeliczeniowa	Kwota razem (w tys. ZŁ)
Niepełnosprawni grupa A*	99.282	2,40	245.718	724.583
Niepełnosprawni grupa B**	18.596	3,90	74.789	220.541
Niepełnosprawni grupa C***	40.280	4,60	191.074	563.447
Niepełnosprawni grupa D****	23.871	10,50	258.473	762.195
Niepełnosprawni grupa E*****	20.462	1,80	37.982	112.003
Wychowankowie niepełnosprawni w przedszkolach	11.223	4,000	46.294	136.514
Internaty SOSW, OSW, ORW, MOS	31.214	6,000	193.133	569.518
Internaty MOW	3.195	11,000	36.243	106.875
MOS –y	1.119	1,500	1.731	5.104
Uczniowie szk. specjalnych w internatach i bursach	591	2,000	1.219	3.595
Dzieci objęte wczesnym wspomaganiem rozwoju	7.455	0,840	6.458	19.044
Razem			1.093.114	3.223.419

* uczniowie: z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, niedostosowani społecznie, z zaburzeniami zachowania, zagrożeni uzależnieniem, zagrożeni niedostosowaniem społecznym, z chorobami przewlekłymi – wymagający stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,

**uczniowie: niewidomi i słabo widzący, z niepełnosprawnością ruchową, z zaburzeniami psychicznymi – wymagający stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,

***uczniowie: niesłyszący i słabo słyszący, z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym,

****uczniowie: z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim, z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z rozpoznaniem autyzmem (niepełnosprawni grupa D),

*****uczniowie niepełnosprawni w oddziałach integracyjnych w szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych i szkołach ponadpodstawowych.

Uwagi: W tabeli do wag w grupach niepełnosprawności A -E dodano wagę „1” dla uwzględnienia uczniów fizycznych.

W roku 2006 Ministerstwo Edukacji Narodowej kontynuowało realizację Projektu współfinansowanego z EFS, w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006 „Zakup nowoczesnego sprzętu ułatwiającego kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”. W ramach projektu kolejnych 600 placówek kształcenia specjalnego i integracyjnego otrzymało środki dydaktyczne (zalecane

do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, do kształcenia zintegrowanego i specjalnego), 250 placówek specjalnych i integracyjnych kształcących uczniów niewidomych i słabo widzących otrzymało środki dydaktyczne (zalecane do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, do nauczania przedmiotowego i kształcenia specjalnego), 500 placówek kształcenia specjalnego i integracyjnego otrzymało środki dydaktyczne do pracowni przedmiotowych (zalecane do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, do nauczania przedmiotowego i kształcenia specjalnego). Łączna wartość środków finansowych przeznaczonych na realizację ww. dostaw w ramach SPO RZL – „Zakup nowoczesnego sprzętu ułatwiającego kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” – to 283 929 369,80 zł.

Co roku obserwuje się znaczny wzrost liczby osób niepełnosprawnych podejmujących naukę na **uczelniach wyższych**. Wg danych GUS na dzień 30 listopada 2006 r. we wszystkich typach uczelni studiowało ok. 19 923 osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności (dla porównania w roku 2005 – 14 510 osób, co oznacza, że nastąpił wzrost o około 37%). Studenci będący osobami niepełnosprawnymi stanowią 1,03% ogółu studentów (w roku 2005 - 0,743% ogółu studentów).

W 2006 roku Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego podejmowało działania legislacyjne mające na celu systemowe rozwiązanie problemu dostępu osób niepełnosprawnych do kształcenia w szkołach wyższych.

Jedną z podstawowych form rozszerzania dostępu młodzieży niepełnosprawnej do wyższego wykształcenia jest zapewnienie możliwości otrzymania wsparcia finansowego w ramach systemu pomocy materialnej oraz systemu kredytów studenckich. W 2006 r. zostało wydane rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie szczegółowych zasad, trybu i kryteriów udzielania, spłacania oraz umarzania kredytów i pożyczek studenckich oraz warunków i trybu rozliczeń z tytułu pokrywania odsetek należnych bankom od kredytów studenckich. Możliwość otrzymania kredytu studenckiego z dopłatą do oprocentowania z budżetu państwa i korzystnymi warunkami spłaty jest uzupełnieniem pomocy państwa udzielanej w postaci bezzwrotnej pomocy materialnej. W ramach tego systemu osoby niepełnosprawne mogą ubiegać się o umorzenie spłaty kredytu studenckiego:

- częściowe - w przypadku trudnej sytuacji życiowej,
- w całości - w przypadku udokumentowania trwałej niezdolności do spłaty zobowiązań oraz trudnej sytuacji materialnej.

W obecnej chwili możliwość otrzymania bezzwrotnej pomocy materialnej mają wszyscy studenci, w tym także osoby niepełnosprawne, niezależnie od systemu studiów (stacjonarne, niestacjonarne) oraz statusu prawnego uczelni (publiczna, niepubliczna).

Nowe rozwiązania dotyczące uzyskania wsparcia finansowego również w przypadku studiowania w systemie niestacjonarnym wpływają korzystnie na decyzje o podjęciu studiów przez osoby, których niepełnosprawność nie pozwala na studiowanie w systemie stacjonarnym, wymagającym codziennej obecności na zajęciach.

Studenci będący osobami niepełnosprawnymi, mogą otrzymać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych oraz jednocześnie inne stypendia. W nowych przepisach zrezygnowano z kryterium ponoszenia kosztów z tytułu niepełnosprawności przy ubieganiu się o stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych. Wyodrębnienie tego świadczenia, jako świadczenia niezależnego od sytuacji materialnej studenta, przełamuje istotną barierę uzyskania bezzwrotnej pomocy materialnej przez studentów niepełnosprawnych. Obecnie świadczenie to mają prawo uzyskać wszyscy studenci posiadający orzeczenie o niepełnosprawności, także ci, którzy wcześniej takiej możliwości nie mieli ze względu na osiągnięte dochody. Otrzymywanie stypendium specjalnego nie ogranicza studentowi niepełnosprawnemu możliwości uzyskania innych świadczeń.

Nowe przepisy wspierają również kształcenie osób niepełnosprawnych, które decydują się na odbywanie studiów na kilku kierunkach studiów równocześnie. W takim przypadku student

może otrzymać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych na każdym ze studiowanych kierunków.

Liczba studentów otrzymujących stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych w roku akademickim 2005/2006 wynosiła 14.533. Dodatkowo w ramach systemu pomocy materialnej każdy student będący osobą niepełnosprawną, który mieszka z dala od uczelni, może korzystać z zakwaterowania w domu studenckim i wyżywienia w stołówce studenckiej. Student znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej może otrzymywać stypendium na wyżywienie, a w przypadku kształcenia na studiach dziennych oraz trudnej sytuacji materialnej, również do uzyskania stypendium mieszkaniowego.

W ramach rozszerzania dostępu osób niepełnosprawnych do kształcenia Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wspierało działania uczelni polegające na likwidowaniu barier nie tylko architektonicznych, informacyjnych czy komunikacyjnych, ale także społecznych i psychologicznych w dostępie osób niepełnosprawnych do szkolnictwa wyższego, co jest jednym z priorytetowych zadań uczelni. Z dotacji budżetowych prowadzone były nowe inwestycje i dofinansowywane remonty domów i stołówek studenckich oraz obiektów dydaktycznych pod kątem dostosowywania pomieszczeń do potrzeb osób niepełnosprawnych. W 2006 roku zostały zakwalifikowane następujące projekty badawcze związane tematycznie z działaniami na rzecz osób niepełnosprawnych:

- Relacje i doświadczenia społeczne dorosłych osób niepełnosprawnych intelektualnie na terenie województwa warmińsko – mazurskiego. Jednostka: Uniwersytet Warmińsko – Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Społecznych i Sztuki;
- Metody i narzędzia prezentacji informacji strukturalnej w dokumentach multimedialnych dla potrzeb osób niepełnosprawnych umysłowo. Jednostka: Politechnika Śląska, Wydział Automatyki, Elektroniki i Informatyki;
- Analiza czynników wpływających na rozwój niepełnosprawności u chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. Jednostka: Instytut Reumatologii im. prof. dr hab. med. Eleonory Reicher.

Osoby niepełnosprawne - podobnie jak w latach poprzednich - brały również udział w **Programie SOCRATES**. Informacje o tym programie oraz o możliwościach udziału w poszczególnych jego akcjach są adresowane do wszystkich potencjalnych beneficjentów i w równym stopniu dostępne dla zainteresowanych osób (spotkania informacyjne, media, strona internetowa Narodowej Agencji Programu).

1. W edycji 2006 w ramach projektów Comenius 1, uczestniczyło, podobnie jak w roku poprzednim, łącznie 4 nauczycieli niepełnosprawnych (wśród 4.082 nauczycieli biorących udział w projektach). Odnotowano natomiast zdecydowanie wyższy w stosunku do roku poprzedniego udział uczniów niepełnosprawnych – na 4242 biorących udział w projektach, 106 osób to uczniowie niepełnosprawni. Edycja 2006 programu Socrates Comenius 1 jest w trakcie realizacji. Jej pełne rozliczenie merytoryczne i finansowe nastąpi we wrześniu 2007 r.

2. W akcji **Erasmus** w roku akademickim 2005/2006 zrealizowane zostały 9.974 wyjazdy studenckie. Uczestniczyły w nich 22 osoby, którym przyznano za pośrednictwem Narodowej Agencji dodatkowe fundusze z uwagi na umiarkowaną lub znaczną niepełnosprawność. W realizacji akcji Erasmus zawsze jest stosowana zasada równego traktowania. Zasada niedyskryminacji ze względu na niepełnosprawność dotyczy także wyjazdów studentów i nauczycieli akademickich. Dane wstępne dotyczące roku 2006/07 wskazują, że specjalne dofinansowane z uwagi na umiarkowany lub znaczny stopień niepełnosprawności zostanie przyznane 17 osobom - 16 studentom i 1 nauczycielowi akademickiemu.

3. W roku 2005/2006, zgodnie z raportami beneficjentów dotyczącymi partnerskich projektów **Grundtviga** (w zakresie edukacji osób dorosłych), rozliczonych przez Narodową Agencję, 7 projektów dotyczyło wspierania edukacji osób niepełnosprawnych. W tych projektach aktywnie uczestniczyło 81 niepełnosprawnych słuchaczy (w tym osób

z niepełnosprawnością ruchową, niesłyszących, niewidzących) oraz z zaburzeniami psychicznymi.

W roku 2006/2007 jest realizowanych 8 (wśród 80) projektów prowadzonych przez organizacje zajmujące się niepełnosprawnymi, które dotyczą edukacji dorosłych osób niepełnosprawnych. W ramach tych projektów jest zaangażowanych 360 słuchaczy niepełnosprawnych.

Poza wymienionymi wyżej formami pomocy, ważną rolę w ułatwieniu dostępu do edukacji osób niepełnosprawnych odgrywa także pomoc udzielana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W 2006 roku miała miejsce kontynuacja programu „PITAGORAS” i „STUDENT”.

Celem programu „PITAGORAS - Program pomocy w kształceniu na poziomie wyższym osobom z uszkodzeniem słuchu” było zapewnienie wszystkim niesłyszącym i niedosłyszącym studentom oraz uczestnikom kursów przygotowawczych do egzaminów do szkół wyższych, w zależności od potrzeb, pomocy tłumaczy języka migowego lub możliwości wykorzystania w trakcie zajęć oraz egzaminów elektronicznych urządzeń wspomagających słyszenie oraz zapewnienie wszystkim osobom niedosłyszącym dostępu do dóbr kultury w ramach instytucji kultury¹⁹. Adresatami programu są między innymi państwowe i niepaństwowe szkoły wyższe, których status określają ustawy o szkolnictwie wyższym. Program realizowany jest w formie dofinansowania usług tłumaczy języka migowego lub zakupu elektronicznych urządzeń wspomagających słyszenie.

W 2006 roku w ramach zapewnienia tłumaczy migowych zawarto 26 umów z uczelniami wyższymi i wszystkie zrealizowano, na kwotę 1.027.201,16 zł. Natomiast na zakup urządzeń wspomagających na uczelniach PFRON zawarł w 2006 roku 5 umów na kwotę 150.831,62 zł., zrealizował 4. Dzięki temu z pomocy w ramach programu skorzystało 153 studentów.

Celem programu „STUDENT – kształcenie ustawiczne osób niepełnosprawnych” realizowanego przez Oddziały PFRON, jest przygotowanie osób niepełnosprawnych, poprzez stałe podwyższanie kwalifikacji do rywalizacji o zatrudnienie na otwartym rynku pracy. W ramach programu, ze środków PFRON, mogły być dofinansowywane koszty opłat za naukę, zakwaterowania (w przypadku nauki poza miejscem stałego zamieszkania), dojazdów, uczestnictwa w zajęciach mających na celu podniesienie sprawności fizycznej lub psychicznej, zakupu przedmiotów ułatwiających lub umożliwiających naukę, w tym komputerowych programów edukacyjnych, wyjazdów organizowanych w ramach zajęć szkolnych. W 2006 roku dokonano zmiany programowej, polegającej na wyłączeniu z zakresu pomocy zakupu sprzętu komputerowego, który może zostać dofinansowany w ramach innych programów PFRON oraz objęto wsparciem również studentów pierwszego semestru studiów. Od momentu uruchomienia programu rokrocznie wzrasta liczba beneficjentów programu. W roku 2006 łącznie objęto dofinansowaniem 11 135 osób (w roku 2005 było to 10 604).

W ramach programu możliwe jest również potrzymanie stypendium specjalnego, przyznanego przez Prezesa Zarządu PFRON dla studentów za szczególne osiągnięcia w nauce. W 2006 roku Prezes Zarządu przyznał 37 stypendiów dla studentów posiadających szczególne osiągnięcia w nauce.

¹⁹ Działania te mają związek z umożliwieniem osobom niepełnosprawnym realizacji potrzeb wyższego rzędu: kultury, rekreacji.

4. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

W 2006 r., w ramach właściwości resortu edukacji były podejmowane różne działania, których realizacja polegała na zabezpieczaniu prawa dzieci i młodzieży niepełnosprawnych do pomocy specjalistycznej, w tym psychologiczno-pedagogicznej. Instytucjonalne formy **poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego** realizowane były przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. W roku szkolnym 2005/06 działało w Polsce 565 publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych (w poprzednim roku szkolnym 557), zatrudniających (w przeliczeniu na etaty) 7 096 pracowników pedagogicznych (w poprzednim roku szkolnym 6 886).

Przy poradniach tworzone są filie, które pozwalają na świadczenie usług z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w miejscu zamieszkania dziecka, ponadto skracają czas oczekiwania na wizytę w poradni, co w przypadku dzieci i młodzieży niepełnosprawnej i ich rodziców ma ogromne znaczenie. W roku szkolnym 2005/06 roku liczba poradni specjalistycznych wynosiła 21, a więc utrzymała się na tym samym poziomie, jak w roku ubiegłym. Co najmniej kilkanaście poradni specjalistycznych było ukierunkowanych na pomoc dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej. Poradnie specjalistyczne najczęściej tworzone były wokół następujących obszarów tematycznych: poradnictwa dla młodzieży, poradnictwa rodzinnego, pomocy dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej, wczesnej diagnozy i rehabilitacji oraz poradnictwa zawodowego.

Poniższa tabela prezentuje dane zebrane w ramach systemu informacji oświatowej (SIO) wg stanu na dzień 15 września 2006 r., z których wynika, że poradnie psychologiczno-pedagogiczne, na podstawie postępowania orzekającego, wydały orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego dla uczniów:

Tabela 16. Liczba orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego uczniów, stan na 15 września 2006r.

Niesłyszących i słabo słyszących	3 224
Niewidomych i słabo widzących	1 992
Z niepełnosprawnością ruchową	2.482
Z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim	17 179
Z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym	7 382
Z autyzmem	987
Z więcej niż jedną niepełnosprawnością	4 515

Zespoły orzekające w poradniach wydały również:

- orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania	30.186
- orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych	2.365
- inne orzeczenia (tym: dla przewlekle chorych i z zaburzeniami psychicznymi)	5.356
Ogółem, w 2006 roku wydano	81.117 orzeczeń.

W 2006 r. poradnie wydawały, na pisemny wniosek rodziców lub prawnych opiekunów dzieci i młodzieży, opinie w różnych sprawach, z których część dotyczyła dzieci

i młodzieży niepełnosprawnej. W statystykach nie wyodrębniono grupy osób niepełnosprawnych. Ogólną liczbę opinii wydanych przez poradnie przedstawia poniższa tabela:

Tabela 17. Opinie wydawane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

Dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia	129.828
Objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole lub placówce	86.370
Dostosowania warunków i formy sprawdzianu przeprowadzonego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej do indywidualnych potrzeb ucznia	38.820
Dostosowania warunków i formy egzaminu gimnazjalnego do indywidualnych potrzeb ucznia	43.704
Dostosowania warunków i formy egzaminu maturalnego lub egzaminu dojrzałości do indywidualnych potrzeb absolwenta	26.418
Objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu	14.943
Odroczenia rozpoczęcia spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego	7.514
Przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy	5.081
Pozostawienia ucznia z klasy I – III szkoły podstawowej na drugi rok w tej samej klasie	4.751
Pierwszeństwa w przyjęciu ucznia z problemami zdrowotnymi do szkoły ponadgimnazjalnej	3.120
Wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka	5.355
Wcześniejszego przyjęcia dziecka do szkoły podstawowej	2.295
Udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki	1.653
Gotowości szkolnej dziecka spełniającego obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego poza przedszkolem albo oddziałem przedszkolnym	462
Dostosowania warunków i formy egzaminu zawodowego lub egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe do indywidualnych potrzeb ucznia	835
Zwolnienia ucznia z wadą słuchu z nauki drugiego języka obcego	739
Inne opinie o przebadanych	109. 623
Ogółem	481. 511

Indywidualna pomoc bezpośrednia była realizowana także poprzez: konsultacje, porady, terapię, treningi, interwencje, rozmowy i inne zajęcia. Prowadząc zajęcia wykorzystywano w nich m.in. pomoce typu: programy komputerowe, zeszyty ćwiczeń, podręczniki z zadaniami matematycznymi, puzzle, układanki, klocki itd. Głównym ich zadaniem było: wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży w normie rozwojowej oraz upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim i umiarkowanym, promowanie zdrowego stylu życia, stymulowanie rozwoju mowy małego dziecka, motywowanie do nauki, uczenie skutecznego podejmowania decyzji zawodowych, pomoc w rozwiązywaniu problemów o różnorodnym podłożu, ułatwianie adaptacji dzieci i młodzieży do nowych warunków.

I tak, przykładowo:

1) dla dzieci w wieku od 0 do 7 roku życia prowadzono zajęcia:

- z zakresu wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci w wieku od 3 – 5 lat w domu rodzinnym,

- z zakresu wczesnej rehabilitacji dzieci niewidomych i słabowidzących do 6 roku życia,
 - wspomagające rozwój dzieci w wieku od 3 – 6 lat z głębokimi i sprzężonymi deficytami rozwojowymi oraz z nieharmonijnym rozwojem,
 - stymulujące rozwój mowy,
 - adaptacyjne dla nowoprzyjętych przedszkolaków,
 - terapia baśnią dla dzieci przejawiających stany lękowe,
 - terapeutyczne dla dzieci: zaburzonych emocjonalnie, z odroczonym obowiązkiem szkolnym, z trudnościami adaptacyjnymi, z zaburzeniami zachowania, itp.
- 2) dla uczniów szkoły podstawowej prowadzono zajęcia terapeutyczne dla osób: z trudnościami wieku dojrzewania, poczuciem braku sensu życia i osamotnienia, z trudnościami adaptacyjnymi, niską samooceną.
- 3) dla młodzieży gimnazjalnej prowadzono zajęcia:
- ukierunkowane na rozwiązywanie problemów wieku dojrzewania, egzystencjonalnych i adaptacyjnych oraz zdrowotnych,
 - terapeutyczne, mające na celu zwiększenie motywacji do kontynuowania nauki w szkole ponadgimnazjalnej i zmianę postaw wobec nauki.
- 4) dla młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych prowadzono zajęcia doradztwa zawodowego dla młodzieży z problemami zdrowotnymi ograniczającymi możliwości wyboru kierunku kształcenia i zatrudnienia.

Poradnie prowadziły też grupy wsparcia dla rodziców i młodzieży niepełnosprawnej, zajęcia psychoedukacyjne dla rodziców, nauczycieli i uczniów. Otaczano opieką merytoryczną klasy integracyjne o raz oddziały integracyjne w przedszkolach i szkołach.

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne udzieliły dzieciom i młodzieży różnych form pomocy indywidualnej i grupowej. Objęto nimi indywidualnie – 108.539 osób, grupowo – 444.514 osób. Z tych form pomocy skorzystało 1.894 dzieci niepełnosprawnych, w ramach ćwiczeń rehabilitacyjnych. Prowadzone były badania przesiewowe słuchu w ramach programu „Słyszę”. Objęto nimi 45.303 dzieci i młodzieży w różnym wieku (o 44 136 osób mniej, niż w ubiegłym roku szkolnym). Pracownicy poradni prowadzili badania przesiewowe wzroku, zgodnie z programem „Widzę”, którym w 2006 roku objęto 19 015 dzieci, głównie ze szkół podstawowych (o 18.449 osób więcej niż w ub. roku szkolnym). Młodzież niepełnosprawna korzystała również z poradnictwa edukacyjno-zawodowego. 739 dzieci z wadą słuchu uzyskało z poradni opinie zwalniające z nauki drugiego języka obcego. Poradnie wydały 3.120 opinii w sprawie pierwszeństwa w przyjęciu ucznia z problemami zdrowotnymi do szkoły ponadgimnazjalnej. Wydały również 5.081 opinii w sprawie przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy.

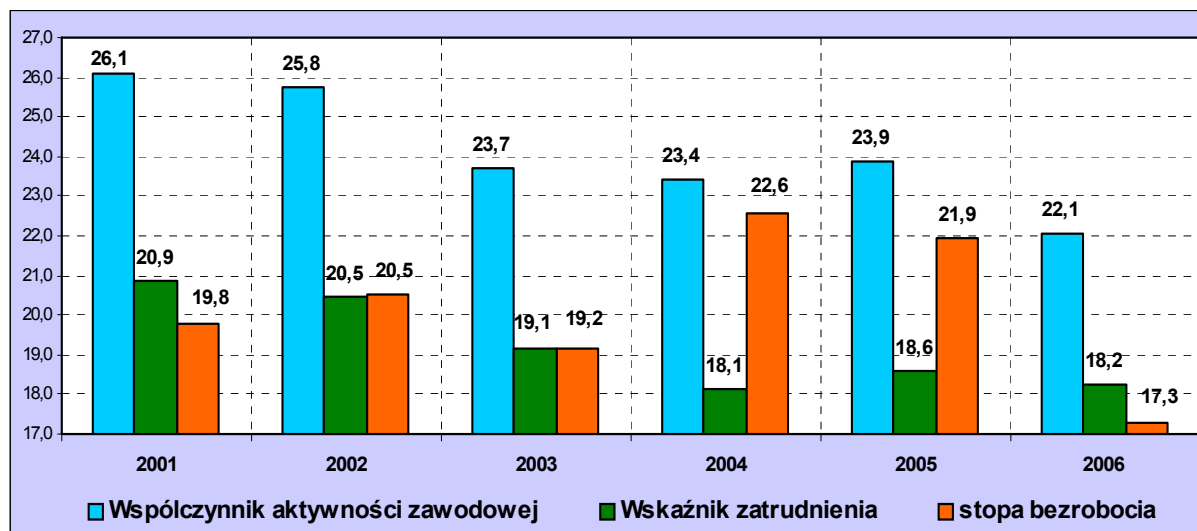
Działania z zakresu pomocy specjalistycznej, w tym psychologicznej i pedagogicznej były również realizowane w roku 2006 przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych, w ramach programu PFRON “PARTNER 2006 – wsparcie projektów realizowanych na rzecz osób niepełnosprawnych przez organizacje pozarządowe”. Realizacja programu następowała w formie dofinansowania ze środków Funduszu w szczególności następujących zadań: rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w różnych typach placówek, organizacji i prowadzenia szkoleń, kursów, warsztatów i innych form wsparcia dla osób niepełnosprawnych oraz członków rodzin osób niepełnosprawnych, ich opiekunów i wolontariuszy. Dofinansowywane były również zadania takie jak: prowadzenie terapii psychologicznej dla osób, które stały się niepełnosprawne, w celu łagodzenia stresu spowodowanego niepełnosprawnością; prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć, które mają na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych.

5. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych.

Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych

Zdecydowana większość osób niepełnosprawnych pozostaje poza rynkiem pracy i jest to zjawisko obserwowane od wielu lat. Dotyczy to także osób w wieku produkcyjnym. Według badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL GUS) w 2006 r. biernych zawodowo było prawie 78% osób w tym wieku.

Wykres 5. Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym w latach 2001 - 2006.

Źródło: GUS BAEL

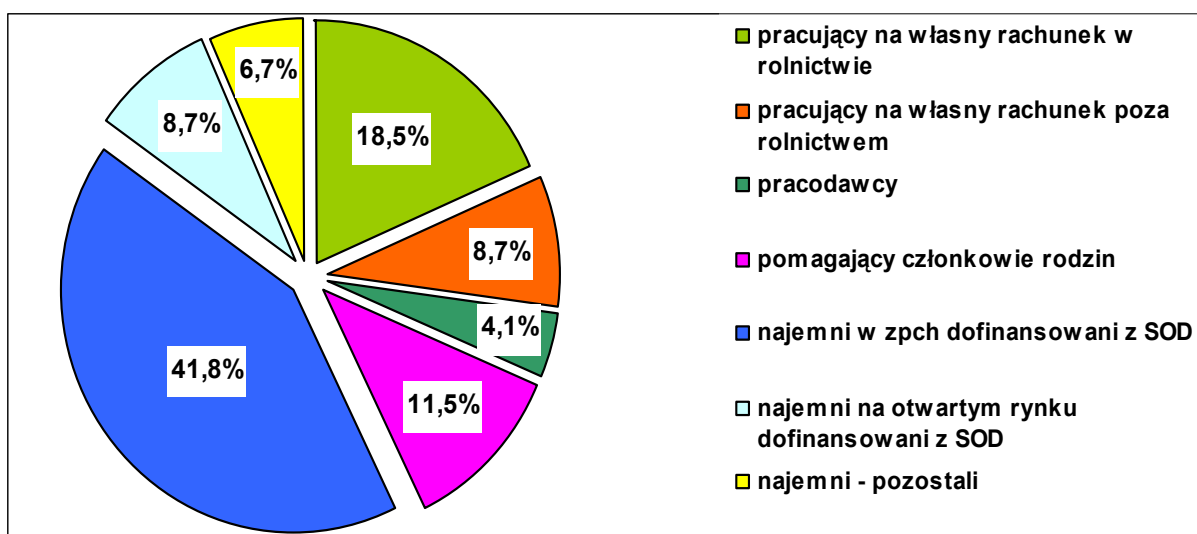
Wśród osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej pracowało w 2006 r. 12,6%, zaś w wieku produkcyjnym 18,2% i w obu przypadkach miał miejsce spadek wskaźnika zatrudnienia w stosunku do 2005 r. (odpowiednio z 13,1% i 18,6%). Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym jest wyraźnie wyższy wśród mieszkańców wsi co wynika z dostępności zatrudnienia we własnym gospodarstwie rolnym; średni wskaźnik w 2006: miasta – 16,4%, wieś – 21,1%. Częściej pracują mężczyźni niż kobiety; w 2006: mężczyźni – 19,8%, kobiety – 16,0%.

Stopień niepełnosprawności z natury rzeczy różnicuje aktywność zawodową osób niepełnosprawnych: w 2006 r. pracowało 24,2% osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym z lekkim stopniem niepełnosprawności, 15,3% ze stopniem umiarkowanym i 7,0% ze stopniem znacznym. Aczkolwiek większość pracujących w wieku produkcyjnym stanowią pracownicy najemni – w 2006 r. - 57,2%, to wysokie są odsetki osób pracujących na własny rachunek (31,3%²⁰) i pomagających członków rodzin (11,5%), co wynika z tego, że znaczna część osób niepełnosprawnych pracuje w rolnictwie indywidualnym.

²⁰ Z czego 4,1% to pracodawcy.

Od lat zdecydowana większość niepełnosprawnych pracowników najemnych pracuje w zakładach pracy chronionej, aczkolwiek obecnie mniej niż 5 - 6 lat temu, zgodnie z przyjętym założeniem, że należy dążyć do zwiększania zatrudniania osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. Rezultaty takiej polityki zaczynają być widoczne: od 2004 r. czyli od wprowadzenia dofinansowania wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym jest obserwowany wzrost zatrudnienia na otwartym rynku pracy przy pewnej stabilizacji zatrudnienia na rynku chronionym. W systemie obsługi dofinansowań w grudniu 2004 r. zarejestrowanych było 28 tys. osób pracujących na otwartym rynku pracy, w grudniu 2005 tych osób było 33 tys., a w grudniu 2006 r. – 38 tys. W tych samych miesiącach zarejestrowanych było około 174 tys. osób niepełnosprawnych pracujących w zakładach pracy chronionej²¹.

Wykres 6. Struktura pracujących osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym, według statusu zatrudnienia w 2006 r., w %

Źródło: szacunek na podstawie BAEL GUS i SOD PFRON

Według BAEL GUS spadła wyraźnie stopa bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej, z 19,3% w 2005 r. do 15,8% w 2006 r., jednak stopa bezrobocia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym mimo spadku (z 21,9% do 17,3%) w dalszym ciągu jest niepokojąco wysoka, w szczególności w przypadku osób w wieku 25-49 lat (21,6%). Możliwość zatrudnienia we własnym gospodarstwie rolnym powoduje, że stopa bezrobocia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym jest znacznie niższa na wsi (11,1%) niż w mieście – (22,3%).

Pomimo że liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (jako bezrobotne i poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu) w grudniu 2006 r. (98 957) była mniejsza o prawie 5,7 tys. osób niż w grudniu 2005 r. (104 658) – to jednak połowa z nich pozostaje w ewidencji dłużej niż 12 miesięcy.

Zadania realizowane przez samorządy powiatowe

W 2006 r. samorządy powiatowe w ramach kwot przypadających według algorytmu na 2006 rok wydatkowały na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej łącznie 28.192.942,00 zł środków przekazanych przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zgodnie z art. 48 *ustawy o rehabilitacji (...)*. Kwota wydatkowana przez samorządy powiatowe stanowiła 3,8% ogólnej puli środków przypadających powiatom według algorytmu, o 3,2% mniej niż w roku ubiegłym.

²¹ Dane z PFRON

W ramach realizowanych zadań samorządy powiatowe finansowały ze środków PFRON pracodawcom zwrot kosztów przystosowania tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, stosownie do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności oraz rozpoznania przez służby medycyny pracy tych potrzeb, adaptacji pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych, adaptacji lub nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej funkcjonowanie w zakładzie pracy. Zwrot w/w kosztów może otrzymać na podstawie art. 26 *ustawy o rehabilitacji (...)* pracodawca, który przez okres co najmniej 36 miesięcy zatrudni osoby niepełnosprawne bezrobotne lub poszukujące pracy i nie pozostające w zatrudnieniu, skierowane do pracy przez powiatowy urząd pracy lub też zatrudniający osobę niepełnosprawną u której niepełnosprawność powstała w okresie zatrudnienia u tego pracodawcy. Zwrot kosztów nie może przekraczać dwudziestokrotnego przeciętnego wynagrodzenia za każde przystosowane stanowisko pracy osoby niepełnosprawnej. W 2006 r. wnioski o zwrot kosztów przystosowania złożyło 97 pracodawców (o 40 mniej niż w 2005 r), zawarto 72 umowy. Na realizację zadania ze środków PFRON przeznaczono 5.105.051,00 zł, w tym na zwrot pracodawcom kosztów przystosowania 120 tworzonych lub istniejących stanowisk pracy osób niepełnosprawnych kwotę 3.799.655,00 zł, a na adaptację lub nabycie urządzeń dla osób niepełnosprawnych kwotę 829.525,00 zł. Średni koszt przystosowania jednego stanowiska wyniósł w 2006 r. 31.663,79 zł. W 2006 r. z dofinansowań w ramach zadania skorzystało 15 pracodawców z sektora finansów publicznych w kwocie 463.417,00 zł (w tym 137.487,00 zł na przystosowanie 4 stanowisk) oraz 154 pracodawców spoza tego sektora w kwocie 4.641.634,00 zł (w tym 3.662.168,00 zł na przystosowanie 116 stanowisk). W wyniku realizacji zadania wykorzystano środki na rzecz 166 osób niepełnosprawnych, w tym 41% stanowili pracownicy zakładów pracy chronionej. 155 osób niepełnosprawnych na rzecz których wykorzystano środki Funduszu w ramach realizacji tego zadania to pracownicy w jednostkach spoza sektora finansów publicznych.

Zgodnie z przepisami art. 26 *ustawy o rehabilitacji (...)* w brzmieniu obowiązującym do 31 stycznia 2003 r., w ramach umów podpisanych do 31 stycznia 2003 r. pracodawca może otrzymać zwrot wynagrodzenia osoby niepełnosprawnej zatrudnionej na nowym lub przystosowanym stanowisku pracy, a także składek na ubezpieczenia społeczne należnych od pracodawcy od tego wynagrodzenia za 18 miesięcy, co drugi miesiąc w okresie 36 miesięcy od daty zatrudnienia osoby niepełnosprawnej. W 2006 r. na realizację zadania powiaty przekazały pracodawcom z sektora finansów publicznych, spoza sektora finansów publicznych oraz prowadzącym zakłady pracy chronionej kwotę w wysokości 746.249,00 zł. W ramach realizacji zadania samorządy dofinansowały wynagrodzenia i składki na ubezpieczenia społeczne 585 zatrudnionym osobom niepełnosprawnym.

Na podstawie art. 26d *ustawy o rehabilitacji (...)* wypłacono w 2006 r. także dofinansowanie z tytułu zwrotu kosztów zatrudnienia 148 pracowników pomagających pracownikom niepełnosprawnym w kwocie 134.041,00 zł. Zwrot kosztów w ramach tego zadania obejmuje wynagrodzenie pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w zakresie czynności ułatwiających komunikowanie się z otoczeniem, a także czynności niemożliwych lub trudnych do samodzielnego wykonania przez pracownika niepełnosprawnego na stanowisku pracy, za czas poświęcony wyłącznie na tę pomoc. Starostowie podpisali 13 umów na kwotę 142.754,00 zł. Pomoc w tym zakresie uzyskało 224 pracowników niepełnosprawnych (w roku 2005 – 32 osoby), przy czym 191 osób, którym udzielono pomocy, było pracownikami zakładów pracy chronionej.

W 2006 r. na podstawie art. 11 *ustawy o rehabilitacji (...)* wykorzystano ze środków Funduszu kwotę 1.666.711,00 zł z przeznaczeniem dla 900 osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy jako poszukujące pracy nie pozostające w zatrudnieniu, które mogą korzystać na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z usług rynku pracy oraz instrumentów rynku pracy,

tj. szkolenia, staże, prace interwencyjne, przygotowanie zawodowe w miejscu pracy. Średni koszt dofinansowania wyniósł 1.852,00 zł.

Dokonano również zwrotu kosztów szkoleń o których mowa w art. 38 i 40 *ustawy o rehabilitacji (...)*, tj. organizowanych przez kierownika powiatowego urzędu pracy dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych oraz poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu, a zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy. Koszty szkolenia obejmują w szczególności należność przysługującą jednostce szkolącej, koszty ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków, w części lub w całości koszty zakwaterowania i wyżywienia, koszty przejazdu na szkolenie, koszty usług tłumacza języka migowego albo lektora dla niewidomych czy koszty niezbędnych badań lekarskich. Wysokość dofinansowania może wynieść 100% kosztów szkolenia, nie więcej jednak niż do wysokości dziesięciokrotnego przeciętnego wynagrodzenia. Na podstawie zawartych umów na szkolenia zostało skierowanych 4.288 osób, samorządy wypłaciły 4.930.116,00 zł za ukończone szkolenia 4.098 osób, w tym 1.859 kobiet, które stanowiły 45% przeszkolonych oraz 563 mieszkańców wsi (14%). W stosunku do roku poprzedniego spadek liczby przeszkolonych osób wyniósł 36% a środków wykorzystanych na to zadanie ok. 26%. Średni koszt szkolenia w roku sprawozdawczym wyniósł 1.203,00 zł. Z informacji zawartej w sprawozdaniach samorządów wynika, że 1.007 osób, w tym 434 kobiet i 186 mieszkańców wsi, po zakończeniu szkoleń uzyskało zatrudnienie, co stanowiło 24,5 % osób przeszkolonych. W roku 2005 zatrudnienie znalazło 1.120 osób, tj. 17,5% przeszkolonych.

Na podstawie art. 41 *ustawy o rehabilitacji (...)* ze środków Funduszu mogą być refundowane także koszty szkoleń zatrudnionych pracowników do wysokości 75% tych kosztów, nie więcej jednak niż do wysokości dwukrotnego przeciętnego wynagrodzenia na jedną osobę, jeżeli po zakończeniu szkolenia będą zatrudniane zgodnie z kierunkiem szkolenia przez okres co najmniej 24 miesięcy. W 2006 r. w ramach podpisanych umów zwrot kosztów za ukończone szkolenia dotyczył 25 przeszkolonych na kwotę 31.625,00 zł. W stosunku do roku poprzedniego nastąpił spadek liczby przeszkolonych o 17% i wzrost kwoty wykorzystanych środków o 27,5%. Średni koszt szkolenia wyniósł 1.265,00 zł (w 2005 r. wyniósł 827,00 zł). Z ogólnej liczby przeszkolonych 4 osoby są mieszkańcami wsi oraz 1 osoba to kobieta.

Starosta może udzielić osobie niepełnosprawnej zarejestrowanej w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna lub poszukująca pracy i nie pozostająca w zatrudnieniu, która nie osiągnęła wieku emerytalnego, pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej albo rolniczej do wysokości trzydziestokrotnego przeciętnego wynagrodzenia. Starosta może także umorzyć pożyczkę na wniosek pożyczkobiorcy, do wysokości 50%, pod warunkiem prowadzenia działalności gospodarczej albo rolniczej przez okres co najmniej 24 miesięcy oraz po spełnieniu pozostałych warunków umowy. W 2006 r. wypłacono 408 pożyczek na kwotę 15.359.114,00 zł, Przeciętna pożyczka została udzielona w wysokości 37.645,00 zł, tj. o 13% wyższej niż w roku poprzednim. 8 pożyczek na kwotę zostało przeznaczonych na rozpoczęcie działalności rolniczej (1,8%), 400 pożyczek rozpoczęcie działalności gospodarczej. W roku 2006 zostało umorzonych 536 pożyczek na kwotę 8.456.355,00 zł (średnia wielkość umorzenia 15.777,00 zł).

Osoba niepełnosprawna, która nie osiągnęła wieku emerytalnego, prowadząca działalność gospodarczą albo własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne może otrzymać, ze środków Funduszu, dofinansowanie do wysokości 50 % oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie tej działalności, jeżeli nie korzystała z pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej albo rolniczej udzielonej na podstawie art. 12 *ustawy o rehabilitacji (...)* lub w przypadku, gdy taką pożyczkę spłaciła albo została ona w całości umorzona. W 2006 r. zawartych zostało 36 umów na kwotę 220.290,00 zł. Ogółem wypłacono dofinansowanie 58 osobom niepełnosprawnym łączną kwotę 220.035,00 zł, co stanowi spadek liczby dofinansowań o 12% i wzrost kwoty o 51 % w stosunku do roku poprzedniego.

Zadania realizowane przez samorządy wojewódzkie

Samorządy wojewódzkie już czwarty rok realizują zadania na rzecz osób niepełnosprawnych dofinansowywane ze środków PFRON. Samorządy wojewódzkie na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej przeznaczyły 40.884.830,00 zł.

Do ich kompetencji należy m.in. udzielanie pomocy zakładom pracy chronionej zgodnie z art. 32a *ustawy o rehabilitacji (...)*. W 2006 r. nie przeznaczono na szkolenia organizowane przez zakłady pracy chronionej w związku z koniecznością zmiany profilu produkcji (art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy) żadnych środków, choć pracodawcy złożyli 2 wnioski na łączną kwotę 145.540,00 zł.

Marszałkowie województw podpisali jednak 27 umów w sprawie udzielenia pożyczek w celu ochrony istniejących w zakładzie pracy chronionej miejsc pracy osób niepełnosprawnych (art. 32 ust.1 pkt 3) w wysokości 10.886.657,00 zł. Pożyczka może być przeznaczona na spłatę zobowiązań w przypadku utraty płynności, zagrożenia likwidacją lub upadłością, na zakup materiałów, surowców do produkcji lub towarów, jeżeli ich zakup ze środków własnych pracodawcy zagrażałby utratą płynności finansowej, na zakup środków trwałych, z wyjątkiem samochodów osobowych, na realizację działań w ramach programu restrukturyzacyjnego, na usuwanie szkód wyrządzonych przez klęski żywiołowe, katastrofy naturalne i awarie techniczne. Wyplacono środki w kwocie łącznej 10.886.657,00 zł dla 27 zakładów pracy chronionej. W stosunku do roku poprzedniego liczba udzielonych pożyczek była niższa o 51% a kwota pożyczek o 39%. Średnia kwota pożyczki wyniosła 403.210,00 zł.

Marszałkowie dofinansowują także koszty tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej (ZAZ), których celem jest zatrudnianie osób niepełnosprawnych zaliczanych do znacznego stopnia niepełnosprawności, przygotowanie ich do życia w otwartym środowisku pracy oraz pomoc w realizacji pełnego, niezależnego i aktywnego życia. W ramach zadania dotyczącego dofinansowania kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej samorządy wykorzystały kwotę 29.998.173,00 zł, tj. o 27% wyższą niż w roku poprzednim. W stosunku do roku 2005 liczba zakładów wzrosła o 5, a liczba pracowników ze znacznym stopniem niepełnosprawności o 214 osób. W ramach etapu tworzenia finansowaniem objętych było 7 zakładów, których organizatorom wypłacono kwotę 12.635.559,00 zł. Średnie dofinansowanie ze środków Funduszu kosztów tworzenia zakładu aktywności zawodowej w 2006 r. wyniosło 1.805.080,00 zł i było wyższe o 77% w stosunku do uzyskanego w roku poprzednim w wysokości 1.017.659,00 zł. Na dofinansowanie kosztów działania 32 funkcjonujących ZAZ samorządy wykorzystały kwotę w łącznej wysokości 17.362.614,00 zł, z czego kwota 812.765,00 zł przypada na 5 zakładów uruchomionych w roku sprawozdawczym oraz kwota 16.549.849,00 zł na 27 ZAZ-ów powstałych w latach ubiegłych.

Zadania rehabilitacji zawodowej realizowane przez Biura i Oddziały Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych realizował pozostałe zadania dotyczące rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych wynikające z *ustawy o rehabilitacji (...)*, tj.:

Na podstawie art. 25 *ustawy o rehabilitacji (...)* Fundusz był zobowiązany do finansowania części wynagrodzeń odpowiadającej składkom na ubezpieczenia społeczne naliczanych na podstawie *ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887 z późn. zm.)* należnym od zatrudnionych osób niepełnosprawnych oraz od osób niepełnosprawnych podejmujących po raz pierwszy działalność gospodarczą. Szczegółowe zasady i tryb rozliczania składek określone zostały przez Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w rozporządzeniu z dnia 23 grudnia 1998 roku w sprawie szczegółowych zasad oraz trybu rozliczania składek na ubezpieczenia społeczne z

uwzględnieniem dotacji Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i budżetu państwa. Zakład Ubezpieczeń Społecznych dokonał obciążenia Funduszu notami księgowymi na łączną kwotę 395.303.849,79 zł, (tj. 96,42% środków zabezpieczonych na finansowanie składek na ubezpieczenia społeczne) z tego: na fundusz emerytalny 288.962.643,95 zł, fundusz chorobowy 63.666.151,84 zł i fundusz wypadkowy 42.675.054,00 zł. Część not obciążających Fundusz w roku budżetowym dotyczy rozliczenia deklaracji rozliczeniowych i deklaracji rozliczeniowych korygujących za rok poprzedni (w 2006 roku ZUS obciążył Fundusz notami dotyczącymi rozliczenia 2005 rok w łącznej kwocie 64.660.795,35 zł, z tego na fundusz emerytalny 46.709.654,96 zł, fundusz chorobowy 10.560.569,96 zł, fundusz wypadkowy 7.390.570,43 zł).

Od 2004 roku, w związku przejściem do finansowania ze środków Funduszu kosztów utworzenia i działalności ZAZ przez marszałków województw, do Funduszu nie były składane wnioski od organizatorów zakładów. W 2006 roku PFRON posiadał 8 realizowanych umów o finansowanie ze środków PFRON kosztów działalności obsługowo-rehabilitacyjnej zakładów aktywności zawodowej, w których znalazło zatrudnienie 269 osób niepełnosprawnych. Na dofinansowanie kosztów działania ZAZ w 2006 roku w ramach wydatków bieżących wykorzystane zostały środki finansowe w wysokości 5.750.929,00 zł.

W 2006 r. na podstawie art. 32 ust. 1 pkt 1 *ustawy o rehabilitacji (...)* Fundusz realizował także zadanie dotyczące dofinansowania w wysokości do 50% oprocentowania kredytów bankowych zaciągniętych przez zakłady pracy chronionej, pod warunkiem wykorzystywania tych kredytów na cele związane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych. Wysokość dofinansowania była uzależniona od liczby zatrudnionych osób niepełnosprawnych i ich stopnia niepełnosprawności. Dofinansowane zostało oprocentowanie kredytów zaciągniętych przez 216 zakładów pracy chronionej, w których zatrudnionych było około 14.454,11 osób niepełnosprawnych w przeliczeniu na etaty. Łącznie wypłacono w 2006 roku 4.013.729,74 zł.

Zgodnie z art. 26 a *ustawy o rehabilitacji (...)* pracodawcy zatrudniającemu osoby niepełnosprawne, które nie osiągnęły wieku emerytalnego i zostały ujęte w ewidencji prowadzonej przez Fundusz, przysługuje ze środków Funduszu miesięczne dofinansowanie do wynagrodzeń tych pracowników niepełnosprawnych, wypłacane raz na dwa miesiące. I tak, z Systemu Obsługi Dofinansowań za rok 2006 zostało wypłacone dofinansowanie wynagrodzeń 294.320 pracowników niepełnosprawnych w kwocie 1.475.771.010,16 zł (średniorocznie dofinansowano wynagrodzenia 210.069 pracowników). Z powyższych środków 1.409.163.987,64 zł wykorzystano na dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych na podstawie art. 26a *ustawy o rehabilitacji (...)*, zaś 66.607.022,52 zł. w ramach realizacji projektu „Wsparcie zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy” w ramach Działania 1.4 schematu b) – Poprawa skuteczności systemu wspierania osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w zakresie dofinansowań do wynagrodzeń osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności zatrudnionych na otwartym rynku pracy współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Ogółem dofinansowanie otrzymało 9.067 pracodawców, w tym 2.354 prowadzących zakłady pracy chronionej i 6.713 z otwartego rynku pracy.

Na podstawie art. 47 ust.2 *ustawy o rehabilitacji (...)* Fundusz dokonał w 2006 r. na rzecz gmin wypłat z tytułu zrekompensowania im utraconych dochodów na skutek zastosowania wobec prowadzących zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej zwolnień z podatków od nieruchomości, rolnego i leśnego oraz z podatku od czynności cywilnoprawnych. Fundusz zrealizował w 2006 roku wypłaty w kwocie 157.936.600 zł, w tym pierwsza transza wypłacona 783 gminom wynosiła 81.574.221 zł, a druga transza dla 730 gmin kwotę 76.362.379 zł. Wypłacone w 2006 r. środki były mniejsze o 6.360.778,80 zł w stosunku do roku poprzedniego.

Zgodnie z art. 47 ust.1 pkt 1 *ustawy o rehabilitacji (...)* realizowano działania wyrównujące różnice między regionami, w szczególności w jednostkach samorządu terytorialnego, na terenie których stopa bezrobocia jest wyższa niż 110% średniej stopy bezrobocia w kraju lub nie utworzono warsztatu terapii zajęciowej albo zakładu aktywności zawodowej. Realizacja zadania odbywała się na zasadach określonych w „**Programie wyrównywania różnic między regionami**”, zatwierdzonym przez Radę Nadzorczą PFRON. W 2006 roku program realizowany był w 5 obszarach, w tym w ramach obszaru C pracodawcy, którzy przez okres co najmniej 36 miesięcy zatrudnią osoby niepełnosprawne bezrobotne lub poszukujące pracy i nie pozostające w zatrudnieniu, skierowane do pracy przez powiatowy urząd pracy mogli otrzymać dofinansowanie na wyposażenie nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych. Maksymalna wysokość dofinansowania ze środków PFRON wynosiła 23.000 zł na każde wyposażone nowe miejsce pracy dla osób niepełnosprawnych odpowiednio do ich potrzeb i możliwości. Zarząd PFRON przyznał limity środków na realizację 711 projektów samorządów powiatowych dla przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy, części kosztów wyposażenia 1.601 nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych odpowiednio do ich potrzeb i możliwości, w łącznej kwocie 30.224.309,04 zł.

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych realizowane są także w ramach **Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich** (SPO RZL), którego głównym celem jest „budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy”. W 2006 r. kontynuowano realizację Działania 1.4 – Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Z dniem 12 maja 2006 roku wstrzymano przyjmowanie wniosków o dofinansowanie projektów w ramach Działania 1.4 SPO RZL 2004-2006, schemat a) „Wsparcie osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności na otwartym rynku pracy”. Do 31.12.2006 r. w ramach Działania 1.4 SPO RZL, schemat a) podpisano umowy na realizację 208 projektów na łączną kwotę dofinansowania 192.406.489,66 zł, w tym w 2006 roku 151 umów na kwotę 151.067.410,22 zł. W 2006 r. wydatkowano 77.111.791,24 zł, tj. 53,27% z środków zaplanowanych. Do dnia 31 grudnia 2006 roku 11 projektów zostało rozliczonych, w związku z tym w 2007 roku będzie realizowanych 197 projektów.

W ramach Działania 1.4 SOP RZL schematu b) – Poprawa skuteczności systemu wspierania osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, PFRON realizował m.in. następujące projekty:

- „*Diagnoza osób niepełnosprawnych w procesie orientacji i reorientacji zawodowej*” - całkowita wartość projektu wynosi 341.283,20 zł. Okres wdrażania projektu od 02.11.2005 r. do 31.07.2007 r. Celem projektu jest opracowanie założeń do metodyki kompleksowego diagnozowania osób niepełnosprawnych w procesie orientacji i reorientacji zawodowej, która po praktycznym przetestowaniu będzie pierwszym krokiem do stworzenia jednolitego i skutecznego narzędzia pracy dla pośredników pracy i doradców zawodowych.

- „*Gotowi do pracy – wsparcie osób niepełnosprawnych w podejmowaniu zatrudnienia*” - całkowita wartość projektu wynosi 36.227.400,00 zł. Okres wdrażania projektu od 15.05.2006 r. do 31.03.2008 r. Celem projektu jest kształtowanie aktywnych postaw osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności na otwartym rynku pracy poprzez nabycie umiejętności skutecznego uczestnictwa w życiu zawodowym i społecznym przez 5000 beneficjentów w tym określenie predyspozycji zawodowych i opracowanie Indywidualnych Planów Działania (IPD) oraz promocja potencjału zatrudnieniowego beneficjentów. Celem strategicznym (długoterminowym) jest upowszechnienie metodyki aktywnego poradnictwa zawodowego prowadzonego na rzecz niezatrudnionych osób niepełnosprawnych – opartego na metodologii IPD.

- „Praca dla każdego niepełnosprawnego – kampania medialna” - całkowita wartość projektu wynosiła 15.232.558,00 zł. Okres wdrażania projektu od 16.06.2005 r. do 31.12.2006 r. Celem projektu była zmiana postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych wśród pracodawców i pracowników otwartego rynku pracy poprzez ogólnopolską kampanię informacyjną. W 2006 r. wyłoniono wykonawcę w trybie postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, który zrealizował kampanię informacyjną (kampania prowadzona była w mediach tj: telewizji, radiu, prasie, internecie).

- „Wsparcie zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy” - całkowita wartość projektu wynosiła 171.624.000,00 zł. Okres wdrażania projektu od 01.01.2005 r. do 31.10.2007 r. Celem projektu jest tworzenie większych możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy poprzez subsydiowanie wynagrodzeń rekompensujących pracodawcom zwiększone koszty zatrudniania tych osób. W 2006 r. objęto wsparciem średnio 3650 pracodawców w miesiącu zatrudniających łącznie średnio 10789 osób niepełnosprawnych.

- „Dobre praktyki” - całkowita wartość projektu wynosiła 1.202.620,98 zł. Okres wdrażania projektu od 01.01.2005 r. do 31.12.2006 r.. Celem projektu było rozwijanie i poprawa skuteczności działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych, zwiększających aktywność zawodową osób z orzeczoną znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. W roku 2006 r. PFRON zorganizował II konkurs na najlepsze przedsięwzięcia z zakresu rehabilitacji zawodowej zrealizowane przez organizacje pozarządowe.

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL jest częścią strategii Unii Europejskiej mającej na celu testowanie i popieranie nowych sposobów zwalczania wszystkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy, zarówno wobec osób zatrudnionych jak i poszukujących pracy. Głównym celem PIW EQUAL jest testowanie i promowanie nowych, innowacyjnych sposobów zwalczania wszelkich form dyskryminacji oraz nierówności na rynku pracy, w tym wobec osób niepełnosprawnych. Okres realizacji rozpoczął się 16 listopada 2004 r. i będzie trwać do 30 czerwca 2008 r. EQUAL finansuje działania podejmowane przez Partnerstwa na Rzecz Rozwoju w ramach 3 Działów. W Polsce Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL obejmuje swoim zakresem pięć obszarów tematycznych. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych realizuje cztery projekty w ramach PIW EQUAL w zakresie dwóch tematów:

1) Temat A: „Ułatwianie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją na rynku pracy, celem promowania rynku pracy otwartego dla wszystkich”,

2) Temat D: „Wzmocnienie krajowej gospodarki społecznej (trzeciego sektora), a w szczególności usług na rzecz społeczności lokalnych oraz poprawa jakości miejsc pracy”

W 2006 r. część środków Funduszu przeznaczono na realizację **programów służących zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych**, m.in.:

“KOMPUTER DLA HOMERA 2003 r., którego celem jest pomoc finansowa dla osób niewidomych i niedowidzących w zakupie nowoczesnego, podstawowego oraz specjalistycznego sprzętu komputerowego i elektronicznego wraz z odpowiednim oprzyrządowaniem, umożliwiającemu zatrudnienie i samodzielną pracę, naukę oraz zdobycie wiedzy i umiejętności pozwalających na usamodzielnienie się. W ramach programu finansowane są również szkolenia komputerowe w zakresie podstawowej obsługi nabytego w ramach programu sprzętu komputerowego i oprogramowania. Na szkolenia w zakresie obsługi komputera dla 136 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz 703 dorosłych osób niepełnosprawnych Biuro Funduszu w ramach programu wypłaciło łącznie 1.003.368,11 zł.

Oddziały PFRON na dofinansowania w ramach programu wydatkowały środki w łącznej kwocie 39.098.279,86 zł.

Program „STUDENT – kształcenie ustawiczne osób niepełnosprawnych” jest programem realizowanym przez Oddziały Funduszu. Celem programu jest przygotowanie osób niepełnosprawnych, poprzez stałe podwyższanie kwalifikacji, do rywalizacji o zatrudnienie na otwartym rynku pracy. Program powinien stworzyć warunki mobilizujące osoby niepełnosprawne do kształcenia ustawicznego. Oprócz bezpośredniej pomocy dla adresatów programu, jego celem ogólnospołecznym jest także przełamanie uprzedzeń pracodawców w stosunku do osób niepełnosprawnych oraz unaocznienie osobom niepełnosprawnym, iż sukces zawodowy i życiowy, dzięki nauce jest możliwy mimo niepełnosprawności. Oddziały PFRON w ramach programu zrealizowały wypłaty dla 11.135 osób, które uczyły się w 1.053 uczelniach wyższych i szkołach podyplomowych w całym kraju. Wypłacone w Oddziałach środki zamknęły się łącznie w kwocie 28.555.942,64 zł.

Prezes Zarządu PFRON może przyznać w uzasadnionych przypadkach stypendium specjalne ze środków przeznaczonych na realizację programu. W 2006 roku Prezes Zarządu PFRON przyznał 37 stypendiów specjalnych dla studentów posiadających szczególne osiągnięcia w nauce, łącznie w kwocie 126 835,00 zł.

„JUNIOR - program aktywizacji zawodowej absolwentów niepełnosprawnych” stanowi uzupełnienie działań realizowanych przez urzędy pracy w ramach kolejnych edycji Krajowego Programu Aktywizacji Zawodowej Absolwentów „Pierwsza Praca”. Celem programu jest umożliwienie wejścia w życie zawodowe (odbycie stażu, zdobycie zatrudnienia) młodym osobom niepełnosprawnym. Uczestnictwo w programie zwiększa możliwości zawodowe bezrobotnych absolwentów oraz stwarza szansę zatrudnienia i zdobycia doświadczenia zawodowego w ramach odbywanego stażu. Program ułatwia także jego uczestnikom skuteczne zaprezentowanie się ewentualnemu przyszłemu pracodawcy. W programie uczestniczyło 47 powiatów. Oddziały wypłaciły na realizację programu w 2006 r. 1.143.609,00 zł.

„OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE W SŁUŻBIE PUBLICZNEJ”, którego celem jest aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych bezrobotnych lub poszukujących pracy. Program przyczynia się do zainicjowania lub wsparcia działań prowadzonych przez instytucje wykonujące zadania z zakresu administracji publicznej na rzecz osób niepełnosprawnych oraz pozwoli na zatrudnienie, na stanowiskach związanych w szczególności z obsługą baz danych oraz obsługą recepcyjną, osób niepełnosprawnych, dając tym osobom gwarancję stabilnego zatrudnienia. Jednostki samorządu terytorialnego (samorząd gminny, samorząd powiatowy lub samorząd województwa) mogą występować do PFRON z wnioskiem w sprawie wyposażenia nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych. Oddziały na dofinansowanie w ramach programu wydatkowały w 2006 roku środki w wysokości 5.137.397 zł, z tego dla jednostek sektora finansów publicznych 604.703,00 zł, dla jednostek sektora finansów publicznych 4.532.694,00 zł.

6. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym

Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.) traktuje niepełnosprawność jako okoliczność uzasadniającą przyznanie świadczeń z pomocy społecznej.

Pomoc społeczna zapewnia różne formy wsparcia osobom niepełnosprawnym. Jedną z najważniejszych stanowią **usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze**, które obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych osób niepełnosprawnych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację, a także pomoc w załatwianiu spraw urzędowych i uzyskaniu zatrudnienia oraz rehabilitację fizyczną i usprawnianie zaburzonych funkcji organizmu w zakresie nieobjętym przepisami *ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, z późn. zm.)*.

Osoby niepełnosprawne mające ograniczone możliwości poruszania się lub komunikowania z otoczeniem mogą natomiast uzyskać **pomoc w ramach pracy socjalnej** w celu umożliwienia im pełnienia społecznie aktywnej roli i integracji ze środowiskiem.

Inną formą wsparcia osób niepełnosprawnych są mieszkania chronione będące formą pomocy środowiskowej zapewniającą odpowiednie wsparcie w środowisku i umożliwiającą samodzielne życie osobie, która m.in. ze względu na niepełnosprawność nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez dom pomocy społecznej, a usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania są niewystarczające lub niemożliwe do realizacji.

Kolejną formą pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym, przewidzianą w ustawie o pomocy społecznej, jest pomoc pieniężna w formie zasiłków (po spełnieniu określonych przesłanek).

Zgodnie z art. 37 w/w ustawy, świadczenie w formie zasiłku stałego przysługuje:

- pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Z kolei zgodnie z art. 38 ustawy o pomocy społecznej zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Użycie sformułowania „przysługuje w szczególności” wskazuje, iż przesłanki uprawniające do zasiłku nie są wymienione w ustawie w sposób wyczerpujący, a przepis wymienia okoliczności, których wystąpienie obligatoryjnie uzasadnia udzielenie przedmiotowego świadczenia. Pomoc w postaci zasiłku okresowego przyznano w 2006 r. 57 809 osobom, które pochodziły z 56 745 rodzin, o łącznej liczbie osób w tych rodzinach 180 455. Średnia wysokość tej pomocy wyniosła 125 zł miesięcznie i była wypłacana średnio przez okres 5 miesięcy.

Z podsumowania roku 2006 wynika, iż z ogólnej liczby rodzin 1 865 325 (o liczbie osób 5 762 189), które skorzystały ze świadczeń pomocy społecznej (pieniężnych, w naturze i usługach) świadczenia z powodu niepełnosprawności przyznano 409 788 rodzinom, o liczbie osób w tych rodzinach 1 031 096.

Obok świadczeń z pomocy społecznej równie istotną formę wsparcia osób niepełnosprawnych stanowią świadczenia przyznawane w oparciu o przepisy *ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych* (Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992, z późn. zm.). Na gruncie tej ustawy niepełnosprawność jest nie tylko okolicznością, która warunkuje możliwość uzyskania świadczeń, ale która również oddziałuje na samą wysokość tych świadczeń. W sytuacji, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, prawo do zasiłku rodzinnego przysługuje wówczas, gdy dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 583,00 zł (w przypadku pozostałych osób 504,00 zł). W oparciu o tę samą zasadę ukształtowane jest także prawo do dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka. W sytuacji dziecka legitymującego się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności kwotę dodatku zwiększa się o 80,00 zł na dziecko, nie więcej niż o 160,00 zł na wszystkie dzieci (podstawowa wysokość dodatku wynosi 170,00 zł na dziecko i nie więcej niż 340,00 zł na wszystkie dzieci).

Podstawową grupę świadczeń kierowanych do osób niepełnosprawnych stanowią:

1. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, który przysługuje matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, a także osobie uczącej się na pokrycie zwiększonych wydatków związanych z rehabilitacją lub kształceniem dziecka w wieku:

- 1) do ukończenia 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności;
- 2) powyżej 16 roku życia do ukończenia 24 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Dodatek przysługuje miesięcznie w wysokości (od 1 września 2006 r.):

- 1) 60,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia;
- 2) 80,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Szacuje się, że w 2006 r. z ww. dodatku skorzystało około 230 tys. dzieci niepełnosprawnych (w roku 2005 ok. 300 tys.), z czego około 40 tys. otrzymywało dodatek w wysokości 60 zł miesięcznie (dzieci w wieku 0-5 lat), natomiast pozostałe 190 tys. – w kwocie 80 zł miesięcznie (dzieci w wieku 6-24 lat). Wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły w 2006 r. około 230 mln zł (dla porównania w roku 2005 o ok. 10 mln zł więcej).

2. Zasiłek pielęgnacyjny, przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia osobie niepełnosprawnej opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje także osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia. Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego wynosi 153,00 zł miesięcznie (od 1 września 2006 r.).

W 2006 roku z zasiłków pielęgnacyjnych korzystało około 676,1 tys. osób, a wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły 1.209,5 mln. Dla porównania w roku 2005 z zasiłków pielęgnacyjnych korzystało około 642,9 tys. osób, a wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły 1.112,3 mln zł.

3. Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością opieki nad dzieckiem przysługuje matce lub ojcu dziecka albo opiekunowi faktycznemu dziecka, jeżeli nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad dzieckiem legitymującym się orzeczeniem

o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 583,00 zł. Świadczenia pielęgnacyjne nie przysługują, jeżeli:

- 1) osoba sprawująca opiekę ma ustalone prawo do emerytury, renty, renty socjalnej, zasiłku stałego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego;
- 2) osoba wymagająca opieki:
 - a) pozostaje w związku małżeńskim,
 - b) została umieszczona w rodzinie zastępczej albo w związku z koniecznością kształcenia, rewalidacji lub rehabilitacji, w placówce zapewniającej całodobową opiekę przez co najmniej 5 dni w tygodniu z wyjątkiem zakładów opieki zdrowotnej;
- 3) osoba w rodzinie ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury na to dziecko;
- 4) osoba w rodzinie ma ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego, albo do świadczenia pielęgnacyjnego na to lub na inne dziecko w rodzinie.

Wysokość świadczenia pielęgnacyjnego wynosi 420,00 zł miesięcznie. W 2006 roku ze świadczenia pielęgnacyjnego korzystało 71,5 tys. osób, a wydatki na ten cel wyniosły 357,4 mln zł. Dla porównania w 2005 roku ze świadczenia pielęgnacyjnego korzystało 71,2 tys. osób, a wydatki na ten cel wyniosły 353,5 mln zł.

Innym świadczeniem, z którego w roku 2006 mogły również skorzystać osoby niepełnosprawne, zawierającym preferencyjne kwoty dla tych osób, jest zaliczka alimentacyjna. Zaliczka - na podstawie przepisów *ustawy z dnia 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz. U. Nr 86, poz. 732, z późn. zm.)* - przysługuje osobom uprawnionych do świadczenia alimentacyjnego na podstawie tytułu wykonawczego, którego egzekucja jest bezskuteczna, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 583,00 zł netto. W przypadku osób niepełnosprawnych kwota zaliczki alimentacyjnej jest wyższa o 80 zł lub 50 zł, niż w przypadku pozostałych osób.

Zaliczka przysługuje do wysokości świadczenia alimentacyjnego, nie więcej jednak niż:

- 1) w przypadku gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki - 250,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 170 zł),
- 2) w przypadku gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki - 170,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 120 zł).

W przypadku gdy dochód rodziny nie przekracza 50 % kwoty 583 zł (291,50 zł netto na osobę) kwotę zaliczki zwiększa się do:

- 1) w przypadku gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki - 380,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 300 zł),
- 2) w przypadku gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki - 300,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 250,00 zł).

Kolejną formę wsparcia osób niepełnosprawnych stanowi świadczenie w postaci renty socjalnej. Zgodnie z przepisami *ustawy z dnia 27 czerwca 2003 roku o rencie socjalnej*

(Dz. U. Nr 135, poz. 1268, z późn. zm.) przysługuje ono osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem 18 roku życia, albo w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej - przed ukończeniem 25 roku życia, lub też w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej. Ustalenia całkowitej niezdolności do pracy dokonuje lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na zasadach i w trybie określonym w *ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych* (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353, z późn. zm.). Wysokość renty socjalna wynosi 84 % kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Z danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wynika, iż w roku 2006 rentę socjalną pobierało 236,2 tys. osób, co oznacza spadek liczby świadczeniobiorców w stosunku do lat poprzednich (w roku 2005 rentę pobierało 238,4 tys. osób, a w roku 2004 – 239, 5 tys. świadczeniobiorców). Wydatki z tytułu wypłaty tego świadczenia w roku 2006 wyniosły 1.424.286,2 tys. zł (dla porównania w roku 2005 – 1.367.524,2 tys. zł, a w roku 2004 – 1.368.413, 7 tys. zł).

Uwzględnienie zwiększonych kosztów, wynikających z niepełnosprawności gwarantują w systemie podatkowym dwa rozwiązania, a mianowicie zwolnienie podatkowe oraz możliwość korzystania z odliczeń od dochodu.

W przypadku osób niepełnosprawnych wolne od podatku dochodowego są w oparciu o przepis art. 21 ust. 1 pkt 27 *ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych* (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm.), otrzymywane zgodnie z odrębnymi przepisami świadczenia na rehabilitację zawodową, społeczną i leczniczą osób niepełnosprawnych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz z zakładowych funduszy rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

Podatnicy będący osobami niepełnosprawnymi lub mający na utrzymaniu osoby niepełnosprawne mogą, podobnie jak w 2005 r., odliczyć od dochodu wydatki na cele rehabilitacyjne oraz wydatki związane z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych. Katalog tych wydatków obejmuje wydatki poniesione na:

- 1) adaptację i wyposażenie mieszkań oraz budynków mieszkalnych stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 2) przystosowanie pojazdów mechanicznych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 3) zakup i naprawę indywidualnego sprzętu, urządzeń i narzędzi technicznych niezbędnych w rehabilitacji oraz ułatwiających wykonywanie czynności życiowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności, z wyjątkiem sprzętu gospodarstwa domowego,
- 4) zakup wydawnictw i materiałów (pomocy) szkoleniowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 5) odpłatność za pobyt na turnusie rehabilitacyjnym,
- 6) odpłatność za pobyt na leczeniu w zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego, za pobyt w zakładzie rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz odpłatność za zabiegi rehabilitacyjne,
- 7) opłacenie przewodników osób niewidomych I lub II grupy inwalidztwa oraz osób z niepełnosprawnością narządu ruchu zaliczonych do I grupy inwalidztwa, w kwocie nie przekraczającej w roku podatkowym 2.280 zł,
- 8) utrzymanie przez osoby niewidome, o których mowa w pkt 7, psa przewodnika – w wysokości nie przekraczającej w roku podatkowym kwoty określonej w pkt 7,
- 9) opiekę pielęgniarstwa w domu nad osobą niepełnosprawną w okresie przewlekłej choroby uniemożliwiającej poruszanie się oraz usługi opiekuńcze świadczone dla osób niepełnosprawnych zaliczonych do I grupy inwalidztwa,
- 10) opłacenie tłumacza języka migowego,
- 11) kolonie i obozy dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dzieci osób niepełnosprawnych, które nie ukończyły 25 roku życia,

- 12) leki - w wysokości stanowiącej różnicę pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami w danym miesiącu a kwotą 100 zł, jeśli lekarz specjalista stwierdzi, że osoba niepełnosprawna powinna stosować określone leki (stale lub czasowo),
- 13) odpłatny, konieczny przewóz na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne:
 - a) osoby niepełnosprawnej - karetką transportu sanitarnego,
 - b) osoby niepełnosprawnej, zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa, oraz dzieci niepełnosprawnych do lat 16 - również innymi środkami transportu niż wymienione w lit. a),
- 14) używanie samochodu osobowego, stanowiącego własność (współwłasność) osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa lub podatnika mającego na utrzymaniu osobę niepełnosprawną zaliczoną do I lub II grupy inwalidztwa albo dzieci niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia, dla potrzeb związanych z koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne - w wysokości nieprzekraczającej w roku podatkowym kwoty 2.280 zł,
- 15) odpłatne przejazdy środkami transportu publicznego związane z pobytem:
 - a) na turnusie rehabilitacyjnym,
 - b) w zakładach, o których mowa w pkt 6,
 - c) na koloniach i obozach dla dzieci i młodzieży, o których mowa w pkt 11.

Wydatki podlegają odliczeniu od dochodu, jeżeli nie zostały sfinansowane (dofinansowane) ze środków zakładowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych lub ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia, zakładowego funduszu świadczeń socjalnych albo nie zostały zwrócone podatnikowi w jakiegokolwiek formie. W przypadku, gdy wydatki były częściowo sfinansowane (dofinansowane) z tych funduszy (środków), odliczeniu podlega różnica pomiędzy poniesionymi wydatkami a kwotą sfinansowaną (dofinansowaną) z tych funduszy (środków) lub zwróconą w jakiegokolwiek formie.

Wydatki na cele rehabilitacyjne mogą także zostać odliczone od przychodu na podstawie przepisów *ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz. U. z 1998 r. Nr 144, poz. 930, z późn. zm.)*, pod warunkiem, że nie zostały odliczone od dochodu lub nie zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodów na podstawie przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

7. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych

W świetle przepisów *ustawy o rehabilitacji (...)* - rehabilitacja społeczna ma na celu umożliwianie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym. Jej realizacja odbywa się między innymi poprzez likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji. Katalog barier ma tutaj charakter przykładowy, co oznacza, iż w *ustawie o rehabilitacji (...)* nie zostały określone w sposób wyczerpujący wszystkie ograniczenia funkcjonalne, jakie niesie ze sobą niepełnosprawność. Natomiast w sposób wyczerpujący wskazana została lista barier podlegających likwidacji przy użyciu środków Funduszu. Samorząd powiatowy dofinansowuje z tych środków likwidację **barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych**, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych. Zasady ubiegania się o dofinansowanie likwidacji przedmiotowych barier regulują przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 96, poz. 861, z późn. zm.). Określają one również maksymalną wysokość dofinansowania likwidacji barier ze środków Funduszu, która wynosi do 80% kosztów przedsięwzięcia, nie więcej jednak niż do piętnastokrotności przeciętnego wynagrodzenia. Ponadto wprowadzają zasadę, zgodnie z którą o dofinansowanie każdej z barier wnioskodawca może ubiegać się raz na trzy lata.

W roku 2006 osoby niepełnosprawne ubiegające się o dofinansowanie likwidacji barier funkcjonalnych złożyły 53.946 wniosków na łączną kwotę 292.339.843 zł (dla porównania w roku 2005 złożono 48.235 wniosków na kwotę 260.454.063 zł). Samorządy powiatowe wypłaciły środki w kwocie 128.635.609 zł z tytułu realizacji 35.962 umów (dla porównania w 2005 r. odpowiednio 111.304.018 zł i 29.627 umów), z tego na likwidację barier:

- architektonicznych w kwocie 77.397.735 zł (60% łącznej sumy) dla 11.027 osób; średnie dofinansowanie wyniosło 7.019 zł w porównaniu z 7.061 zł w roku 2005,
- w komunikowaniu się, w kwocie 37.201.049 zł (29% łącznej sumy) dla 17.716 osób; średnie dofinansowanie wyniosło 2.100 zł w porównaniu z 1.988 zł w roku 2005,
- technicznych w kwocie 14.036.825 zł (11% łącznej sumy) dla 7.219 osób; średnie dofinansowanie wyniosło 1.944 zł w porównaniu z 1.854 zł w roku 2005.

Wśród osób niepełnosprawnych, które skorzystały z dofinansowania likwidacji barier funkcjonalnych było:

- 26.492 dorosłych osób niepełnosprawnych (tj. 76%),
- 9.470 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej (tj. 24%),

w tym: 11.311 mieszkańców wsi i 15.812 kobiet.

Likwidacja barier funkcjonalnych jest tym rodzajem zadania realizowanego przez samorząd powiatowy, które z roku na rok cieszy się coraz większym zainteresowaniem wśród osób niepełnosprawnych, o czym świadczy liczba złożonych wniosków. W roku 2006, w stosunku do roku 2005, odnotowano wzrost o 16% w odniesieniu do wykorzystanych środków oraz o 21% w odniesieniu do liczby beneficjentów.

Tabela 18. Wykorzystanie w 2006 r. środków Funduszu na likwidację barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych przez powiaty poszczególnych województw przedstawia poniższa tabela.

Nr	Województwo	Dofinansowanie likwidacji barier							
		architektonicznych		w komunikowaniu się		technicznych		razem	
		liczba osób	kwota dofinansowania	liczba osób	kwota dofinansowania	liczba osób	kwota dofinansowania	liczba osób	kwota dofinansowania
1	dolnośląskie	832	7 133 814	1 407	3 067 977	683	1 299 136	2 922	11 500 927
2	kujawsko-pomorskie	1 025	6 280 800	1 039	2 070 958	756	1 288 533	2 820	9 640 291
3	lubelskie	699	4 038 420	812	1 208 674	974	1 218 445	2 485	6 465 539
4	lubuskie	417	2 630 717	366	775 293	140	185 652	923	3 591 662
5	łódzkie	674	6 057 725	852	2 184 985	104	369 790	1 630	8 612 500
6	małopolskie	737	8 085 785	2 112	4 426 095	897	1 324 558	3 746	13 836 438
7	mazowieckie	770	5 551 971	1 272	2 841 691	310	930 782	2 352	9 324 444
8	opolskie	197	1 237 011	354	832 743	120	308 797	671	2 378 551
9	podkarpackie	660	4 550 677	848	1 701 277	305	444 308	1 813	6 696 262
10	podlaskie	252	1 895 822	428	861 700	173	374 586	853	3 132 108
11	pomorskie	1 162	5 117 991	1 246	2 660 815	589	1 143 519	2 997	8 922 325
12	śląskie	961	8 474 292	2 398	5 754 453	628	1 892 740	3 987	16 121 485
13	świętokrzyskie	432	2 285 449	499	1 035 533	216	325 901	1 147	3 646 883
14	warmińsko-mazurskie	555	3 874 736	2 015	3 404 322	636	1 170 306	3 206	8 449 364
15	wielkopolskie	1 253	7 226 329	1 447	2 892 186	323	1 096 794	3 023	11 215 309
16	zachodniopomorskie	401	2 956 196	621	1 482 347	365	662 978	1 387	5 101 521
	Ogółem	11 027	77 397 735	17 716	37 201 049	7 219	14 036 825	35 962	128 635 609

Ponieważ ograniczenia funkcjonalne, jakie niesie ze sobą niepełnosprawność, stanowią zasadniczą barierę, często niemożliwą do samodzielnego pokonania – dlatego tak ważne są wszelkie działania mające na celu zniesienie tych ograniczeń, w tym działania zmierzające do zapewnienia dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu oraz ułatwiającej komunikację międzyludzką. Stanowią bowiem klucz do rozwiązania wielu problemów, które osoby niepełnosprawne napotykają w codziennej egzystencji. Elementem realizacji tej strategii są działania podejmowane przez samorząd województwa, do zadań którego należy dofinansowanie robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów (art. 35 ust. 1 pkt 5 *ustawy o rehabilitacji (...)*). Szczegółowe zasady przyznawania dofinansowania w tym zakresie określają przepisy rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 6 sierpnia 2004 r. w sprawie określenia zadań samorządu województwa, które mogą być dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 187, poz. 1940).

W roku 2006 do marszałków województw wpłynęło 538 wniosków na kwotę 227.153.425 zł. Zawartych zostało 219 umów na łączną kwotę 52.248.311 zł (w roku 2005 odpowiednio: 622 wnioski na kwotę 212.872.745 zł; zawarto 304 umowy na kwotę 64.222.388 zł). Ostatecznie w roku 2006 w ramach 206 umów wypłacono kwotę 51.156.655 zł, co oznacza, że średnie dofinansowanie do jednej inwestycji wyniosło 248.333 zł, w porównaniu do 213.392 zł w roku 2005 – wzrost o 16%. Wykorzystanie środków na dofinansowanie robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji zmniejszyło się jednak w porównaniu z rokiem 2005 o 12.434.024 zł, tj. o 20%.

Inną formę pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym na likwidację barier funkcjonalnych, uzupełniającą działania ustawowe jednostek samorządu terytorialnego, stanowiły programy celowe realizowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Wśród tych programów na szczególną uwagę zasługują programy:

Komputer dla Homera 2003, Pegaz 2003, Edukacja, a także *Pitagoras* oraz *Program Wyrównywania Różnic Między Regionami*.

Osoby niewidome i niedowidzące korzystały z programu *Komputer dla Homera 2003*. Celem tego programu była pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego oraz oprogramowania umożliwiającego rehabilitację zawodową i społeczną tych osób. W ramach programu udzielane było dofinansowanie m.in. do zakupu podstawowego oraz specjalistycznego sprzętu komputerowego i oprogramowania, zakupu urządzeń lektorskich, zakupu specjalistycznych elektronicznych urządzeń brajlowskich oraz elementów służących ich rozbudowie, a także finansowanie szkoleń komputerowych w zakresie podstawowej obsługi nabytego w ramach programu sprzętu i oprogramowania.

Na realizację programu w roku 2006 przewidziano środki w wysokości 41.436.000 zł, w tym na finansowanie kosztów szkolenia osób niepełnosprawnych w zakresie obsługi sprzętu komputerowego kwotę 2.014.440 zł (dla porównania w 2005 r. odpowiednio 42.000.000 zł i 3.088.100 zł).

W ramach w/w programu na szkolenia w zakresie obsługi komputera Fundusz wypłacił środki w wysokości 1.003.368,11 (49,81% środków planowanych) dla 839 osób (dla porównania w 2005 r. odpowiednio 1.939.273,04 zł dla 1501 osób niepełnosprawnych). Oddziały PFRON na dofinansowanie w ramach programu wydatkowały środki w łącznej kwocie 39.098.279,86 (w roku 2005 - 37.158.081 zł). Z dofinansowania skorzystało 9.357 osób w tym 6.570 pełnoletnich i 2.787 dzieci i młodzieży.

Kolejnym programem adresowanym do osób niepełnosprawnych był program *Pegaz 2003* składający się z trzech modułów:

Moduł pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się, który obejmował:

Obszar A – pomoc w zakupie/zakupie i montażu oprzyrządowania do samochodu,

Obszar B – pomoc w zakupie sprzętu komputerowego,

Obszar C – pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym.

Moduł pomocy w dofinansowaniu przedsięwzięć realizowanych w ramach programu Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Joni i Przyjaciele Polska, pt. „Wózki dla Polski”.

Moduł pomocy w dofinansowaniu likwidacji barier transportowych osób niepełnosprawnych – uczestników warsztatów terapii zajęciowej.

Cele jakie zostały postawione przed programem *Pegaz 2003* to m.in. umożliwienie swobodnego porozumiewania się oraz poruszania i przemieszczania się poprzez likwidację barier w komunikowaniu się i transportowych utrudniających lub uniemożliwiających funkcjonowanie w życiu społecznym i zawodowym.

W 2006 r. udzielono dofinansowań we wszystkich trzech modułach na kwotę 64.940.848,49 zł (w roku 2005 na kwotę 60.058.244,24 zł,) z tego:

- w ramach modułu pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się – kwotę 58.754.661,91 zł (w roku 2005 - 55.104.501,16 zł);
- w ramach modułu pomocy w dofinansowaniu przedsięwzięć realizowanych w ramach programu Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Joni i Przyjaciele Polska, pt. „Wózki dla Polski” – kwotę 19.226,21 zł (w roku 2005 - 8.782,84 zł),
- w ramach modułu pomocy w dofinansowaniu likwidacji barier transportowych osób niepełnosprawnych uczestników warsztatów terapii zajęciowej – kwotę 6.166.960,37 zł (w roku 2005 - 4.944.960,24 zł), która umożliwiła zakup 33 mikrobusów i 20 autobusów.

Niepełnosprawne dzieci i młodzież mogły w roku 2006 korzystać z pomocy w dostępie do nauki w ramach programu *Edukacja*. Pomoc udzielana była w czterech obszarach:

Obszar A – wyposażenie bazy dydaktycznej i rehabilitacyjnej placówek specjalnych,

Obszar B – wyposażenie lub doposażenie infrastruktury socjalno-bytowej placówek specjalnych zapewniających całodobową opiekę dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym,

Obszar C – likwidacja barier architektonicznych, urbanistycznych i w komunikowaniu się na terenie placówek specjalnych,

Obszar D – likwidacja barier transportowych utrudniających lub uniemożliwiających naukę niepełnosprawnym uczniom i wychowankom.

Oddziały Funduszu na realizację zadań objętych programem wykorzystały w roku 2006 kwotę w wysokości 58.310.703 zł (dla porównania w roku 2005 - 38.846.008,61 zł), w tym w ramach:

Obszaru A – 25.734.014,74 zł;

Obszaru B – 11.723.891,99 zł;

Obszaru C – 11.288.148, 62 zł;

Obszaru D – 7.932.761,98 zł.

Niesłyszący i niedosłyszący studenci oraz uczestnicy kursów przygotowawczych do szkół wyższych w zależności od potrzeb mogli wzorem lat poprzednich korzystać w roku 2006, w ramach programu *Pitagoras*, z pomocy tłumaczy migowych oraz możliwości wykorzystania w trakcie zajęć i egzaminów elektronicznych urządzeń wspomagających słyszenie. W ramach programu realizowane były również przedsięwzięcia służące zapewnieniu wszystkim osobom niedosłyszącym dostępu do dóbr kultury w ramach instytucji kultury. Oddziały Funduszu na dofinansowanie programu wykorzystały w roku 2006 środki w wysokości 3.606.978 zł, w tym na zakup urządzeń wspomagających wydano łącznie 2.547.308,26 zł (w roku 2005 odpowiednio: 2.844.056 zł i 2.325.412,82 zł).

W roku 2006 likwidacja barier funkcjonalnych następowała również poprzez działania podejmowane w ramach *Programu Wyrównywania Różnic Między Regionami*. Pomoc udzielana była w pięciu obszarach:

Obszar A – wyposażenie obiektów służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych w sprzęt rehabilitacyjny,

Obszar B – likwidacja barier w zakładach opieki zdrowotnej i placówkach edukacyjnych w zakresie umożliwienia osobom niepełnosprawnym poruszania się i komunikowania,

Obszar C – wyposażenie nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych,

Obszar D - likwidacja barier transportowych,

Obszar F – tworzenie warsztatów terapii zajęciowej.

Oddziały Funduszu na dofinansowanie programu wykorzystały w roku 2006 środki w wysokości 110.798.158,22 zł. Likwidacja barier funkcjonalnych następowała w ramach działań podejmowanych w obszarach B i D. Zarząd Funduszu w ramach Obszaru B przyznał limity środków na realizację 528 projektów samorządów powiatowych w łącznej kwocie 33.119.482,64 zł, z tego wypłacono 30.921.611,82 zł (w roku 2005 odpowiednio na rzecz 137 projektów wypłacono kwotę 6.276.996,58 zł). Z kolei w ramach Obszaru D Oddziały Funduszy otrzymały limit środków na realizację 418 projektów samorządów powiatowych w kwocie 41.570.502,24 zł i wypłaciły kwotę 39.688.057,10 zł (w roku 2005 przyznano limity na realizację 430 projektów i wydatkowano środki w wysokości 42.228.552,12 zł). Dofinansowanie objęło część kosztów zakupu 346 mikrobusów i 106 autobusów oraz koszty przystosowania 1 autobusu (w roku 2005 odpowiedni: 360 mikrobusów i 85 autobusów oraz koszty przystosowania 11 autobusów). Beneficjentami tej pomocy były w Obszarze B podmioty, które utworzyły i prowadzą zakłady opieki zdrowotnej lub placówki edukacyjne, natomiast w Obszarze D fundacje, stowarzyszenia lub inne organizacje społeczne, których statutowym zadaniem była rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych oraz gminy i powiaty.

Podobnie jak w latach ubiegłych ministerstwa i urzędy administracji rządowej, w ramach realizowanych inwestycji w swoich siedzibach oraz w placówkach podległych, uwzględniały potrzeby osób niepełnosprawnych między innymi w zakresie uczynienia

zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnym dla osób z niepełnosprawnością ruchową (miejsca postojowe dla samochodów osobowych, dojścia i dojazdy, wejścia do budynków, pochylnie, urządzenia dźwigowe, pomieszczenia higieniczno-sanitarne), z niepełnosprawnością wzroku (werbalne systemy alarmowe, systemy sygnalizacji dotykowej, informatory dźwiękowe), z niepełnosprawnością słuchu (wizualne systemy alarmowe i informacyjne) oraz z upośledzeniem umysłowym (systemy orientacji i informacji oparte o piktogramy lub znaki graficzne). Działania te służyły dostosowaniu obiektów administracji rządowej do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jednak pomimo tych działań nadal część z tych obiektów nie jest dostępna dla osób niepełnosprawnych.

8. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszystkich aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

Rok 2006 nie przyniósł zmian o charakterze legislacyjnym w zakresie realizacji prawa do posiadania przez osoby niepełnosprawne samorządnej reprezentacji swego środowiska.

Organizacje pozarządowe współtworzące społeczeństwo obywatelskie wychodzą naprzeciw problemom i potrzebom nowoczesnego społeczeństwa. Spełniają także istotną rolę w procesie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, a zakres realizowanych przez nie zadań jest bardzo szeroki. Trudno jest określić dokładną liczbę organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką niepełnosprawności. Krajowy Rejestr Sądowy rejestrujący między innymi stowarzyszenia, inne organizacje społeczne i zawodowe, fundacje oraz publiczne zakłady opieki zdrowotnej nie profiluje rejestrowanych przez siebie organizacji, a dodatkową trudnością w oszacowaniu tej liczby jest również to, że podmioty, które zakończyły działalność, nie mają obowiązku się z niego wyrejestrowywać.

W oparciu o zapisy *ustawy o rehabilitacji (...)*, regulujące zakres współpracy organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych z administracją publiczną, w roku 2006 odbyło się łącznie 6 posiedzeń Krajowej Rady Konsultacyjnej Osób Niepełnosprawnych, będącej organem opiniotawczo-doradczym Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. Krajowa Rada Konsultacyjna stanowi jednocześnie forum współdziałania administracji rządowej i samorządowej z trzecim sektorem. W ramach tego współdziałania miały miejsce także spotkania Wojewódzkich i Powiatowych Społecznych Rad ds. Osób Niepełnosprawnych. Przedstawiciele sektora pozarządowego zasiadają także w Radzie Nadzorczej PFRON.

Formy i procedury współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych, zarówno w obszarze wymiany informacji, opiniowania działań rządu i samorządu określa także ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.). W skład Rady Działalności Pożytku Publicznego, powołanej na podstawie wspomnianej ustawy, będącej organem opiniotawczo-doradczym oraz pomocniczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, wchodzi między innymi przedstawiciele organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Wzorem lat ubiegłych, w ramach współpracy oraz w celu realizacji prawa osób niepełnosprawnych do konsultowania wszelkich projektów aktów prawnych ich dotyczących - w myśl przepisów art. 19 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o związkach zawodowych* (Dz. U. Nr 55, poz. 234, z późn. zm.) oraz art. 16 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o organizacjach pracodawców* (Dz. U. Nr 55, poz. 235, z późn. zm.), przeprowadzano konsultacje projektów aktów prawnych.

W 2006 r. miała miejsce także ogólnopolska społeczna debata nad koncepcją docelowego systemu wspierania osób niepełnosprawnych. W ramach debaty zorganizowano łącznie 21 spotkań w podziale na następujące bloki tematyczne:

- rynek pracy a osoby niepełnosprawne,
- dostęp osób niepełnosprawnych do edukacji,
- sport, rekreacja i turystyka osób niepełnosprawnych,
- orzecznictwo: obowiązujące systemy orzekania dla celów ubezpieczeniowych i pozaubezpieczeniowych; dostęp osób niepełnosprawnych do świadczeń i usług zdrowotnych,
- dostępność infrastruktury dla osób niepełnosprawnych,
- osoby niepełnosprawne jako twórcy i odbiorcy kultury.

W większości tych spotkań uczestniczyli przedstawiciele organizacji pozarządowych – w tym przedstawiciele Krajowej Rady Konsultacyjnej Osób Niepełnosprawnych.

Doceniając rolę organizacji pozarządowych w procesie rehabilitacji osób niepełnosprawnych i uznając te organizacje za ważnego partnera w realizacji zadań określonych w *ustawie o rehabilitacji (...)*, w 2006 r. Rada Nadzorcza PFRON podjęła uchwałę o realizacji Programu „Partner – wspieranie działań realizowanych przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych”.

W ramach planowanych wydatków w 2006 r. na realizację programu dla organizacji o ogólnopolskim zasięgu działania oraz organizacji o charakterze lokalnym przewidziano środki w wysokości 79.582 tys. zł. Biuro i Oddziały PFRON zrealizowały z tego tytułu wydatki w łącznej kwocie 72.495.683,34 zł (91,10%), z czego Biuro wykorzystało środki w wysokości 35.657.404,51 zł (98,52% środków zaplanowanych na realizację tego tytułu przez Biuro) w tym 14.374.190,28 zł na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, a Oddziały PFRON 36.838.278,83 zł (99,40% środków zaplanowanych na realizację zadania przez Oddziały Funduszu), w tym 18.959.530,46 zł na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

9. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swoich zainteresowań i potrzeb.

Prawo to realizowane jest poprzez zapewnienie osobom niepełnosprawnym możliwości jak największego udziału w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce. Jak najlepsze warunki do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w wielu obszarach życia społecznego są stwarzane na szczeblu administracji rządowej, samorządów powiatowych oraz poprzez działalność organizacji pozarządowych.

Największą rolę odgrywa tu Ministerstwo Sportu, które zlecało realizację określonych zadań organizacjom pozarządowym.

Środki z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej będące w dyspozycji Ministra Sportu są przekazywane na realizację programu rozwoju sportu osób niepełnosprawnych. W ramach w/w programu realizowane były następujące zadania:

1. Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w zajęciach sekcji sportowych i rekreacyjnych stowarzyszeń kultury fizycznej, realizujących zadania statutowe w zakresie sportu osób niepełnosprawnych.
2. Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w imprezach rekreacyjno-sportowych.
3. Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w szkoleniu centralnym, zgrupowaniach i konsultacjach.
4. Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w igrzyskach paraolimpijskich, mistrzostwach świata i Europy i innych imprezach mistrzowskich rangi międzynarodowej i krajowej.
5. Realizacja poradnictwa i konsultacji medycznych oraz badań diagnostycznych sportowców niepełnosprawnych.
6. Prowadzenie zajęć sportowych oraz działalności szkoleniowej w sporcie osób niepełnosprawnych.
7. Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w letnich i zimowych obozach sportowych.
8. Szkolenie trenerów, instruktorów, fizjoterapeutów, klasyfikatorów i wolontariuszy sportu osób niepełnosprawnych.
9. Promocja sportu osób niepełnosprawnych.
10. Zakup sprzętu sportowego

W 2006 roku w zakresie sportu osób niepełnosprawnych zawarto 181 umów na przekazanie środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej. Umowy były realizowane przez 64 organizacje. Zrealizowano 1 653 zadania z udziałem 88 491 osób niepełnosprawnych.

W 2006 r. m. in. prowadzono także zajęcia sportowe dla osób niepełnosprawnych „Animator sportu osób niepełnosprawnych”. Program był realizowany we wszystkich województwach przez wojewódzkie oddziały Szkolnego Związku Sportowego.

Ogółem w programie uczestniczyło 750 animatorów sportu osób niepełnosprawnych. W zajęciach uczestniczyło 10 435 osób niepełnosprawnych.

Powyższe zadanie było realizowane głównie w szkołach, klubach sportowych i ośrodkach szkolno – wychowawczych. Zajęcia odbywały się z osobami o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności, tj. niepełnosprawnością intelektualną, ruchową oraz z dysfunkcjami wzroku i słuchu.

Z Funduszu Zajęć Sportowo-Rekreacyjnych dla Uczniów były przekazywane środki na organizację zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży, w tym dla osób niepełnosprawnych.

W roku 2006 wprowadzono przepisy umożliwiające przyznawanie świadczeń paraolimpijskich (*ustawa z dnia 8 września 2006 r. o zmianie ustawy o kulturze fizycznej, Dz. U. Nr 208, poz. 1531*).

Z budżetu państwa były finansowane „świadczenia dla medalistów paraolimpijskich”, stypendia dla członków kadry narodowej osób niepełnosprawnych i kadry paraolimpijskiej, nagrody dla zawodników niepełnosprawnych za osiągnięcie wysokich wyników sportowych oraz nagrody dla trenerów. Świadczenia paraolimpijskie po raz pierwszy mogą otrzymywać od grudnia 2006 r. byli paraolimpijczycy, którzy po spełnieniu pozostałych kryteriów, zdobyli medale na igrzyskach paraolimpijskich od 1992 r.

Tabela 19. Kwoty przyznanych świadczeń w 2006 roku.

Nagrody dla zawodników	Nagrody dla trenerów	Stypendia dla zawodników	Świadczenia paraolimpijskie	Razem
656.650	172.500	796.000	26.184	1.651.334

Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu kulturalnym należy do priorytetów prowadzonej przez resort kultury. Wspierane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN) zadania dotyczą m. in. promocji twórczości osób niepełnosprawnych, edukacji artystycznej, rozwoju arteterapii, integracji społecznej ale również poprawy istniejącej infrastruktury instytucji kultury oraz szkół artystycznych. Przedsięwzięcia wsparte finansowo przez MKiDN były zatem różnorodne i dotyczyły m. in.: konkursów plastycznych, pokazów i wystaw twórczości artystycznej, warsztatów terapii zajęciowej, uzupełnienia zbiorów bibliotecznych o książki mówione i brajlowskie, dokształcania instruktorów pracujących z osobami niepełnosprawnymi, przebudowy pomieszczeń etc. Zadania kulturalne dofinansowywane są przez MKiDN w ramach programów operacyjnych, których priorytety uwzględniają także potrzeby osób niepełnosprawnych.

W roku 2006 komisja powołana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego przyznała ze środków Funduszu Promocji Twórczości:

1) na sesji wiosennej 11 osobom niepełnosprawnym zapomogi na kwotę ogólną 33 000 zł,

2) na sesji jesiennej 7 osobom niepełnosprawnym zapomogi na kwotę ogólną 16 560 zł.

W sumie przyznano 18 zapomóg (w tym 4 dla osób niewidomych) na kwotę ogólną 49 560 zł. Komisja przyznała również 3 dofinansowania ze środków Funduszu Promocji Twórczości na książki autorów niewidomych na kwotę ogólną 15 000 zł.

Ponadto w roku 2006 MKiDN udzieliło półrocznego stypendium 5 osobom niepełnosprawnym.

Wśród inicjatyw podejmowanych przez ministerstwo oraz współdziałające z nim instytucje kultury należy wymienić także:

- Działania na rzecz promocji czytelnictwa w środowisku osób niewidzących i słabowidzących. Najważniejszym zadaniem z tego zakresu jest dofinansowanie działalności Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych kwotą 700 000 zł. Dotacja ta została zagwarantowana Bibliotece przez ustanowiony uchwałą Rady Ministrów nr 284/2005 z dnia 25. 10. 2005 r. program wieloletni pod nazwą „Rozwój Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych”. Zakłada on finansowanie placówki w latach 2005-2010 w wysokości 2 300 000 zł rocznie, z czego 700 000 zł pochodzi z budżetu MKiDN, natomiast 1 600 000 zł z dotacji PFRON. Dofinansowanie zostało przyznane w ramach programu operacyjnego pn. Promocja czytelnictwa, priorytet „Rozwój sektora książki i promocja czytelnictwa”, zarządzanego przez Instytut Książki w Krakowie.
- Organizacja przez szkoły artystyczne warsztatów artystycznych skierowanych do osób niepełnosprawnych.

- Działania na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych prowadzone przez Bibliotekę Narodową w 2006 r.:
 - W styczniu 2006 r. pracownicy naukowcy Zakładu Bibliotekoznawstwa Instytutu Książki i Czytelnictwa poprowadzili cykl wykładów dla bibliotekarzy Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych im. Władysława Dolańskiego na temat stanu, struktury i organizacji bibliotek, a także czytelnictwa w Polsce.
 - Dwukrotnie – w marcu i w październiku – 20-osobowe grupy młodzieży niepełnosprawnej ruchowo i umysłowo, uczestniczącej w Warsztatach Terapii Zajęciowej Stowarzyszenia „Otwarte Drzwi”, miały możliwość wysłuchania prelekcji na temat historii i zbiorów Biblioteki Narodowej oraz zwiedzenia głównego gmachu Narodowej Książnicy.
 - W okresie od kwietnia do czerwca 2006 r. w siedzibie głównej Biblioteki Narodowej na kolejnej – dwunastej – wystawie „Żyjemy wśród Was”, eksponowano prace plastyczne osób niepełnosprawnych z całej Polski, wykonane różnymi technikami (malarstwo, grafika, ceramika, rzeźba). Wystawa, organizowana corocznie wspólnie z Fundacją „Zdrowie Publiczne”, w salach wystawowych BN była pokazywana po raz dziewiąty.
 - W październiku 2006 r. pracownicy Zakładu Informacji Naukowej oprowadzili „Drogą czytelnika niepełnosprawnego” po Bibliotece Narodowej studentki Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie przygotowujące prace semestralne na temat możliwości korzystania osób niepełnosprawnych z bibliotek.
 - W ciągu roku pracownicy Działu Ochrony i Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych Biblioteki Narodowej przeprowadzili dezynfekcję księgozbioru Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych oraz – bezpłatnie – zbiorów Polskiego Związku Niewidomych.
 - W grudniu 2006 r. – na wniosek Polskiego Związku Niewidomych – Biblioteka Narodowa została uhonorowana wyróżnieniem za zasługi na rzecz środowiska osób niewidomych przez Fundację „Tęczowy Domek”. Polski Związek Niewidomych przyznał pracownikom biorącym udział w procesie dezynfekcji jego zbiorów specjalne dyplomy i pamiątkowe nagrody.
- Dofinansowanie przez Narodowe Centrum Kultury na sumę 203 000 zł Festiwalu Zaczarowanej Piosenki „A na tym rynku w Krakowie” realizowanego przez Fundację Anny Dymnej „Mimo wszystko”.

Ze środków PFRON w ramach „Programu Wspierania Inicjatyw na Rzecz Środowiska Osób Niepełnosprawnych”, wykorzystano łącznie środki w wysokości 529 552 zł. Program skierowany jest m. in. do jednostek samorządu terytorialnego, absolwentów studiów magisterskich, których praca magisterska dotyczyła zjawiska niepełnosprawności, oraz indywidualnych osób niepełnosprawnych. Na podstawie tego programu dofinansowano m. in. projekt „Biblioterapia osób z niepełnosprawnością intelektualną Bibliovital” oraz nagrody dla uczestników V Ciechocińskich Imprez Artystycznych.

Rok 2006 był kolejnym, w którym środki PFRON, będące w dyspozycji samorządów powiatowych, były przeznaczane na dofinansowanie organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób niepełnosprawnych. Pomoc w tym zakresie kierowana była do podmiotów działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Tabela 20. Dofinansowanie ze środków PFRON organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób niepełnosprawnych.

	2004	2005	2006
Liczba osób	74 374	80 813	313 842
Kwota środków	13 804 172	16 486 551	19 629 311

W roku 2006 nastąpił ogromny wzrost liczby osób niepełnosprawnych (o ok. 300%), które uczestniczyły w przedsięwzięciach z tego zakresu, przy jednoczesnym niewielkim (o ok. 5%) wzroście wysokości środków PFRON.

Również w ramach programów celowych Rady Nadzorczej PFRON są przeznaczane środki na dofinansowanie szerokiej gamy przedsięwzięć na rzecz integracji osób niepełnosprawnych poprzez ich uczestnictwo w sporcie. Jednym z takich programów celowych jest „PARTNER 2006 – wspieranie projektów realizowanych na rzecz osób niepełnosprawnych przez organizacje pozarządowe”. Program ten jest realizowany przez Biuro PFRON (w przypadku organizacji o zasięgu ogólnopolskim) oraz oddziały wojewódzkie PFRON (w przypadku organizacji o zasięgu lokalnym). Ogółem wysokość środków wykorzystanych w ramach programu wyniosła 72 495 684 zł.

Organizacjami pozarządowymi o zasięgu ogólnopolskim, które otrzymały dofinansowanie w ramach powyższego programu były m. in.:

- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „CROSS” – 1 114 970 zł.,
- Polski Związek Sportu Niepełnosprawnych „START” – 100 800 zł.,
- Polskie Towarzystwo Społeczno-Sportowe „Sprawni Razem” – 260 270 zł.,
- Olimpiady Specjalne Polska – 592 078 zł.

Na zadania związane z organizowaniem imprez, w tym imprez sportowych, o zasięgu ponadlokalnym dla osób niepełnosprawnych Biuro oraz oddziały PFRON wypłaciły środki w wysokości 6 426 776 zł na rzecz 47 612 osób niepełnosprawnych, w tym na rzecz 15 296 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Na wydatki związane z dofinansowaniem kosztów imprez kulturalnych i sportowych organizowanych zagranicą dla osób niepełnosprawnych Biuro PFRON wypłaciło środki w wysokości 705 617 zł na rzecz 407 osób.

Załącznik Nr 1

**do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2006 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”**

Lista urzędów i instytucji, do których przekazano ankietę:

Ministerstwo Budownictwa
Ministerstwo Edukacji Narodowej
Ministerstwo Finansów
Ministerstwo Gospodarki
Ministerstwo Gospodarki Morskiej
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Ministerstwo Obrony Narodowej
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
Ministerstwo Skarbu Państwa
Ministerstwo Sportu
Ministerstwo Sprawiedliwości
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Ministerstwo Środowiska
Ministerstwo Transportu
Ministerstwo Zdrowia
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
Główny Urząd Nadzoru Budowlanego
Urząd Komunikacji Elektronicznej
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
Główny Urząd Statystyczny
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
Narodowy Fundusz Zdrowia
Polska Akademia Nauk
Zakład Ubezpieczeń Społecznych
Państwowa Inspekcja Pracy
Urząd Lotnictwa Cywilnego
Urząd Transportu Kolejowego

Załącznik Nr 2

do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2006 r. na rzecz realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r. „KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”

Dane statystyczne

Tabl. 1. Osoby niepełnosprawne prawnie w Polsce w wybranych latach w okresie 1997 - 2006, w tys.

I. Według badania aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL) - średniorocznie:	
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 1997 r.	4.608
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2002 r.	4.298
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2005 r.	4.085
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2006 r.	3.806
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2002 r.	2.555
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2005 r.	2.386
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2006 r.	2.280
II. Według narodowego spisu powszechnego przeprowadzonego w maju 2002 r.:	
Osoby niepełnosprawne prawnie razem	4.450
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku poniżej 16 lat	135
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej	4.326
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 16 lat i więcej	4.315
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat):	2.608
w wieku mobilnym (18-44 lata)	680
w wieku niemobilnym (45-59/64)	1.928

Źródło: GUS – NSP 2002 i BAEL

Tabl. 2. Struktura osób niepełnosprawnych i sprawnych według wieku i wykształcenia w 2006 r.

Wykształcenie	Ludność w wieku 15 lat i więcej			Osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym		
	Osoby sprawne	Osoby niepełnosprawne				
		razem	pracujące	razem	pracujące	biernie zawodowo
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Wyższe	15,0	5,5	9,8	5,2	9,4	4,0
Policealne i średnie zawodowe	24,2	18,6	23,3	21,7	24,8	20,7
Średnie ogólnokształcące	10,5	7,0	6,4	6,9	7,0	6,8
Zasadnicze zawodowe	25,4	28,6	34,9	38,4	38,0	38,4
Gimnazjum, podstawowe i niepełne podstawowe	24,8	40,3	26,0	27,9	20,9	30,1

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4 kwartałów)

Tabl. 3. Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym według stopnia niepełnosprawności, płci w wieku w 2006 r. (średniorocznie)

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Współ- czynnik aktyw- ności zawodo- wej	Wskaź- nik zatrud- nienia	Stopa bezro- bocia
		razem	pracu- jący	bezro- botni			
	w tysiącach					w %	
OGÓŁEM	2280	503	416	87	22,1	18,2	17,3
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	355	31	25	7	8,7	7,0	22,6
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	830	152	127	26	18,3	15,3	17,1
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	1095	320	265	55	29,2	24,2	17,2
MĘŻCZYŹNI	1332	320	264	56	24,0	19,8	17,5
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	211	20	16	.	9,5	7,6	.
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	489	101	85	16	20,7	17,4	15,8
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	632	199	164	36	31,5	25,9	18,1
KOBIETY	948	184	152	31	19,4	16,0	16,8
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	144	11	9	.	7,6	6,3	.
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	341	52	42	10	15,2	12,3	19,2
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	463	121	101	20	26,1	21,8	16,5
MIASTA	1363	287	223	64	21,1	16,4	22,3
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	230	18	13	5	7,8	5,7	27,8
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	527	95	76	19	18,0	14,4	20,0
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	607	174	134	40	28,7	22,1	23,0
WIEŚ	916	216	193	24	23,6	21,1	11,1
osoby mające orzeczenie:							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	125	13	12	.	10,4	9,6	.
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	303	57	51	7	18,8	16,8	12,3
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	488	146	130	16	29,9	26,6	11,0

. (kropka) mniej niż 5 tys. - możliwy błąd losowy

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4 kwartałów 2006)

Tabl. 4. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotne i poszukujące pracy nie pozostające w zatrudnieniu, według stanu na koniec grudnia, w latach 2001 – 2006

Rok	razem	bezrobotni	poszukujący pracy nie pozostający w zatrudnieniu
2001	86 135	50 147	35 988
2002	89 435	56 541	32 894
2003	102 054	69 778	32 276
2004	105 288	75 738	29 550
2005	104 658	76 834	27 824
2006	98 957	72 589	26 368

Źródło: sprawozdanie MPiPS-01, dane urzędów pracy

Tabl. 5. Struktura osób zarejestrowanych jako bezrobotne według wybranych cech w końcu grudnia 2006 r.

	Osoby niepełnosprawne w l.b.	Ogółem	Osoby niepełnosprawne	Osoby sprawne
		w %		
Ogółem	72589	100,0	100,0	100,0
Czas pozostawania bez pracy				
do 1	4827	7,1	6,6	7,1
1-3	10471	15,7	14,4	15,7
3-6	9423	13,4	13,0	13,4
6-12	11227	14,5	15,5	14,5
12-24	12055	15,4	16,6	15,4
pow.24 m-cy	24586	33,9	33,9	33,9
Wiek				
18-24	6602	20,6	9,1	21,0
25-34	12764	27,8	17,6	28,1
35-44	12899	19,9	17,8	20,0
45-54	30000	25,0	41,3	24,4
55-59	8933	5,7	12,3	5,5
60-64 lata	1391	0,9	1,9	0,9
Wykształcenie				
wyższe	1903	6,1	2,6	6,2
policealne i średnie	12414	22,0	17,1	22,2
średnie ogólnokształcące	4471	8,4	6,2	8,5
zasadnicze zawodowe	24916	30,9	34,3	30,8
gimnazjalne i poniżej	28885	32,5	39,8	32,3
Staż pracy w latach				
do 1	10170	14,5	14,0	14,6
1-5	11012	18,8	15,2	18,9
5-10	9177	13,5	12,6	13,6
10-20	15392	16,3	21,2	16,1
20-30	14034	11,2	19,3	11,0
30 i więcej	2205	2,0	3,0	1,9
bez stażu	10599	23,6	14,6	23,9

Źródło: sprawozdanie MPiPS-01, dane urzędów pracy

Tabl. 6. Pracodawcy i osoby niepełnosprawne zarejestrowani w Systemie Obsługi Dofinansowań PFRON w wybranych miesiącach w okresie 2004 - 2006

Wyszczególnienie	sty-04	cze-04	gru-04	cze-05	gru-05	cze-06	gru-06
Pracodawcy							
Ogółem	4 489	6 812	6 585	6 944	7 290	7 671	7 949
zakłady pracy chronionej	2 512	2 610	2 463	2 381	2 356	2 300	2 251
otwarty rynek pracy	1 977	4 202	4 122	4 563	4 934	5 371	5 698
Osoby niepełnosprawne w tys.							
Ogółem	192, 6	213,4	200,7	202,3	206,8	209,4	212,1
zakłady pracy chronionej	177,3	187,0	172,6	171,6	173,9	173,8	174,1
na otwartym rynku pracy	15,3	26,4	28,1	30,7	32,9	35,6	38,0

Dane PFRON według weryfikacji z 12.03.07

Załącznik Nr 3

**do Informacji o działaniach podejmowanych w 2006 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmiku RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”**

AKTY PRAWNE SŁUŻĄCE REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

I. Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** uchwalona w dniu 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471).
- 2) **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym** (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa** (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym** (Dz. U. Nr 88, poz. 985, z późn. zm.).
- 6) **Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym** (Dz. U. Nr 57, poz. 507 i Nr 85, poz. 782).
- 7) **Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta** (Dz. U. Nr 113, poz. 984, z późn. zm.).
- 8) **Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw** (Dz. U. z 2003 r. Nr 159, poz. 1547, z późn. zm.).
- 9) **Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz. U. Nr 46, poz. 499, z późn. zm.).
- 10) **Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz. U. z 2000 r. Nr 47, poz. 544, z późn. zm.).
- 11) **Ustawa z dnia 23 stycznia 2004 r. Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego** (Dz. U. Nr 25, poz. 219, z 2006 r. Nr 218, poz. 1592).
- 12) **Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych** (M.P. Nr 50, poz. 475).

II. Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych** (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej** (Dz. U. Nr 91, poz. 408, z późn. zm.).

- 4) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy (Dz. U. z 2004 r. Nr 125, poz. 1317).
- 5) Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. Nr 167, poz. 1399).
- 6) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 listopada 2004 r. w sprawie wykazu gwarantowanych świadczeń lekarza dentysty i materiałów stomatologicznych oraz rodzaju dokumentu potwierdzającego uprawnienia do tych świadczeń (Dz. U. Nr 261, poz. 2601).
- 7) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie limitu cen dla wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, o takim samym zastosowaniu, ale różnych cenach, oraz limitu cen dla napraw przedmiotów ortopedycznych (Dz. U. Nr 275, poz. 2732, z 2005 r. Nr 41, poz. 397).
- 8) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie szczegółowego wykazu wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, wysokości udziału własnego świadczeniobiorcy w cenie ich nabycia, kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi podlegającymi naprawie w zależności od wskazań medycznych oraz wzoru zlecenia na zaopatrzenie w te wyroby i środki (Dz. U. Nr 276, poz. 2739, z 2005 r. Nr 41, poz. 396).
- 9) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 12 października 2004 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinien odpowiadać lokal podmiotu wykonującego czynności z zakresu zaopatrzenia w środki pomocnicze i wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi (Dz. U. Nr 231, poz. 2327).
- 10) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie wykazu leków podstawowych i uzupełniających oraz wysokości odpłatności za leki uzupełniające (Dz. U. Nr 274, poz. 2725, z późn. zm.).
- 11) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie wykazu chorób oraz wykazu leków i wyrobów medycznych, które ze względu na te choroby są przepisywane bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub za częściową odpłatnością (Dz. U. Nr 275, poz. 2730, z późn. zm.).
- 12) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie wykazu grup jednostek chorobowych, stopni niesprawności oraz wysokości udziału własnego świadczeniobiorcy w kosztach przejazdu środkami transportu sanitarnego (Dz. U. Nr 275, poz. 2731).
- 13) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą (Dz. U. Nr 282, poz. 2814).
- 14) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 września 2005 r. w sprawie kryteriów medycznych, jakimi powinni kierować się świadczeniodawcy, umieszczając świadczeniobiorców na listach oczekujących na udzielenie świadczenia opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 200, poz. 1661).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2006 m.in.:

- 1) Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie ustalenia limitów cen leków i wyrobów medycznych wydawanych świadczeniobiorcom

bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub częściową odpłatnością (Dz. U. Nr 101, poz. 699 i Nr 132, poz. 930).

- 2) Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 10 listopada 2006 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 213, poz. 1568).

III. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).
- 3) Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353, z późn. zm.).
- 4) Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz. U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889, z późn. zm.).
- 5) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. Nr 139, poz. 1328).
- 6) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia (Dz. U. Nr 17, poz. 162).
- 7) Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 6 sierpnia 2004 r. w sprawie określenia zadań samorządu województwa, które mogą być dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 187, poz. 1940).
- 8) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 96, poz. 861, z 2003 r. Nr 100, poz. 930).
- 9) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz. U. Nr 63, poz. 587).
- 10) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 r. w sprawie turnusów rehabilitacyjnych (Dz. U. Nr 100, poz. 926).
- 11) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania zwolnień od pracy osobom o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym (Dz. U. Nr 100, poz. 927).
- 10) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu kierowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne (Dz. U. Nr 131, poz. 1457).

IV. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).

- 2) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).
- 3) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2003 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. Nr 23, poz. 193).
- 4) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. Nr 19, poz. 167).
- 5) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz. U. Nr 19, poz. 166).
- 6) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 4 kwietnia 2005 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci (Dz. U. Nr 68, poz. 587).
- 7) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. Nr 52, poz. 467 i Nr 212, poz. 1767).
- 8) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej i jednostkach pomocy społecznej (Dz. U. Nr 51, poz. 446).
- 9) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69).
- 10) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia (Dz. U. Nr 25, poz. 220).
- 11) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz. U. Nr 26, poz. 232).
- 12) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 29 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w publicznych szkołach i placówkach artystycznych (Dz. U. Nr 214, poz. 2179, z późn. zm.).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2006 m.in.:

- 1) Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 października 2006 r. w sprawie szczegółowych zasad, trybu i kryteriów udzielania, spłacania oraz umarzania kredytów i pożyczek studenckich oraz warunków i trybu rozliczeń z tytułu pokrywania odsetek należnych bankom od kredytów studenckich (Dz. U. Nr 186, poz. 1371).
- 2) Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 13 stycznia 2006 r. w sprawie egzaminów eksternistycznych (Dz. U. Nr 6, poz. 36, z 2007 r. Nr 14, poz. 86), które

nałożyło obowiązek zapewnienia warunków umożliwiających osobom niepełnosprawnym przystąpienie do egzaminów eksternistycznych.

V. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).
- 3) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży oraz wydawania opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, a także szczegółowych zasad kierowania do kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania (Dz. U. Nr 13, poz. 114, z 2003 r. Nr 23, poz. 192).
- 4) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej (Dz. U. Nr 223, poz. 1869).
- 5) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46).
- 6) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 11, poz. 114).
- 7) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 4 kwietnia 2005 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz. U. Nr 68, poz. 587).

VI. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. Nr 99, poz. 1001, z późn. zm.).
- 3) Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późn. zm.).
- 4) Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. Nr 122, poz. 1143, z późn. zm.).
- 5) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie przypadków, w których wyjątkowo jest dopuszczalne zatrudnianie młodocianych, którzy nie ukończyli gimnazjum, osób niemających 16 lat, które

ukończyły gimnazjum, oraz osób niemających 16 lat, które nie ukończyły gimnazjum (Dz. U. Nr 214, poz. 1808).

- 6) Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 15 września 2004 r. w sprawie zwrotu kosztów przystosowania stanowisk pracy, adaptacji pomieszczeń i urządzeń do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego pracownikowi niepełnosprawnemu (Dz. U. Nr 215, poz. 2186).
- 7) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy de minimis przedsiębiorcom prowadzącym zakłady pracy chronionej (Dz. U. Nr 98, poz. 989, z 2005 Nr 189, poz. 1591).
- 8) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy de minimis w formie jednorazowej pożyczki przedsiębiorcom prowadzącym zakłady pracy chronionej (Dz. U. Nr 98, poz. 990).
- 9) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy na prowadzenie działalności gospodarczej przez osoby niepełnosprawne (Dz. U. Nr 114, poz. 1192).
- 10) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy na szkolenia pracowników niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 114, poz. 1193).
- 11) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 grudnia 2003 r. w sprawie dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 232, poz. 2330, z późn. zm.).
- 12) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 maja 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania, oprocentowania, spłaty, rozkładania na raty i umarzania pożyczek dla osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 67, poz. 439, z późn. zm.).
- 13) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 stycznia 2000 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz. U. Nr 6, poz. 77, z 2003 Nr 132, poz. 1229).
- 14) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 listopada 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu dokonywania refundacji ze środków Funduszu Pracy kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego, przyznawania bezrobotnemu środków na podjęcie działalności gospodarczej oraz form zabezpieczenia zwrotu otrzymanych środków (Dz. U. Nr 236, poz. 2002, z 2006 r. Nr 251, poz. 1853).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2006 m.in.:

- 1) Ustawą z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. Nr 94, poz. 651), która zaliczyła do kręgu podmiotów mogących założyć spółdzielnie socjalne osoby niepełnosprawne.
- 2) Ustawą z dnia 13 lipca 2006 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (Dz. U. Nr 158, poz. 1121).
- 3) Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz. U. Nr 31, poz. 216), które m.in. nałożyło na organizatora kształcenia obowiązek zapewnienia warunków organizacyjnych i technicznych umożliwiających udział w kształceniu osób niepełnosprawnych.

VII. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992, z późn. zm.).
- 3) Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353, z późn. zm.).
- 4) Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm.).
- 5) Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz. U. Nr 144, poz. 930, z późn. zm.).
- 6) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.).
- 7) Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. Nr 199, poz. 1673, z późn. zm.).
- 8) Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach (Dz. U. Nr 199, poz. 1674, z późn. zm.).
- 9) Ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268, z późn. zm.).
- 10) Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych (Dz. U. Nr 189, poz. 1598, z 2006 r. Nr 134, poz. 943).
- 11) Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 19 października 2005 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. Nr 217, poz. 1837).
- 12) Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. Nr 37, poz. 331).

Akty normatywne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do zabezpieczenia społecznego zostały uzupełnione w roku 2006 m.in.:

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 lipca 2006 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokości świadczeń rodzinnych (Dz. U. Nr 130, poz. 903), poprzez które zwiększono przysługujące kwoty dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego oraz zasiłku pielęgnacyjnego.

VIII. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:

- *dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,*
- *swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,*
- *dostępu do informacji,*
- *możliwości komunikacji międzyludzkiej.*

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 i Nr 170, poz. 1217).

- 2) **Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym** (Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. Prawo przewozowe** (Dz. U. z 2000 r. Nr 50, poz. 601, z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego** (Dz. U. z 2002 r. Nr 175, poz. 1440, z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe** (Dz. U. Nr 130, poz. 1188, z późn. zm.).
- 6) **Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne** (Dz. U. Nr 171, poz. 1800, z późn. zm.).
- 7) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie** (Dz. U. Nr 75, poz. 690, z późn. zm.).
- 8) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 marca 2004 r. w sprawie rodzaju placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych uprawnionych do uzyskania karty parkingowej oraz trybu jej wydawania tym placówkom** (Dz. U. Nr 67, poz. 617).
- 9) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 marca 2004 r. w sprawie wzorów kart parkingowych dla osób niepełnosprawnych i placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją tych osób** (Dz. U. Nr 67, poz. 616).
- 10) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 listopada 2003 r. w sprawie regulaminów przewoźników lotniczych** (Dz. U. Nr 204, poz. 1983).
- 11) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 października 2002 r. w sprawie rodzajów dokumentów poświadczających uprawnienia do korzystania z ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego** (Dz. U. Nr 179, poz. 1495, z późn. zm.).
- 12) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 24 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących świadczenia usługi powszechnej oraz wymagań dotyczących świadczenia usługi szerokopasmowego dostępu do Internetu dla jednostek uprawnionych** (Dz. U. Nr 68, poz. 592).
- 13) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 9 stycznia 2004 r. w sprawie warunków wykonywania powszechnych usług pocztowych** (Dz. U. Nr 5, poz. 34, z późn. zm.).
- 14) **Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 81, poz. 888).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2006 m.in.:

Rozporządzeniem Ministra Transportu i Budownictwa z dnia 13 stycznia 2006 r. w sprawie treści, sposobu i terminów ogłaszania rozkładów jazdy oraz ich aktualizacji, warunków ponoszenia kosztów związanych z zamieszczaniem informacji dotyczących rozkładów jazdy oraz podawaniem rozkładów jazdy do publicznej wiadomości (Dz. U. Nr 12, poz. 79), które nałożyło obowiązek określenia w rozkładzie jazdy środków transportowych przystosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych.

IX. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona w dniu 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471).
- 2) **Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach** (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach** (Dz. U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203, z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych** (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854, z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców** (Dz. U. Nr 55, poz. 235 z późn. zm.).
- 6) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.).
- 7) **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.).
- 8) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 27 lipca 1998 r. w sprawie organizacji i trybu działania Krajowej Rady Konsultacyjnej do Spraw Osób Niepełnosprawnych oraz zasad uczestnictwa w jej pracach ekspertów i przedstawicieli organów, organizacji i instytucji, nie reprezentowanych w Radzie, a także wysokości wynagrodzenia członków Rady oraz ekspertów i innych osób nie będących członkami Rady za udział w posiedzeniach Rady** (Dz. U. Nr 99, poz. 633).
- 9) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2003 r. w sprawie organizacji oraz trybu działania wojewódzkich i powiatowych społecznych rad do spraw osób niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 62, poz. 560).
- 10) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 4 sierpnia 2003 r. w sprawie Rady Działalności Pożytku Publicznego** (Dz. U. Nr 147, poz. 1431).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2006 m.in.:

Ustawą z dnia 7 kwietnia 2006 r. o informowaniu pracowników i przeprowadzaniu z nimi konsultacji (Dz. U. Nr 79, poz. 550).

X. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123, z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej** (Dz. U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889, z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 223, poz. 2268, z późn. zm.).

- 6) **Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych** (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631, z późn. zm.), która pozwala przeznaczyć środki Funduszu Promocji Twórczości m.in. na pokrycie w całości lub w części kosztów wydań utworów o szczególnym znaczeniu dla kultury i nauki polskiej oraz wydań dla niewidomych.
- 7) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach** (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69).
- 8) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej i Ministra Kultury z dnia 15 czerwca 2004 r. w sprawie wykazu bibliotek i organizacji osób niewidomych lub ociemniałych oraz organizacji, których celem statutowym jest działanie na rzecz osób niewidomych lub ociemniałych** (Dz. U. Nr 167, poz. 1753).

Akty normatywne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym (...) zostały uzupełnione w roku 2006 m. in.:

- 1) **Ustawą z dnia 8 września 2006 r. o zmianie ustawy o kulturze fizycznej** (Dz. U. Nr 208, poz. 1531), zostały wprowadzone świadczenia pieniężne dla reprezentantów Polski na letnie i zimowe igrzyska paraolimpijskie i igrzyska głuchych.
- 2) **Rozporządzeniem Ministra Sportu z dnia 10 lipca 2006 r. w sprawie dofinansowania zadań ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej** (Dz. U. Nr 134, poz. 944 i Nr 178, poz. 1318), w którym określone zostały szczegółowe warunki uzyskiwania dofinansowania na modernizację, remonty i inwestycje obiektów sportowych oraz rozwijanie sportu wśród dzieci, młodzieży i osób niepełnosprawnych.
- 3) **Rozporządzeniem Ministra Sportu z dnia 27 lutego 2006 r. w sprawie przyznawania nagród i wyróżnień zawodnikom nieposiadającym licencji zawodnika** (Dz. U. Nr 37, poz. 258).